

Міністерство освіти і науки України
Національний університет “Києво-Могилянська академія”
Факультет гуманітарних наук
Кафедра історії

Магістерська робота

Освітній ступень – **магістр**

на тему: «Кримінальне слідство у Києві першої половини – середини ХІХ ст. (на прикладі Подільської частини міста)»

Виконала: студентка 2-го року навчання
Спеціальності: 032 «Історія та археологія»
Освітньо-наукової програми: «Історія»
Красінько Ольга Дмитрівна

Науковий керівник: Яременко Максим Васильович,
доктор історичних наук, професор
Рецензент: Шандра Валентина Степанівна
доктор історичних наук, професор

Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою «_____»
Секретар ЕК _____
“ ____ ” _____ 2024 р.

Київ – 2024

Декларація академічної доброчесності

студентки НаУКМА

Я, Красінько Ольга Дмитрівна, студентка 2 р.н. навчання факультету гуманітарних наук, спеціальності: 032 «Історія та археологія» освітньо-наукової програми «Історія», адреса електронної пошти: olha.krasinko@ukma.edu.ua, підтверджую, що написана мною магістерська робота на тему «Кримінальне слідство у Києві у першій половині – середині XIX ст. (на прикладі Подільської частини міста)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами 3.1.1 – 3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомена;

- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, зокрема порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи StrikePlagiarism;
- даю згоду на архівування моєї роботи в репозитаріях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

22.05.2024 Красінько О.Д.

АНОТАЦІЯ

магістерської роботи

Тема: «Кримінальне слідство у Києві першої половини – середини ХІХ ст. (на прикладі Подільської частини міста)»

Автор: студентка 2-го р.н. другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 032 «Історія та археологія» освітньо-наукової програми «Історія»

Науковий керівник: Яременко Максим Васильович

Захищена: “ ____ ” 2024 р.

Короткий зміст роботи

Магістерську роботу присвячено дослідженню організації кримінального слідства поліцейських чиновників Подільської частини міста Києва у першій половині – середині ХІХ ст.

Для розкриття теми залучено матеріали Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (ЦДІАК України) та Державного архіву міста Києва (ДАК); періодичні видання, зокрема «Киевские губернские ведомости»; статистичні дані; еґо-джерела; а також історіографію, дотичну до цього дослідження. У першому розділі окреслено загальні підходи до вивчення кримінальної злочинності і правосуддя в історіописанні, а також джерельну базу студії. Другий розділ стосується соціотопографії та поліцейського управління Подолу, а також їхнього зв'язку із криміногенною ситуацією у частині. У третьому розділі на джерельних прикладах висвітлено принципи перебігу кримінального слідства.

У магістерській роботі окреслено соціальний ландшафт Подільської частини. Охарактеризовано основні переступи та висвітлено методи, що застосовувались поліцейськими чиновниками під час слідства, а також способи реакції на них місцевих мешканців. Робота також дає уявлення про значення інформування за допомогою преси під час слідства.

Зміст

Вступ.....	2
Розділ 1. Історіографія та джерельна база.....	4
1.1. Історіографія злочинності та кримінального правосуддя: основні напрямки.....	4
1.2. Історіографія злочинності та кримінальної юстиції Російської імперії.....	19
1.3. Джерельна база.....	27
Розділ 2. Поліція, населення та злочинність на київському Подолі.....	33
2.1. Соціотопографія та криміногенна ситуація.....	33
2.2. Поліцейське управління Подільської частини.....	50
Розділ 3. Організація слідства.....	61
3.1. Кримінальне законодавство.....	61
3.2. Процедура кримінального слідства.....	64
Висновки.....	85
Список використаних джерел і літератури.....	89
Додатки.....	119

Вступ

В історіографії злочинності та кримінального правосуддя поліцейське слідство залишається малодослідженою темою. Водночас, автори праць з історії поліції у Російській імперії здебільшого фокусуються на функціонуванні окремих установ, не беручи до уваги позиції інших інституцій та поведінки місцевих мешканців. Досить часто тексти є узагальненими, бракує детального дослідження, зокрема на мікрорівні (окреме місто чи адміністративно-територіальна одиниця). **Актуальність** даної теми зумовлена ще й тим, що слідство – точка перетину поліцейської діяльності, державної політики та активності місцевих мешканців. Тож його аналіз дає змогу висвітлити в перспективі не тільки функціонування правоохоронних органів, а й оцінити регіональний вимір життя соціуму (соціальні зв'язки та проблеми, специфіку економіки й побуту, правову свідомість тощо).

Метою роботи є аналіз методів кримінального слідства поліції Подільської частини Києва у 1803 – 1859 рр. Досягнення цієї мети передбачає виконання наступних завдань:

- охарактеризувати стан дослідження та наявну джерельну базу;
- окреслити соціальний ландшафт, адміністративне управління та криміногенну ситуацію Подільської частини;
- проаналізувати кримінальне законодавство і методи організації слідства на прикладі Подільської частини Києва.

Об'єктом дослідження є поліцейська служба у Російській імперії. **Предметом** виступають методи кримінального слідства поліцейських службовців Подільської частини.

В основі **методологічної бази** студії лежить мікроісторичний підхід. Зasadничими елементами роботи є принцип історизму та застосування критичного аналізу джерел. Ключовими для дослідження є антропологічний підхід і такий зріз нової соціальної історії, як історія злочинності, оскільки у

тексті злочинність розглядається у нерозривному зв'язку із соціальним тлом. Акценти локальної історії у праці простежуються на прикладі уваги до місцевих реалій кримінального слідства.

Територіальні рамки дослідження відповідають адміністративним межам Подільської частини Києва (у зазначений період ці межі дещо змінювалися, що пов'язано із розвитком територіальної структури міста).

Хронологічні рамки роботи охоплюють період 1803–1859 рр. Нижня межа відповідає часу ухвалення указу «О средствах к исправлению полиции в городах», згідно з яким визначено структуру міської поліції, чинну в першій половині XIX ст. Верхню межу пов'язано з укладенням першого плану реорганізації київської міської поліції генерал-губернатором Іларіоном Васильчиковим, що був спрямованим на запровадження змін у роботі правоохоронних органів.

Структура магістерської роботи зумовлена її метою і завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

1. Історіографія та джерельна база

1.1. *Історіографія злочинності та кримінального правосуддя: основні напрямки*

Злочинність та кримінальне правосуддя є предметом дослідження значної низки наук, зокрема соціології, кримінології та юриспруденції. Однак навіть у межах історії наявний широкий спектр підходів до вивчення та інтерпретації злочину. Пол Лоуренс запропонував виокремлення деяких концептуальних напрямків в історії злочинності, серед яких основними є позитивістський/емпіричний, соціальний та культурний¹. Академічне дослідження цього феномену почалось наприкінці XIX ст. Характерно для поширеної на той момент позитивістської течії в історіографії, науковці звертали увагу на державні ініціативи з контролю благоустрою та боротьби із порушеннями². Відтак, найперші фахові праці, дотичні до історії злочинів, присвячені законодавству або діяльності поліції.

З огляду на численну кількість текстів, у цьому розділі увагу буде приділено саме працям, у яких йшлося про злочини та кримінальне правосуддя у XVIII – XIX ст. Значна частка з них побудована на англійських матеріалах, оскільки британська школа є однією з найстарших та найпродуктивніших в історіографії злочинності. Наведений огляд не претендує на вичерпність, натомість пунктирно простежує зміни в основних тенденціях вивчення переступів і кримінального правосуддя.

1873 р. видано «A History of Crimes in England» Овена Пайка з відповідним підзаголовком «Illustrating the Changes in the Laws». Дослідник аналізував законодавчі приписи від періоду до норманського завоювання і до сучасної для нього Великобританії. Для Пайка зміни у боротьбі зі злочинністю є ознакою

¹ Lawrence P. *The Historiography of Crime and Criminal Justice. The History of Crime and Criminal Justice*. New York, 2016. P. 35

² Там само. P. 37.

прогресу людського суспільства³. Автор висловив подив, що на момент написання праці «створено багато «історій цивілізації», але ні однієї «історії злочину». На його думку, тільки за допомогою детального вивчення минулого можна зробити висновок про те, наскільки кращими є умови сьогодення⁴.

Так само на ниві юриспруденції працював Джеймс Стівен, чия «A History of the Criminal Law of England» опубліковано у 1883 р. Стівен зауважив, що історія злочинів сама собою може бути вкрай цікавою, оскільки є прикладом перетворення сирих та обмежених законодавчих практик у цілісну та струнку систему⁵. Відтак, як і для Пайка, порушення так само належить розглядати крізь призму правових рішень, спрямованих на боротьбу із ними. Юридична рамка є визначальною для праці, зокрема з огляду на те, що злочин у тексті характеризується як «вчинок або бездіяльність особи, яка через його скоєння чи прояв бездіяльності підлягає правовому покаранню»⁶.

На відміну від Овена Пайка, Джеймс Стівен аналізував зміни в межах не хронологічних періодів, а окремих правових практик та інститутів, як-от кримінальних судів, слідства та покарання. Однак дослідник також акцентував ідею прогресу. Так, автор зауважив стосовно середньовічної системи покарань, що «відповідно до сучасних поглядів буде коректніше відзначити, що право та винятки [з права] у своїй основі були однаково грубими та варварськими»⁷.

Леон Радзінович також почав свою монументальну «A History of English Criminal Law and its Administration since 1750» із такої тези: «узагальнення, що історія Англії – це історія прогресу, настільки ж правильне щодо кримінального права цієї країни, як і щодо всіх інших соціальних інституцій, частиною яких

³ Pike L.O. A History of Crime in England: Illustrating the Changes of the Laws. London, 1873. P. 3.

⁴ Там само. P. 3-4.

⁵ Stephen J.F. A History of the Criminal Law of England. London, 1883. P. X.

⁶ Там само. P. 1. В оригіналі: «[...]—a crime being defined as an act or omission in respect of which legal punishment may be inflicted on the person who is in default either by acting or omitting to act».

⁷ Там само. P. 458. В оригіналі: «According to our modern views it would be more correct to say that the rule and the exception were in their origin equally crude and barbarous».

воно є»⁸. Втім, у процесі такого розвитку права дослідник відводив чільне місце XVIII ст. як періоду інтенсивних дебатів з приводу суду та покарання. Прогрес під таким кутом зору полягав у поступовому перегляді суворої системи, яка передбачала смертну кару за широке коло порушень. На думку Радзіновича, домінантною тенденцією у XVIII ст. було послідовне дотримання букви законів, зокрема у випадку засудження до страти, тож симпатії суддів були не на стороні підсудних. Втім, під впливом просвітників, які закликали до раціонального співвідношення порушення і покарання, а також цивілізованої відмови від жорстокості тортур і страт, почався рух до реформи, що унаочнився у діяльності британських діячів, як-от Вільяма Едена чи Семвела Ромілі⁹.

Вільям Мелвілл Лі згадав порушення у панорамному огляді історії поліції. Так само, як і дослідники права, Лі писав про злочини у контексті боротьби із ними. Попередження та покарання переступів автор тлумачив як один із аспектів поліцейської діяльності. Дослідника цікавила структура поліцейської організації, приписи з регуляції, територіальна організація та засоби, що застосовувались до винних. Натомість самі порушення, на які спрямовано поліцейську діяльність, у тексті згадуються побічно і недиференційовано, як збірна категорія «crimes»¹⁰.

Текст Леопольда Фулда присвячено сучасній для нього діяльності поліції США на початку XX ст. Розгляду передуює короткий вступ про витоки поліцейської організації у різних країнах. Історія поліції виступає першочергово послідовною зміною інституційного підпорядкування, що впливає на ефективність функціонування. Пишучи про становлення британської системи

⁸ Radzinowicz L. A History of English Criminal Law and its Administration since 1750. Vol. 1. The Movement for Reform, 1750-1833. London, 1948. P. IX. В оригіналі: «the generalization that the history of England is the history of progress is as true of criminal law of this country as of the other social institutions of which it is a part».

⁹ Там само. P. 3, 88, 270, 281, 303, 399,

¹⁰ Lee W.L.M. A History of Police in England. London, 1901. URL: https://www.gutenberg.org/files/46812/46812-h/46812-h.htm#Page_1

охорони правопорядку, автор зауважив, що першим кроком до реформування стало зарахування людей на службу міською владою Лондона. Втім, «розповсюджена упередженість та побоювання державної тиранії заважали встановленню центрального контролю чи хоча б центрального нагляду поліцією»¹¹.

Злочини для Фулда – одна зі справ поліцейського контролю, який поступово стає ефективнішим. Втім, переступи закону сприймаються неоднаково: так, вбивство, пограбування, напад чи крадіжка є однозначними підставами для негайного арешту винних, однак ситуація із проступками є інакшою¹². Тим не менше, обов'язком поліції є не лише покарання злочину, а і його попередження, причому друга функція, на думку автора, є важливішою¹³.

Реймонд Фосдік також присвятив увагу злочинам у зв'язку із дослідженням поліцейської діяльності. Однак, на відміну від Фулда, для автора переступи були важливим маркером регіональних відмінностей та підставою для певної організації поліції. Порівнюючи статистичні дані з кількості скоєних вбивств, пограбувань та нападів у різних американських та європейських містах, автор дійшов висновку, що у всіх випадках на США припадало більше порушень. Таку ситуацію Фосдік пояснив переважанням мігрантів, які буцімто і були відповідальними за високий рівень злочинності¹⁴.

Зрештою, Чарльз Ріт вже у 1940-х рр. писав про ефективність британської поліцейської організації протягом XVIII-XIX ст. Ріт не зупинився на боротьбі зі злочинністю як маркері покращення діяльності. Успіх поліції для дослідника полягав у балансі між централізацією системою охорони правопорядку та

¹¹ Fuld L.F. Police Administration. A Critical Study of Police Organisations in the United States and Abroad. New York and London, 1909. P. 20. В оригіналі: «Popular prejudice and the fear of governmental tyranny opposed the central control or even the central supervision of the police».

¹² Там само. P. 131-132.

¹³ Там само. P.4.

¹⁴ Fosdick R.B. American Police Systems. New York, 1920. P. 11-19, 21.

збереженні довіри і прихильності громадян. Причину такої ситуації він вбачав в акценті на попередженні переступів, а не репресивних спробах подолати наслідки, притаманних континентальним структурам правопорядку. Саме це і сприяло у встановленні порядку, якого, на думку Ріта, було позбавлене XVIII ст.¹⁵

Достатньо слушним здається зауваження Пола Лоуренса про те, що характерною рисою ранніх досліджень злочинності було некритичне використання доступних статистичних даних і спроби вивести довготривалі закономірності¹⁶. Так, всіх згаданих авторів цікавили лінійні зміни: зростання ефективності судової системи чи поліцейської організації, що його можна простежити протягом довгих відрізків часу. Однак із середини XX ст. акценти в історіографії поступово змінювались у сторону теоретичних пояснень злочинності та покарання. Постанню нових зацікавлень сприяло поширення лівої течії в історіографії, а також активне запозичення соціологічних та антропологічних концепцій, зокрема Макса Вебера, Еміля Дюркгайма та Норберта Еліаса, а пізніше – Мішеля Фуко.

Характерною рисою нового бачення, влучно названого Девідом Черчіллем «state monopolization thesis», став акцент на дихотомії традиційного соціуму XVIII ст. та модерних практик XIX ст.¹⁷ Відповідно до нього, ключову роль у процесі модернізації відігравала централізована держава та її безпосередні агенти, зокрема поліція, що їй належало чільне місце у дисциплінуванні суспільства за рахунок підтримування «суспільного порядку». Водночас,

¹⁵ Reith C. Preventive Principle of Police. *Criminal Law and Criminology*. 1943. Vol.34. Issue 3. P. 206.

¹⁶ Lawrence P. The Historiography of Crime and Criminal Justice. P. 39.

¹⁷ Churchill D.C. Rethinking the State Monopolization Thesis: the Historiography of Policing and Criminal Justice in Nineteenth-Century England. *Crime, Histoire & Sociétés/Crime, History & Societies*. 2014. Vol. 18, №1. P. 136-137.

кримінальне правосуддя розглядалося як засіб еліт для підтримування статусу кво, антагоністичного відносно «мовчазної більшості».

1965 р. опубліковано текст, у якому Алан Сілвер окреслив ситуацію переходу від патріархального XVIII ст., під час якого функції з підтримування порядку лежали на місцевих мешканцях, до «поліцейського суспільства», в якому контроль належить бюрократичній державній структурі¹⁸. Поява державної поліції, на думку автора, призвела до переозначення деяких традиційних практик, як-от міських бунтів, що у ранньомодерний час слугували нормативним і ненасильницьким засобом волевиявлення спільноти¹⁹.

Для Егона Бітнера поворотним етапом є друга чверть XIX ст., з якої він вивів становлення сучасної поліції. На думку дослідника, саме специфічні умови, що склались у цей період, уможливили становлення структури, ідея якої досі наражалась на суспільний опір з огляду на небезпеку встановлення «тиранії». Серед цих причин Бітнер назвав різкий сплеск злочинності у містах, як-от у Лондоні 1820-х; становлення нового етосу, спрямованого на мирне існування, у межах якого боротьба зі злочинами застосуванням армійської сили здавалась брутальною; активніше заангажування підданих до самостійного виконання процесів, що вже не потребувало перманентного нагляду чиновників; а також цивілізування соціуму з поступовою мінімізацією застосування насильства як у побутовому вирішенні справ, так і на рівні покарань порушників²⁰.

Дуглас Хей ствердив, що саме кримінальне законодавство та судовий процес Британії XVIII ст. створені для обслуговування інтересів заможних груп населення. Як Леон Радзінович раніше, Хей також звернув увагу на функціонування значної кількості актів, що передбачали смертну кару за

¹⁸ Silver A. On the Demand for Order in Civil Society. A Review of Some Themes in the History of Urban Crime, Police and Riot in England. Chicago, 1965. P. 13.

¹⁹ Там само. P. 25.

²⁰ Bittner E. The Functions of the Police in the Modern Society. Maryland, 1970. P. 16-19.

порушення, і зробив висновок, що приписи були спрямовані на убезпечення майна. Для автора самé здійснення судочинства, зокрема його церемоніал, а також наголос на справедливості та нерідко застосовувана до «респектабельних» порушників можливість помилування, виступають ідеологічною зброєю; інструментом легітимізації та укріплення статусу кво еліти, який брав початок у власності і був спрямований на її захист²¹.

У фокусі уваги Роберта Сторча опинились взаємини поліцейських і містян у британських промислових центрах Лідсі та Манчестері другої половини ХІХ ст. Дослідник аналізував втручання чиновників у дозвілля місцевого населення, як-от спроби викоринити азартне картярство чи бої півнів. Сторч, як і Алан Сілвер, зацентрував відхід від традиції, що, на його думку, відбувався під прямим впливом місцевих еліт. Заможні й впливові мешканці патрунували звичні розваги, але з часом почали дистанціюватися від них, зокрема і для того, аби підкреслити відмінність від робітничого населення. Коли ігри втратили підтримку еліти, то підпали під заборону й почали переслідуватись. Поліцейські чиновники під таким кутом зору виступають інструментом інтересів вищих кіл, що винятково вороже сприймався містянами²². Втім, Сторч досить цікаво підкреслив агентність місцевого населення, зауваживши, що робітники намагались захистити своє традиційне дозвілля, досить успішно навчившись його маскувати²³.

Стівен Спітцер запропонував вивчати контроль над злочинністю крізь призму «політичної економіки капіталістичного суспільства»²⁴. На думку автора, за браком ефективнішого способу, основним методом взаємодії із

²¹ Hay D. Property, Authority, and Criminal Law. *Albion's Fatal Tree: Crime and Society in Eighteenth-Century England*. New York, 1975. P. 21, 25-26.

²² Storch R. The Policeman as Domestic Missionary: Urban Discipline and Popular Culture in Northern England, 1850-1880. *Journal of Social History*. 1976. Vol. 9, №4. P. 482, 492.

²³ Там само. P. 485.

²⁴ Spitzer S. The Rationalization of Crime Control in Capitalist Society. *Contemporary Crises*. 1979. №3. P. 187. В оригіналі: «within the entire political economy of capitalist society».

підлеглими «кримінальними класами» у Британії XVIII ст. був «батіг та пряник». При цьому «бато́гом» було залякування жорстокими покараннями, а «пряником» – амністії й винагороди за допомогу владним інтересам, що стимулювало виникнення ідеї колективної відповідальності спільноти²⁵. Відтак, значний перелік злочинів у правових кодексах, скоєння яких передбачало покарання на горло, для Стівена Спітцера, на відміну від Дугласа Хейя, був спробою соціального контролю влади, яка ще не могла застосувати ефективніші інструменти.

Дослідник погоджувався із тезою Фуко, апелюючи до творення сучасного «дисциплінованого соціуму», в якому деперсоналізовані структури, позбавлені домодерних внутрішніх зв'язків, як-от поліцейська система, бюрократичні суди, сучасні в'язниці та сама наукова кримінологія, є складовими «професійного» й «раціонального» підходу до соціального регулювання²⁶. Саме в переході від домодерного недосконалого покарання до сучасного дисциплінування Спітцер вбачав якісну зміну в контролі над злочинністю.

Слід підкреслити, що однією з важливих рис досліджень соціальних істориків стали методологічні настанови з критичного підходу до кримінальної статистики, яким легковажили дослідники-позитивісти. Показовим є текст Джона Бітті про тренди злочинності у Британії протягом другої половини XVII-XVIII ст. Автор зауважив, що певна картина склалась на основі вражень сучасників, які вважали, що проживають у дійсно турбулентний і небезпечний період часу; а також кримінальних кодексів, які передбачали все суворіші покарання у нових редакціях²⁷. Натомість сам Бітті спробував відповісти на це питання, залучивши матеріали судових справ.

²⁵ Spitzer S. The Rationalization of Crime Control in Capitalist Society. P. 188, 193.

²⁶ Там само. P. 189.

²⁷ Beattie J. The Pattern of Crime in England. *Past & Present*. 1974. №62. P. 47, 49.

Дослідник чітко окреслив пастку цього виду джерел, яка полягає у тому, що кримінальні справи маркують не стільки реальний рівень злочинності у конкретний період, скільки кількість повідомлень про порушення чи працездатність бюрократичної машини. Відтак, Бітті поставив собі за мету проаналізувати не те, наскільки коректно звинувачення відображали картину злочинності, а наскільки приводи для позовів змінювались протягом 140 років²⁸. Автор врахував ще декілька чинників, які могли вплинути на різючі зміни у репрезентації злочинів в офіційних паперах, зокрема періоди криз та реформування судових органів, однак дійшов висновку, що викривлення не набувало значного рівня²⁹. Так само Бітті звернув увагу на мову джерел і складнощі із класифікацією злочинів, позначення яких у тексті справ не було уніфікованим, внаслідок чого подекуди складно зрозуміти, про яке саме порушення йшла мова³⁰.

У підсумку, дослідження Джона Бітті продемонструвало картину, досить відмінну від класичних історіографічних уявлень про злочинність в Англії ранньомодерної доби. Кількість звинувачень у вбивстві від другої половини XVII ст. до кінця XVIII ст. зменшувалась; число нападів та бунтівних виступів після зросту 1720-х скорочувалось у другій половині століття; натомість злочинів проти власності від 1770-х відбувалось все більше³¹. Пояснення такої ситуації автор шукав у сфері економіки та рівня життя: у періоди стабільності та хороших врожаїв кількість злочинів падала, натомість під час криз – різко зростала³².

Не всі історики злочинності та кримінального правосуддя погодились із концепцією «state monopolization thesis». Джон Лангбейн у критичній рецензії

²⁸ Beattie J. The Pattern of Crime in England. P. 53-54.

²⁹ Там само. P. 55-56.

³⁰ Там само. P. 66.

³¹ Там само. P. 61, 66, 74.

³² Там само. P. 86.

на вищезгадану статтю Дугласа Хея писав, що навіть найвідданіші марксистки визнають, що є низка питань, на які марксистський метод проливає не так багато світла. До таких питань Лангбейн уїдливо зарахував, наприклад, історію кліматичних змін, унітазів зі змивом і процедури кримінального судочинства у Британії XVIII ст.³³ Клайв Емслі зауважив, що ревізіоністи традиційної історії поліції схильні зображувати поліцейських як інструмент держави для встановлення і підтримування класової гегемонії у вигляді збереження «суспільного порядку». Однак, на думку Емслі, функції поліції виходили далеко за межі застосування сили для підтримування «порядку», хіба якщо характеризувати «порядок» у вкрай широкому сенсі³⁴.

На противагу баченню соціального антагонізму між «керованим соціумом» та елітами було запропоновано дослідження судової процедури, які продемонстрували, що нижчі у суспільній ієрархії групи виявляли помітну агентність³⁵. Джон Брюер та Джон Стайлз, упорядники збірки «An Ungovernable People», задуманої як відповідь «Albion's Fatal Tree» Едварда Томпсона та Дугласа Хея, декларували своє прагнення розібратися у сутності влади, сприйнятті закону різними соціальними групами і стратегіях взаємодії з правом в Англії XVII-XVIII ст. Їхній висновок полягав у тому, що інтенсивність та ефективність застосування закону коливались; деякі сфери життя залишались «неправовими зонами»; практики місцевих органів влади подекуди суттєво відрізнялись від центральних, а пріоритетом чиновників часто виявлялось збереження соціальної гармонії, а не дотримання букви закону³⁶.

³³ Langbein J.H. *Albion's Fatal Claws. Past & Present*. 1983. №98. P. 97. В оригіналі: «Even the most dedicated Marxist would concede that there is a variety of subjects on which Marxist historical method does not throw much light – the history of climate change, the invention of the flush toilet, or what have you. In this article I shall be saying that the aspects of eighteenth-century English criminal procedure emphasized in the Hay essay belong on that list of subjects».

³⁴ Emsley C. *The English Police. A Political and Social History*. New York, 1996. P. 2-3.

³⁵ Lawrence P. *The Historiography of Crime and Criminal Justice*. P. 44.

³⁶ *An Ungovernable People. The English and Their Law in the Seventeenth and Eighteenth Centuries/* ed. by J. Brewer and J. Styles. New Jersey, 1980. P. 11, 13.

Джон Лангбейн наполягав на тому, що вся система британського кримінального правосуддя ранньомодерної доби, особливо звинувачення, створена для захисту жертв злочинів. Лангбейн вказував на те, що здебільшого як порушники, так і позивачі та присяжні, були вихідцями із середніх прошарків суспільства³⁷. Водночас, судді нерідко змінювали страту на інше покарання у випадку менш тяжкої провини, проте соціальне походження йшло останнім у списку ймовірних причин полегшення вердикту – після поведінки звинуваченого, його віку, обставин скоєння злочину і потреб сім'ї³⁸.

Пітер Кінг акцентував роль численних локальних судових юрисдикцій, чия політика та інтереси подекуди відрізнялись від вищих органів. На нижчих рівнях до порушників могли застосувати неформальні заходи, відмінні від передбачених законодавством. Так, попри те, що не існувало легальної процедури засудження неповнолітніх до виправної інституції, суд все ж регулярно переправляв молодих порушників до Лондонського притулку для знедолених та Філантропічного товариства³⁹.

Іншою формою, яку набула ревізія «state monopolization thesis», стали дослідження поліції ХІХ ст. як соціально-професійної групи. Класиком такої нової соціальної історії поліції став Клайв Емслі. Емслі йшлося про те, що і позитивісти, і ревізіоністи-марксистичні схильні до пояснення організації поліції як раціональної відповіді на загальноновизнані проблеми. Проте сам дослідник підкреслив, що ланцюжок між ідеями і планами реформаторів та безпосередньою інституцією не був аж таким прямим. У його інтерпретації охорона порядку встановлюється силою панівної ідеології і має можливість застосовувати насильство, проте ця організація схильна до дій за згодою. Відтак, реалістичніше підходити до права та поліції як багатогранних інституцій, яким

³⁷ Langbein J.H. *Albion's Fatal Claws*. P. 101, 105.

³⁸ Там само. P. 113.

³⁹ King P. *Crime and Law in England, 1750-1840. Remaking Justice from the Margins*. Cambridge, 2006. P. 6, 9-10.

англійці протиставляли себе, з якими співпрацювали і за допомогою яких здобували певні вигоди, – і навпаки⁴⁰.

Керолін Стідман зауважила, що до поліції середини ХІХ ст. прикладають «теоретичні» висновки, зроблені з огляду на умови іншого часу, як-от політичні перипетії кінця наступного сторіччя. Стідман обрала в якості предмету дослідження провінційну поліцію Британії і деконструювала кліше про те, що організація охорони порядку у віддалених регіонах взорувала на столичну модель⁴¹. Дослідниця сформулювала ідею свого тексту як погляд крізь призму організації поліції на те, як усвідомлювався і керувався соціум; і як ідеї власності, служби, обов'язку та обміну увиразнювали себе у різних спільнотах⁴².

З 1990-х у студіях злочинності та кримінального правосуддя під впливом лінгвістичного повороту усталився новий підхід. Дослідники зацікавились самим визначенням злочину як соціального та культурного конструкту. Деякі автори звернули увагу на «моральну паніку» – вплив суспільних стереотипів та занепокоєння на правові категорії⁴³.

Джофрі Пірсон зауважив, що його книга написана про вуличну злочинність і насильство, але також – про міф і традицію⁴⁴. Дослідник підкреслив, як ідея «золотої доби» тривалого суспільного спокою, який підважується модерними викликами, позначається на уявленні про занепад моралі. Пірсон проаналізував англійський публічний дискурс злочинності, рухаючись від повідомлень кінця 1980-х у зворотному напрямку, і виявив, що нарікання на втрату ідилічного «традиційного способу життя» простежувалось кожної декади, зокрема і

⁴⁰ Emsley C. *The English Police. A Political and Social History*. P. 5-6. В оригіналі: «[...] it seems more realistic to conceive of the law and the police as multi-faced institutions used by English people of all classes to oppose, to co-operate with, and to gain concessions from, each other».

⁴¹ Steedman C. *Policing the Victorian Community. The Formation of English Provincial Forces, 1856-80*. London and New York, 2016. P. 14.

⁴² Там само. P. 9-10.

⁴³ Lawrence P. *The Historiography of Crime and Criminal Justice*. P. 47.

⁴⁴ Pearson J. *Hooligan. A History of Respectable Fears*. London, 1983. P. IX.

наприкінці XIX – на початку XX ст.⁴⁵ Водночас, уявлення про порушників порядку – хуліганів – формувалось під потужним впливом модерних соціальних зрушень. Так, покращення життя робітників і їхнє долучення до нових видів дозвілля, як-от гри у футбол, викликало у середніх прошарків враження суспільного занепаду⁴⁶.

Пол Лоуренс за допомогою его-джерел проаналізував зв'язок між стереотипами про бідних та думкою поліцейських урядовців. У середині XIX ст. у Британії та Франції злочинність у публічному просторі пов'язувалась радше із індивідуальною аморальністю, проте наприкінці століття в обидвох країнах усталилась тенденція асоціювати злочинність саме з незаможними групами. Втім, на думку Лоуренса, поліцейські, які мали тісні й постійні контакти із порушниками, вбачали причини переступів скоріше у пияцтві, азартних іграх та зловживаннях, аніж нужді, і не притримувались ідеї «кримінального класу». Відтак, чиновники мали скоріше прагматичне бачення бідніших прошарків населення⁴⁷.

Елеанор Бленд припустила, що суспільне занепокоєння на прикладі концепту «кримінального класу» виявилось потужним чинником організації діяльності британської поліції у середині XIX ст. Авторка наголосила, що обов'язки охоронців правопорядку формувались під помітним тиском локальних спільнот, які прагнули ефективного захисту і мали конкретні очікування від поліцейських, як-от потребу нагляду за «підозрілими людьми»⁴⁸.

⁴⁵ Pearson J. Hooligan. A History of Respectable Fears. P. 55.

⁴⁶ Там само. P. 65.

⁴⁷ Lawrence P. «Images of Poverty and Crime». Police Memoirs in England and France at the End of the Nineteenth Century. *Crime, History & Societies*. 2000. Vol. 4, №1. URL: <https://journals.openedition.org/chs//849>.

⁴⁸ Bland E. Police Suspicion. Proactive Policing in London, 1780-1850. New York and London, 2022. P. 45, P. 60. Цит. за: Красінько О. Творення злочину: дослідження з історії поліції Лондона. *Місто: історія, культура, суспільство*. 2023. Вип. 14. С. 246.

Питання значення суспільної оцінки поставила і Анья Йохансен. Дослідниця зацікавилась відмінним публічним сприйняттям поліцейських чиновників на британських та німецьких теренах ХІХ ст. На її думку, довіра до діяльності поліції була важливим елементом політичної культури Британії, тож чиновники і керівництво намагались створити «позитивний імідж», а відтак, запевняли мешканців у вчасній реакції на скандальні випадки. Натомість берлінській поліції бракувало ефективності комунікації, що формувало негативний образ⁴⁹.

З початку 2000-х дослідники стали приділяти помітну увагу ролі преси ХVІІІ та ХІХ ст. у формуванні публічного дискурсу злочинності. Саймон Деверо проаналізував публікації лондонських газет у проміжку 1770-1800-х рр. і зробив висновок про їхню вибірковість. Так, до часописів потрапляли повідомлення про найбільш криваві та жорстокі злочини. Водночас, автори та редактори були схильні до висвітлення порушень, що приписувались «кримінальному класові», існування якого стало викликати помітне суспільне занепокоєння на зламі ХVІІІ та ХІХ ст.⁵⁰

Пітер Кінг підкреслив, що друковане слово у Британії 1790-х було значущим, як і кількість видань, тож значна кількість містян отримувала інформацію саме з часописів. Відтак, медіа формували як занепокоєння через злочинність, так і уявлення про ефективність судової системи і методи, до яких слід вдаватися у боротьбі із переступами. Кінг зробив висновок, що часописи дійсно могли формувати певну світоглядну картину англійців: так, наприклад, газети повідомляли лишень про випадки пограбування, але не ситуації, коли потенційній жертві вдавалося врятуватися⁵¹. Втім, автор наголосив на тому, що

⁴⁹ Johansen A. «Public Appearances»: Police Rhetoric, Public Trust and «Police Scandal» in London and Berlin, 1880-1914. *Crime, History & Societies*. Vol. 15, №1. URL: <https://journals.openedition.org/chs/1242>.

⁵⁰ Devereaux S. From Sessions to Newspaper? Criminal Trial Reporting, the Nature of Crime, and the London Press, 1770-1800. *The London Journal*. 2007. Vol. 32, №1. P. 11, 19.

⁵¹ King P. Newspaper Reporting and Attitudes to Crime and Justice in Late-Eighteenth- and Early-Nineteenth Century London. P. 93.

повідомлення видаються мозаїчними, різноманітними за повнотою і наповненням, а отже, не складаються у стилістично цілісну картину⁵².

Роберт Шумейкер проаналізував, як рупор судових процесів у XVIII ст., газета «Proceedings of the Old Bailey», висвітлювала справи у скороченому вигляді, аби запевнити свою основну аудиторію – заможний середній прошарок – в ефективності системи правосуддя⁵³. Втім, автор звернув увагу не лише на позицію видавців, а й на рецепцію читачів, які, на його думку, сприймали публікації неоднаково. Коли деякі з них нарікали на викривлену й неповну картину, то інші запозичували риторичні стратегії обвинувачених у власних цілях⁵⁴. Дослідник зробив висновок, що хоча часопис за рахунок постійного привернення уваги до судових процесів і викликав «моральну паніку» населення, однак водночас створював враження підконтрольності процесу і торжества правосуддя⁵⁵.

Естер Снелл розглядала повідомлення про кримінальні злочини крізь призму загального принципу циркуляції періодичних видань. На прикладі провінційної газети «The Kentish Post» дослідниця зауважила, що через потребу постійно мати матеріал для друку, редактор почав відбирати не лише повідомлення про вбивства, які послуговувались високою увагою аудиторії, а й інші види порушень⁵⁶. Водночас, через коротку форму передісторії порушників і контекст переступів залишались невідомими, через що складалось враження, що злочинців підштовхували раптові віяння. Снелл зауважила і те, що через високу

⁵² King P. Newspaper Reporting and Attitudes to Crime and Justice in Late-Eighteenth- and Early-Nineteenth Century London. P. 103-104.

⁵³ Shoemaker R.B. The Old Bailey Proceedings and the Representation of Crime and Criminal Justice in Eighteenth-Century London. *Journal of British Studies*. 2008. Vol. 47, No. 3. P. 579-580.

⁵⁴ Там само. P. 576-577.

⁵⁵ Там само. P. 579-580.

⁵⁶ Snell E. Discourses of Criminality in the Eighteenth-Century Press: the Presentation of Crime in the *Kentish Post*, 1711-1768. *Continuity and Change*. 2007. Vol. 22, №1. P. 28.

увагу до оповідей про злочини в газеті оглядались і нерозкриті справи, що підважувало традиційний наратив невідворотності правосуддя⁵⁷.

Зрештою, Річард Ворд наголосив, що у XVIII ст. кристалізувалась культурна роль друкованого слова, яке формувало світогляд сучасників. Водночас, злочинність перебувала у фокусі видань кінця XVII – XVIII ст. різних форматів і жанрів. Автор продемонстрував, що стимульована медіа «моральна паніка» впливала на формування приватного та публічного ставлення до феномену злочинності, починаючи від нового законодавства, збільшення фінансування поліції та перекваліфікації злочинців, і закінчуючи спробами самозахисту і уважним спостереженням за рішеннями чиновників⁵⁸.

Як бачимо, історіографічні підходи до проблем кримінальних порушень і правосуддя суттєво змінювались протягом попереднього століття. Сучасні дослідники здебільшого звертаються до складної взаємодії між владними інституціями, суспільством і публічною сферою. Втім, досить нечасто матрицею для висновків про характер таких відносин є сама процедура кримінального розслідування. З огляду на це варто проаналізувати, яким є стан розробки цього питання в історіографії Російської імперії.

1.2. *Історіографія злочинності та кримінальної юстиції Російської імперії*

Академічне вивчення порушень у Російській імперії почалося у правничих колах. Найперші дослідження кінця XIX – початку XX ст., дотичні до історії злочинності, стосувались поліцейської організації. Втім, науковці дискутували щодо того, що передбачає поліцейська практика, і хто має її підтримувати⁵⁹. Іван Андрєєвській вважав, що поліцейська діяльність зумовлює як охорону безпеки

⁵⁷ Snell E. Discourses of Criminality in the Eighteenth-Century Press: the Presentation of Crime in the *Kentish Post*, 17117-1768. P. 31-32.

⁵⁸ Там само. P. 14.

⁵⁹ Детальніше це питання окреслюється у нашому попередньому дослідженні: Красінько О. Професійна діяльність поліції Києва у 1803 – 1859 рр. Київ, 2022.

громадян, так і забезпечення їхнього добробуту⁶⁰, тож участь у виконанні таких задач має брати не лише держава, а й незалежні соціальні інституції, як-от благодійні товариства.

Відтак, дослідник вивів лінійну схему прогресу «полицейского развития государства» з трьох рівнів. На першому етапі знаходились античні політичні утвори, у яких питання безпеки й добробуту ще не мали державного значення, на другому – ранньомодерні країни, які намагались захищати підданих винятково владними засобами, на третьому – держави ХІХ ст., які стали залучати до співпраці громадянські організації⁶¹. Ідею трьох періодів еволюції поглядів на цілі і задачі держави поділяли також Пьотр Шеймін та Міхаїл Полібін⁶². Схожою є позиція і Аркадія Єлистратова, який проводив лінію вдосконалення поліції як інструменту впливу влади до публічної служби, покликаної забезпечити правовий захист і правосуддя⁶³.

Подібно задачі визначив Іван Тарасов, який розглядав організацію поліції саме сучасного для нього періоду⁶⁴. Дослідник навів список «опасностей», боротьба із якими належала до поліцейської діяльності, що серед них перерахував не лише небезпеки щодо окремих осіб чи майна, але й коливання населення, бідність і нестачу ресурсів, яке впливає на загальне подорожчання⁶⁵.

Владімір Дерюжинській висвітлив поліцейську діяльність як задачу держави, що втілюється спільними зусиллями влади і громадськості. Автор окреслив межі такої практики досить широко, зарахувавши до підконтрольних поліції

⁶⁰ Андреевский И. Полицейское право. Т. 1. Полиция безопасности. Санкт-Петербург, 1874. С. 2.

⁶¹ Там само. С. 24-25.

⁶² Шеймин П. Учебник права внутреннего управления (полицейского права). *Российское полицейское (административное) право. Конец XIX – начало XX века. Хрестоматия*. Воронеж, 1999. С. 73-74; Там же: Полибин М. Повторительный курс полицейского права. С. 253-254.

⁶³ Елистратов А. Основные начала административного права. *Российское полицейское (административное) право. Конец XIX – начало XX века*. С. 413-414.

⁶⁴ Тарасов И. Очерк науки полицейского права. Москва, 1897. С. 3.

⁶⁵ Там само. С. 132-133.

питань, окрім безпеки населення, ще й суспільну мораль, різні форми господарської діяльності, інструменти духовно-інтелектуального розвитку населення, як-от вищу освіту, а також шляхи сполучення і транспорт⁶⁶. Ніколай Белявській також інтерпретував поліцейську діяльність як державну, спрямовану на створення умов безпеки. На його думку, обов'язком поліцейських установ мало бути попередження небезпек, що загрожують як приватним особам, так і державі⁶⁷.

Як бачимо, для дослідників-юристів Російської імперії також характерна ідея розвитку інституцій. Втім, маркером прогресивності поліцейської системи для них є не стільки ефективність здійснення кримінального правосуддя, скільки ліберальність системи і уникнення зловживань. Поліцейська діяльність у їхній інтерпретації – це боротьба із численними суспільними викликами, однак у текстах не окреслюються безпосередні засоби, до яких вдавалися для вирішення таких питань безпеки (зокрема кримінальне слідство).

Злочинність і кримінальне правосуддя стали об'єктом дослідження також статистиків та демографів, які залучили як нові види джерел, так і методи їхньої критичної інтерпретації. Водночас, за головну мету вчені ставили з'ясування причин порушень, вкорінених, на їхню думку, у соціальних процесах. Так, Євгеній Анучін аналізував архівні матеріали Тобольського приказу про засланих. Дослідник цікавився співвідношенням між демографічними показниками, як-от віком чи статтю, і кримінальною активністю. Варто відзначити, що автор визнавав статистичні обмеження своєї студії, зокрема те, що висновки зроблено не про всіх злочинців Російської імперії, а лише про людей, засуджених до заслання до Сибіру⁶⁸. Втім, науковець вважав, що йому вдалося досягти поставленої мети, а саме – розрахувати вірогідність залежності

⁶⁶ Дерюжинский В. Полицейское право. Санкт-Петербург, 1911. С. 15-16.

⁶⁷ Белявский Н. Полицейское право (административное право). Петроград, 1915. С. 18.

⁶⁸ Анучин Е. Исследования о проценте сосланных в Сибирь в период 1827-1846 годов. Санкт-Петербург, 1873. С. 1-2.

різних категорій злочинів від тих чи інших демографічних даних: статі, віку, соціального стану, віросповідання, а також походження⁶⁹.

Євгеній Тарновській так само застосував статистичні методи до аналізу кримінальної активності Російської імперії. Науковця цікавила загальна кількість і коливання у трендах скоєних злочинів різних категорій за 1884-1902 рр. Автор звернув увагу на специфіку кримінальних процесів, зокрема той факт, що не всі зі справ завершувались вироками, тож для укладання статистики науковець залучив як свідчення про засуджених, так і повідомлення про загальну кількість кримінальних справ, наголосивши на тому, що лише у комбінації вони придатні для аналізу руху злочинності. Щоправда, у фокусі уваги дослідника перебували тільки кількісні дані судових справ, натомість мова не йшла про досудові розслідування. Загальні тренди у зміні кількості порушень дослідник порівнював із аналогічною статистикою у європейських країнах, складанням якої також займався⁷⁰. Як і Анучін, автор ставив питання про причини відповідної кількості та кваліфікації злочинів. Втім, сам Тарновській дійшов висновку, що вагоме значення мав промисловий переворот, що привнесені ним зміни супроводжуються глибокими моральними потрясіннями⁷¹.

З другої чверті ХХ ст. дослідження кримінальної злочинності опинились на маргінесі. У межах радянської історіографії помітну увагу приділяли саме політичному розшукові та жандармерії⁷². У текстах, присвячених саме поліції,

⁶⁹ Анучин Е. Исследования о проценте сосланных в Сибирь в период 1827-1846 годов. С. 27, 40, 64, 134, 155.

⁷⁰ Тарновский Е. Изменение преступности в Англии за 1876-1895 годы. *Журнал Министерства юстиции*. 1897. Т.8. С. 63-68; Тарновский Е. Преступность в Англии и Бельгии. *Журнал Министерства юстиции*. 1900. Т.10. С. 114-123; Тарновский Е. Изменение преступности во Франции с 1881 по 1901 год по различным группам департаментов. *Журнал Министерства юстиции*. 1904. Т.4. С. 1-35.

⁷¹ Тарновский Е. Движение преступности по окружным судам Европейской России. С. 26.

⁷² Див. наприклад: Голикова Н. Политические процессы при Петре I. Москва, 1957; Гернет М. История царской тюрьмы. В пяти томах. Том 1. 1762-1725. Москва, 1960; Оржиховский И. Самодержавие против революционной России. Москва, 1982.

акцент здійснювався на інституційних змінах, а діяльність поліцейських установ інтерпретувалась як забюрократизована, повністю підконтрольна владній верхівці і спрямована на захист інтересів еліт шляхом тиску на підданих⁷³. Вже 1980 р. видано працю Сергея Остроумова «Преступность и ее причины в дореволюционной России». У своєму тексті Остроумов апелював до різних статистичних даних, зокрема зібраних Євгенієм Анучіним та Євгенієм Тарновскім, однак під кутом зору марксистсько-ленінської теорії критикував їхню інтерпретацію джерел, що, на його думку, свідчили про тяжкі соціально-економічні обставини⁷⁴.

Подібну думку обстоював Александр Гуров, який стверджував, що економічна відсталість дореформеної Російської імперії сприяла визискуванню і беззаконню з боку офіційної влади, а отже, призводила до масових втеч залежного населення, яке поповнювало ряди волоцюг. Серед чинників впливу дослідник також називав промисловий переворот та інтенсивні міграційні процеси у країні⁷⁵. Варто зауважити, що Гуров писав саме про професіоналізацію криміналітету і цікавився постанням злочинців як соціальної групи, тож приділив увагу ієрархії, філософії, мові та символіці професійних правопорушників⁷⁶. Дослідник вивчав саме злочинність як соціальну групу, тож у тексті не йдеться про методи слідства, застосовувані державними інституціями.

У 1990-х – 2000-х з'явилась низка текстів, присвячених інституційній історії поліції Російської імперії. У цих працях прослідковувались адміністративні та

⁷³ Див., наприклад: Мулукаев Р. Полиция и тюремные учреждения дореволюционной России. Москва, 1964. С. 4.; Ерошкин Н. История государственных учреждений дореволюционной России. Москва, 1983. С. 191; Клеандрова В., Яковлев Л. История полиции, политического сыска и контрразведки России в XVIII – начале XX века. Москва, 1985. С. 4.

⁷⁴ Остроумов С. Преступность и ее причины в дореволюционной России, 1980. С. 9.

⁷⁵ Гуров А. Профессиональная преступность: прошлое и современность. Москва, 1990. С. 30-31, 38.

⁷⁶ Там само. С. 35-37, 42-43.

законодавчі зміни, в основному – з хронологічним розрізненням до і після судової реформи 1860-х⁷⁷. Важливими з огляду на тематику даної роботи видаються студії Богдана Галя, який написав низку текстів про становлення поліції на Лівобережжі, а в одній зі статей приділив увагу процесу розслідування у першій половині XIX ст., зокрема опитуванню свідків та підозрюваних⁷⁸.

Детальніше варто зупинитись на дослідженнях Олени Самойленко та Володимира Чиснікова, у фокусі яких перебуває діяльність саме київської поліції. У праці Олени Самойленко окреслено організацію функціонування поліції у XVIII – на початку XXI ст. Дослідниця розглянула основні законодавчі акти, які регулювали діяльність поліцейських чиновників, звернула увагу на їхню чисельність і вплив незначної кількості службовців порівняно із містянами на ефективність виконання обов'язків⁷⁹. Втім, у фокусі уваги авторки перебуває все ж хронологічний період від середини XIX ст., тоді як перша половина окреслена досить пунктирно. Водночас, висновки про перебіг слідства у тексті в основному побудовані на кількісних показниках, натомість безпосередня процедура розслідування залишається не висвітленою.

Володимир Чисніков звернув увагу на особливу установу – «сискну» поліцію – створену у Києві 1873 р. спеціально для боротьби із кримінальною злочинністю. Дослідник окреслив законодавчі зміни та етапи утворення

⁷⁷ Холод Ю.А. Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862-1905. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01/ Національний університет внутрішніх справ МВС України. Харків, 2001; Ярмиш О. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. Харків, 2007; Бандурка О. Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. – 1917 р.). Харків, 2012; Борисов А., Малыгин А., Мулукаев Р. Полиция Российской империи. Москва, 2015.

⁷⁸ Галь Б. Ніжинські поліцейські службовці кінця XVIII – першої половини XIX ст. *Ніжинська старовина*. 2013. Вип. 15; Галь Б. Організація окремої поліції в містах лівобережних губерній (1858-1863). *Сіверщина в історії України*. 2017. Вип. 10; Галь Б. Розслідування сексуальних девіацій у катеринославському благородному пансіоні К.І. Герна. *Дніпровська Сlio!* за ред. Б.О. Галя та ін. Дніпро, 2023.

⁷⁹ Самойленко О.О. Київська міська поліція в середині XIX ст. – на початку XX ст. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01/ Університет внутрішніх справ МВС України. Харків, 2000. С. 6-7.

«сискної» поліції, а також місцеві чинники, що впливали на її функціонування, як-от нестача фінансування, що мало забезпечувати місто⁸⁰. У сфері дослідження кримінального слідства автор зокрема проаналізував методи, що застосовувались у боротьбі із професійною злочинністю, як-от використання таємної агентури, зовнішнього спостереження, перлюстрації кореспонденції, новітніх технічних засобів – собак-шукачів, фотоапарати, велосипеди⁸¹.

Втім, хронологічні рамки дослідження Володимира Чиснікова складають саме друга половина XIX ст. – початок XX ст., тоді як процедура слідства ранішого часу лишається неокресленою. При цьому автор зосередився винятково на проявах і проблемі (не)ефективності поліцейської діяльності, тоді як вагомим предметом інтересу є питання впливу процесів модернізації на кримінальне слідство і заангажування у його перебіг місцевого населення.

Інституційним змінам у сфері кримінального законодавства присвятили монографію Джонатан Дейлі, Джонатан Смілі та Майкл Меланкон⁸². Керування поліцейською організацією опинилось у фокусі уваги Роберта Ебботта, який висвітлив, на які європейські зразки спирались можновладці Російської імперії, намагаючись прилаштувати їх під соціально-політичні виклики всередині власної країни⁸³.

На ниві соціальної історії злочинності та кримінального правосуддя у Московському царстві та Російської імперії раннього XVIII ст. працювала Ненсі Коллманн. Дослідниця проаналізувала як законодавчі приписи, так і справи, що висвітлювали їхнє застосування на практиці. Авторка продемонструвала

⁸⁰ Чисніков В.М. Сискна поліція в Україні за часів Російської імперії (1880-1917 рр.): історико-правове дослідження. Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. С. 141-142; 269, 276.

⁸¹ Там само С. 345, 353, 360.

⁸² Daly J., Smele J., Melancon M. *Crime and Punishment in Russia. A Comparative History from Peter the Great to Vladimir Putin*. London-Oxford-New York-New Delhi-Sydney, 2018. P. 5-6.

⁸³ Abbott R. J. *Policemen of the Tsar. Local Police in the Age of Upheaval*. Budapest-Vienna-New York, 2022. P. 27, 58, 140.

різноманіття судових рішень, що, на її думку, засвідчило, з одного боку, компромісний підхід держави до місцевої юрисдикції, а з іншого, активне використання підданими різних варіантів процедур у власних інтересах. У тексті пунктирно окреслювались способи слідства і пошуку винних, однак мова йшла про методи, які застосовувались у XVII ст.⁸⁴ Кримінальні злочини як спосіб окреслення портрету соціумів Лівобережжя, Слобожанщини і Гетьманщини опинились у фокусі уваги Володимира Маслійчука, Юрія Волошина та Ігоря Сердюка⁸⁵.

Дослідження Стівена Франка перебуває на межі між соціальною та культурною історією. Автор звернувся до сприйняття злочину у Російській імперії час різними соціальними групами. Франк аналізував, як побоювання наслідків скасування кріпацтва віддзеркалювались в образі дикого і жорстокого села, схильного до насильства⁸⁶. Водночас, науковець звернув увагу і на стратегії поведінки мешканців провінцій, які використовували стереотипи про свою «відсталість» для досягнення вигідних рішень під час судових процесів⁸⁷. Подібно Луїза Макрейнольдс проаналізувала висвітлення у пресі сенсаційних вбивств пізньої імперської доби як маркер протікання процесу модернізації і його сприйняття у суспільстві⁸⁸. Наприклад, дослідниця твердила, що

⁸⁴ Коллманн Н. Преступление и наказание в России раннего Нового времени. Москва, 2016. С. 525.

⁸⁵ Маслійчук В. Дітозгубництво на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст. Харків, 2008. С. 7, 34, 39, 45, 48, 70; Волошин Ю. Кримінальна злочинність. *Козаки і посполиті. Міська спільнота Полтави другої половини XVIII ст.* Київ, 2016. С. 266; Сердюк І. «Дитяче» повсякдення в Гетьманщині XVIII ст. у документах про «дорослі» девіації. *Емінак*. 2019. №3. С. 74.

⁸⁶ Frank S.P. Crime, Cultural Conflict, and Justice in Rural Russia, 1856-1914. Berkeley-Los Angeles-Oxford, 1999. P. 9.

⁸⁷ Там само. P. 58, 29.

⁸⁸ McReynolds L. Murder Most Russian. True Crime and Punishment in Late Imperial Russia. Ithaca-London, 2013. P. 2-3.

спостерігачі процесу відчували симпатію до обвинувачених як особистостей, які протиставлялись законові, що втілював авторитарну владу⁸⁹.

Сучасні історики Російської імперії звертають увагу на потенціал студій злочинності у сфері соціальної історії. Втім, як процедура кримінального розслідування, так і питання агентності місцевих мешканців поки що залишається на маргінесі досліджень. Даний текст є однією із пробних куль на шляху до заповнення цього пробілу.

1.3. Джерельна база

У цій роботі використано опубліковані та неопубліковані джерела, які умовно ділимо на декілька груп: справи з фондів Державного архіву м. Києва (ДАК) і Центрального державного історичного архіву України, м. Київ (ЦДІАК України); законодавчі акти, опубліковані в «*Полном собрании законов Российской империи*», преса першої половини та середини ХІХ ст., опубліковані збірки статистичних даних, місяцеслови та адрес-календарі, а також еґо-джерела.

Вагомою складовою джерельної бази дослідження є джерела з фондів ДАК і ЦДІАК України. Зокрема використано матеріали кримінальних судових справ, а також скарг на чиновників, які надходили від міщан, з фонду київського магістрату (ДАК)⁹⁰. У фонді міської поліції виявлено статистичні демографічні, економічні, кримінальні дані по Києву першої половини ХІХ ст., укладені поліцейськими чиновниками. Також у цьому фонді зберігаються матеріали службової ревізії, що стосуються кадрового складу, забезпечення і функціонування поліції⁹¹.

⁸⁹ McReynolds L. *Murder Most Russian. True Crime and Punishment in Late Imperial Russia*. Ithaca-London, 2013. P. 266.

⁹⁰ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 196; спр. 236; спр. 271; спр. 272; спр. 273; спр. 289; спр. 298; спр. 308; спр. 346; спр. 452.

⁹¹ ДАК. Ф.237. Оп. 2. Спр. 9; спр. 21.

Справи з фонду канцелярії київського, волинського та подільського генерал-губернатора (ЦДІАК України) стосуються кількості та кваліфікації переступів, які фіксувались у місті за звітами поліцмейстера⁹². Водночас, у ньому також зберігаються матеріали перевірок, листування і рішення з приводу кадрового забезпечення київської поліції⁹³. Для характеристики соціального складу містян використано метричні книги з фонду Київської духовної консисторії. Так, у записах священників подільських церков містяться дані про соціальний статус і професійну приналежність місцевих парафіян⁹⁴.

Урядові рішення щодо організації поліцейської діяльності зафіксовано у законодавчих актах, опублікованих у «*Полном собрании законов Российской империи*». Найбільш значимими з таких розпоряджень у першій половині XIX ст. були «Устав благочиния» та «О средствах к исправлению полиции в городах»⁹⁵. Водночас, правові документи регулювали принципи і зміст адміністративно-територіальних поділів міст, зокрема Києва, а також штат поліцейських чиновників, які мали нести службу у кожній із частин⁹⁶.

⁹² ЦДІАК. Ф. 442. Оп.1. Спр. 1258; спр. 7709; спр. 7930; спр. 8131.

⁹³ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7092; спр. 7447; спр. 1256.

⁹⁴ ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1012. Спр. 1238а; спр. 1238б; спр. 1541.

⁹⁵ Устав благочиния или полицейский (1782). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 21. С. 462-488; О средствах к исправлению полиции в городах (1803). *Полное собрание законов Российской Империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 27. С. 947-954.

⁹⁶ Об утверждении штата полиции города Киева (1786). К №16.335. *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 44. Штаты по гражданской части (1715-1800). С. 190-191; О разделении города Киева на части и кварталы (1790). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т.23. С. 137-138; О приведении в надлежащее исполнение высочайше утвержденного штата полиции города Киева (1799). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 44: Книга штатов. Штаты по гражданской части (1715-1800). С. 337-342; Высочайше утвержденный штат полиции города Владимира с присовокуплением предыдущих штатов полиции в нижеозначенных городах. *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 44: Книга штатов. Штаты по гражданской части (1801-1808). С. 98-102; О прибавке к пяти частям Киева еще шестой части (1834). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т.9. С. 65; Высочайше утвержденный штат киевской городской полиции (1854). К №28685. *Полное*

Різні аспекти життя київських мешканців відображено у пресі, а саме єдиній газеті, що постійно друкувалась у місті у першій половині XIX ст., – «Киевские губернские ведомости». Цей часопис, подібно до аналогічних губернських відомостей в інших регіонах імперії, видавався за владним розпорядженням, тож матеріали, що публікувались у ньому, регламентувались урядом⁹⁷. Від 1840-х газета поділялась на офіційний та неофіційний відділи. У першому друкували повідомлення про законодавчі рішення, зокрема і про призначення та звільнення чиновників, як-от поліцейських⁹⁸. Також в офіційній частині публікували інформацію про надзвичайні випадки, зокрема скоєні у місті злочини (див. додаток 1). Натомість у неофіційній частині друкували матеріали, які надсилали зацікавлені мешканці, як-от літературно-краєзнавчі нариси або рекламу, що є цінними ілюстраціями міського життя загалом і Подільської частини зокрема⁹⁹.

Стан збереження примірників «Киевских губернских ведомостей» досить добрий. Так, у Відділі газетних фондів НБУВ є підшивки за всі роки з 1838 по 1859, окрім 1841 року¹⁰⁰. Складніше вивчати з метою порівняння аналогічні періодичні видання, що друкувались в інших українських губерніях, зокрема «Черниговские губернские ведомости». Газету видавали з 1838 р., однак у колекції НБУВ за період, що відповідає хронологічним рамкам даного

собрание законов Российской империи. Второе собрание. Санкт-Петербург, 1855. Т. 29: Часть 2. Штаты и табели. С. 174.

⁹⁷ Сумцов Н. Губернские ведомости, как пособие при изучении русской истории и этнографии. *Киевская старина.* 1885. Т. XI. С. 391.

⁹⁸ Див. наприклад: Высочайшие приказы. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1853. №11. С. 47; Распоряжения начальства об определении, перемещении и увольнении чиновников. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1858. №39. С. 212.

⁹⁹ Див. наприклад: О Крещенской ярмарке. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 1859. №19. С. 145; Частные извещения. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 1854. №51. С. 355.

¹⁰⁰ *Киевские губернские ведомости. Періодичні видання Києва (1835-1917): покажчик.* Київ, 2011. С. 334.

дослідження, зберігаються випуски лише за 1846 р. і від 1850 р.¹⁰¹ Водночас, випуски «Подольских губернских ведомостей» збереглися у головній українській науковій бібліотеці краще – за 1839, 1846 та від 1849 р.¹⁰²

Статистичні дані щодо демографічних, економічних, криміногенних показників Києва зафіксовано також у спеціалізованих публікаціях, здійснених за ініціативи урядовців чи державних інституцій, серед яких «Статистическое описание Киевской губернии» та «Сборник статистических сведений о Киевской губернии за 1859 год»¹⁰³. При аналізі цих текстів дражливим залишається питання методів збору наведених даних, тож доцільно спиратись на них для висновків більше про загальні тенденції і діяльність інституцій, аніж конкретний кількісний вимір.

Кадрові переміщення київських поліцейських чиновників відображено у «Місяцесловах», а пізніше – «Адрес-календарях», тобто розписах штатів державних установ по різних губерніях Російської імперії, що укладались щороку, починаючи з 1765 р.¹⁰⁴ Вагомим недоліком цього типу джерел є те, що детальність опису виявлялась неоднаковою у різні роки (вочевидь, повнота залежала від скрупульозності відповідальних за укладання розписів місцевих службовців). Так, наприклад, у «Місяцеслове» на 1810 р. наведений перелік чиновників із уточненням, що один із них є поліцмейстером, а четверо інших – «частними» приставами¹⁰⁵. Інші наявні на той час у поліції посади у документі не згадуються, як і пояснення, в якій саме частині міста несли службу згадані

¹⁰¹ Ващенко А. «Черниговские губернские ведомости» як джерело з історії місцевої влади: 1861-1889 рр. *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2009. Т. 19. С. 594;

¹⁰² Подольские губернские ведомости. Газетний фонд НБУВ. Каталог. URL: <http://surl.li/tnxhx> (останнє відвідування: 09.05.2024)

¹⁰³ Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. Санкт-Петербург, 1852; Сборник статистических сведений о Киевской губернии за 1859 год. Киев, 1861.

¹⁰⁴ Потапенко С. Адрес-календарі як просопографічне джерело: кілька зауваг. *Генеалогічні записки*. Львів, 2016. Вип. 14. С. 48.

¹⁰⁵ Місяцеслов на лето от Рождества Христова 1810, часть 2. С. 339.

пристави. При цьому в розписі за 1827 р. вже натрапляємо на уточнення, хто є службовцем і якої саме з чотирьох частин¹⁰⁶. Найдетальніший же список на 1836 р.: у ньому вказані імена чиновників, які обіймали посади старшого та молодшого поліцмейстерів, приставів цивільних та карних справ, секретаря, бренд-майора, приставів і кварталних наглядачів, а також наглядача тюремного замку. При цьому вказано навіть імена кварталних наглядачів частин міста¹⁰⁷, а це засвідчує кількість кварталів у кожній з них у 1836 р.

Надалі розпис стає лаконічнішим. Вже у списку наступного, 1837 року перелічено імена кварталних наглядачів без прив'язки до частини. Від 1841 р. їх перестають згадувати, а у повідомленнях від 1852 р. не фігурують також і «частні» пристави: перераховано тільки старшого і молодшого поліцмейстерів, приставів карних та цивільних справ, а також секретаря¹⁰⁸. Однак наявні джерела все ж дозволяють зробити висновки щодо шляхів переміщення поліцейських чиновників з однієї посади на іншу, а також терміну служби приставів, зокрема Подільської частини.

Зрештою, повсякденний досвід життя у Києві першої половини – середини ХІХ ст. ілюструють еґо-джерела, а саме мемуари мешканців, опубліковані у журналах «Киевская старина» і «Русский архив». Спогади висвітлюють як умови та спосіб життя у місті, так і допомагають реконструювати соціальний портрет мешканців Подільської частини. Основними текстами, використаними у роботі, є мемуари Миколи Богатінова, Петра Селецького і Михайла Чайковського. Микола Дмитрович Богатінов – педагог і літератор, який провів юність у Подільській частині Києва¹⁰⁹. Спогади про дитинство, що припало на

¹⁰⁶ Месяцеслов на лето от Рождества Христова 1827, часть 2. С. 349.

¹⁰⁷ Месяцеслов на лето от Рождества Христова 1836, часть 2. С. 308

¹⁰⁸ Месяцеслов на лето от Рождества Христова 1837, часть 2. С. 349; Месяцеслов на лето от Рождества Христова 1841, часть 2. С. 191; Адрес-календарь, или общий штат Российской империи на 1852 год. С. 58.

¹⁰⁹ Записки Петра Дмитриевича Селецкого. *Киевская старина*. 1884. Т. VIII. С. 247-296; Воспоминания Н.Д. Богатинова. *Русский архив*. 1899. №2. С. 281-319.

1830-і та 1840-і рр. він написав 1883 р. на лікуванні в Аусзее¹¹⁰. Петро Дмитрович Селецький народився на Полтавщині 1821 р., а до Києва потрапив вже молодою людиною. Навчався на юридичному факультеті університету святого Володимира. Вступив на державну службу і дослужився до предводителя дворянства. Не пізніше за 1879 р. залишив записки, у першій частині яких оглянув період навчання в Київському університеті наприкінці 1830-х¹¹¹. Міхал Чайковський народився у 1804 р. в шляхетській сім'ї неподалік від Бердичева. Брав участь у Листопадовому повстанні; знаходячись у колі відомих поетів на еміграції після нього, сам зацікавився літературною працею. Активно займався дипломатичними справами, проте 1873 р. отримав дозвіл на повернення до Російської імперії, приїхав до Києва, а згодом перебрався до Чернігівської губернії, де писав спогади¹¹².

¹¹⁰ Воспоминания Н.Д. Богатинова. *Русский архив*. 1899. №2. С. 281.

¹¹¹ Ніколайчук Д. Київський віце-губернатор (1860-ті – 1917 рр.): історико-політичний портрет. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. 2018. №1. С. 66; Записки Петра Дмитриевича Селецкого. *Киевская старина*. 1884. Т. VIII. С. 277.

¹¹² Лазаренко О. Козацький світ очима польського шляхтича. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. Вип. 27, ч.1. Київ, 2012. С. 223-225.

2. Поліція, населення та злочинність на київському Подолі

2.1. Соціотопографія та криміногенна ситуація

У межах адміністративних перетворень Києва, який 1782 р. став центром намісництва, запроваджено новий поділ міста. Його затверджено невдовзі після створення першої постійної місцевої установи з охорони порядку – управи благочиння¹¹³. Згідно з приписами «Устава благочиния», що у першій половині ХІХ ст. виступав основним регулятором поліцейської роботи в Російській імперії, кількість міських частин і їхніх менших структурних одиниць – кварталів – залежала від чисельності місцевого населення¹¹⁴.

В акті про створення київської управи благочиння 1786 р. простежується, що Поділ на цей момент розглядався як найбільш заселена місцевість намісницького центру. Так, у тексті згадано число садиб у Старому Києві, на Києво-Печерську та Києво-Подолі, яких нарахували 604, 1 185 та 2 090 відповідно. Розпис передбачав утворення 6 поліцейських частин та 29 кварталів відповідно¹¹⁵. При цьому у книзі штатів уточнювалось, що на Верхній Київ припадало лише три квартали, Печерськ мав складатися з двох частин по три квартали кожна, а Поділ належало розділити на чотири частини по п'ять кварталів¹¹⁶.

На згадки про забудову місцевості натрапляємо і у репліках сучасників. Так, Владімір Ізмайлов, який відвідав Київ 1799 року, відгукнувся про Поділ як про «более населенный, нежели другие части города», але скептично резюмував, що місцевість «не имеет совсем вида города [...] улицы так узки на Подоле, что едва ли двое дрожек могут разъехаться»¹¹⁷.

¹¹³ Андреевский А. Открытие в Киеве Управы благочиния и первые проявления ее деятельности (1786). *Киевская старина*. Т. XLII. С. 418.

¹¹⁴ Устав благочиния или полицейский (1782). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 21. С. 462.

¹¹⁵ Об утверждении штата полиции города Киева (1786). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т.42. С. 190-191.

¹¹⁶ Об утверждении штата полиции города Киева (1786). К №16.335. *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание. Книга штатов*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 44. С. 190.

¹¹⁷ Горленко В. Киев в 1799 году. *Киевская старина*. 1885. Т. XI. С. 586.

Нова територіальна структура невдовзі зазнала змін, на які суттєво вплинула місцева специфіка. Так, наприклад, під питанням залишався статус численних приміських територій і слобід Києва, як-от Пріорки та Куренівки. Про це свідчить імператорський указ, виданий 1790 р. генерал-губернатору Міхаїлу Кречетнікову. У відповідь на «донесения, из Киева присланные» керманичу дозволялось ділити місто за власним розсудом, все ж «почитая несвойственным, чтобы состоящие за градскою чертою земли и хутора в город включаемы были»¹¹⁸.

Поділ у цей період часу привертав помітну увагу уряду. Вірогідно, як уявлення про заселеність місцевості, так і її вразливість перед стихійними лихами, сприяли державному опікуванню. 1766 р. уряд поклав на місто повинності, як-от утримування хлібного магазину та укріплення дніпровських берегів, «имевшие значение главным образом для Киево-Подолы», і до 1782 р. субсидював видатки¹¹⁹. 1787 р. готувався проєкт реконструкції Києва, так званий «план Міллера», який зокрема передбачав переселення мешканців Подолу, Гостиного двору, «присутственных мест» та торгових рядів до Печерського кронштадту. Олена Попельницька зауважує, що автори цього рішення прагнули насамперед захистити населення від епідемій та повеней¹²⁰. Так, один із супутників імператриці Єкаторіни II під час її мандрівки того самого 1787 р. зауважив, що Дніпро щороку змиває від 20 до 30 садиб, які мешканці потім відбудовують¹²¹.

¹¹⁸ О разделении города Киева на части и кварталы (1790). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т.23. С. 138.

¹¹⁹ Молчановский Н. Киевское городское управление в 1786 г. (по протоколам заседаний городской думы). *Киевская старина*. 1889. Т. XXVI. С. 48.

¹²⁰ Попельницька О. Історична топографія київського Подолу XVII – початку XIX ст. С. 184; *История Киева. Киев периода позднего феодализма и капитализма*. Київ, 1984. С. 58.

¹²¹ *История Киева. Киев периода позднего феодализма и капитализма*. Київ, 1984. С. 59; Есинов Г. Путешествие императрицы Екатерины II в южную Россию. *Киевская старина*. 1891. Т. XXXII. С. 101.

Хоча проєкт перебудови так і не було запроваджено у життя, оскільки він не знайшов підтримки у подолян, проте місцевість залишилась предметом помітного владного інтересу. Після проведеної секуляризації зросла частка міщанського землеволодіння, і на кінець XVIII ст. збільшилась частка садиб, зведених на колишніх церковних і монастирських територіях. Протягом XVIII ст. тут оселялися відставні військові Молдавського, Сербського та Хорватського гусарських полків, які із середини 1750-х квартирували на Подолі¹²². Тут також осіли перші німецькі колоністи¹²³. 1786 р. у цій частині відкрито будинок управи благочиння, а із 1797 р. почав функціонувати Водохрещенський контрактний ярмарок, який перенесено із Дубна¹²⁴.

Станом на початок XIX ст. планування змінилось. Поліцейських частин Києва, «сообразно естественному его расположению»¹²⁵, було вже три, а кварталів – 15. Саме такий розпис зафіксовано у книзі штатів від 1799¹²⁶. Однак цей оновлений план також невдовзі зазнав коригувань. В утвердженому 1808 р. штаті міських поліцій у Києві нараховувалось вже чотири частини по два квартали у кожній¹²⁷. У звіті київського коменданта від 1810 р. згадуються чотири частини міста: Печерська, Старокиївська, а також подільські «первая» и «вторая половины»¹²⁸. Вочевидь, у даному випадку мова йде про слободу Плоска, яка фактично приєдналась до Подолу у другій половині XVIII ст.¹²⁹ Про розподіл на

¹²² Попельницька О. Історична топографія київського Подолу XVII – початку XIX ст. С. 188.

¹²³ Гирич І. Німці в Києві. *Пам'ятки України*. 1993 р. №1-6. С. 17.

¹²⁴ Берлинский М. Краткое описание Киева. Репринт. Изд. Київ, 1991. С. 27-28.

¹²⁵ Берлинський М. Історія міста Києва. Київ, 1991. С. 162, 198.

¹²⁶ О приведении в надлежащее исполнение высочайше утвержденного штата полиции города Киева (1799). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т.44: Книга штатов. Штаты по гражданской части (1715-1800). С. 339.

¹²⁷ Высочайше утвержденный штат полиции города Владимира с присовокуплением предыдущих штатов полиции в нижеозначенных городах. *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т.44: Книга штатов. Штаты по гражданской части (1801-1808). С. 99.

¹²⁸ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 9. Арк. 2 зв. – 3.

¹²⁹ Попельницька О. Історична топографія київського Подолу XVII – початку XIX ст. С. 38.

«две нагорные» та «две низовые» поліцейські частини станом на 1817 р. писав і Максим Берлінський¹³⁰.

1811 р. майже весь тогочасний Поділ вигорів під час інтенсивної пожежі, а під час відбудови поселення переплановано. Вогонь знищив понад тисячу будинків, 11 мурованих та 4 дерев'яні парафіяльні церкви, Контрактовий будинок, магістрат, магазини, обидві пошти та запаси різних товарів на березі Дніпра¹³¹. Орест Левицький писав:

«чтобы представить истинные размеры этого бедствия, надобно знать, что Подол в то время составлял лучшую и самую многолюдную часть Киева, точнее сказать – это и был в собственном смысле *город* Киев: здесь именно было сосредоточено все, что давало ему значение известного центра в торговом, промышленном и образовательном отношениях»¹³².

Кількість житлових будинків у Подільській частині зменшилась у п'ять разів¹³³. 1775 р. у місцевості нараховувалось 1 926 дерев'яних дворів, на 1799 р. кількість садиб досягнула максимального показника – 2525, але 1817 р. налічувалось тільки 438 дерев'яних дворів і 23 кам'яниці. При цьому на першому місці за забудовою серед київських частин опинилась Печерська, де кам'яних будинків розташовувалось 14, а дерев'яних – аж 1 598¹³⁴.

Така ситуація ілюструє поступове перебирання важливого статусу Києво-Печерськом. З 1831 р. почалось зведення Васильківських укріплень Нової Печерської фортеці, яка набула помітного стратегічного значення, тож для реалізації проекту здійснено масштабне руйнування місцевих житлових

¹³⁰ Берлинский М. Краткое описание Киева. С. 122.

¹³¹ Київ. Провідник. За ред. Ф. Ернста. Київ, 1930. С. 82; Повідомлення правлінню Віленського університету з описом пожежі м. Києва 1811 р. Арк. 93 зв. Цит. за: Путова Г. Велика пожежа 1811 р. на київському Подолі за документами ЦДІАК України. С. 31.

¹³² Левицкий О. Тревожные годы. Очерк из общественной и политической жизни г. Киева и юго-западного края в 1811-1812 гг. *Киевская старина*. 1891. Т. XXXV. С. 1.

¹³³ Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. С. 327.

¹³⁴ Географическое описание города Киева, сочиненное киевского гарнизона поручиком Василием Ивановичем Новгородцевым. *Географічні описи Києва та Київського намісництва, 1775-1786*. Київ, 1989. С. 19; Берлинский М. Краткое описание Киева. С. 126; Попельницька О. Історична топографія київського Подолу XVII – початку XIX ст. Київ, 2003. С. 189-190.

будинків¹³⁵. Активно забудовували Липки, які заселяли вищі сановники, дворянство і заможні мешканці. 1833 р. цей район, який набув статус елітного місця проживання, додано до чотирьох, що вже і існували, як Двірцеву частину¹³⁶. Однак така схема проіснувала недовго: вже наступного року Київ розділено на шість частин.

Цей розподіл також був пов'язаний із забудовою Печерська, оскільки нову частину виділено з огляду на розростання поселення біля Либіді, куди переселялись мешканці знесених під час побудови фортеці будівель¹³⁷. У середині 1840-х найбільшою за кількістю житлових будинків була саме Печерська частина, у якій розташовувалось 1 827 помешкань, а за нею йшли Плоска (899) та Куренівський квартал (644). Подільська місцевість з 542 будівлями у цьому рейтингу опинилась на четвертому місці із досить помітним відставанням¹³⁸.

Кожній із частин присвоєно свою назву і власний номер: Печерську слід було називати 1-ю, Либідську 2-ю, Двірцеву 3-ю, Старокиївську 4-ю, Подільську – 5-ю, а Плоску – 6-ю. Окрім цього, Звіринецьке передмістя виділено в окремий квартал, що не входив до складу жодної із частин¹³⁹. Цей розпис зберігався до другої половини XIX ст., лише був доповнений окремим Куренівським кварталом, який фігурує у штатах на 1854 р¹⁴⁰. Кількість кварталів, на які

¹³⁵ Бичковська Г., Горькова А., Філіпова Г. Історична місцевість «Нова забудова» в середині XIX – на початку XX ст. *Молодий вчений*. 2018. №11. С. 752.

¹³⁶ Серга Ж. З історії забудови Києва у XIX – початку XX століть (за документами Державного архіву м. Києва). *Архіви України*. 2011. №5. С. 68.

¹³⁷ Гирич І. До історії топографії Печерської частини XIX ст. (за матеріалами Київської інженерної команди). *Проблеми історичної географії України*. Київ, 1991. С. 60.

¹³⁸ Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. С. 344.

¹³⁹ О прибавке к пяти частям города Киева еще шестой части. (1834). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 9. С. 65.

¹⁴⁰ Высочайше утвержденный штат киевской городской полиции (1854). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Санкт-Петербург, 1855. Т. 29: Часть 2. Штаты и таблицы. С. 174.

розділено Подільську частину, не згадується, проте в «Месяцеслове» за 1832 р. зазначено про двох кварталних наглядачів частини, а за 1836 р. – трьох¹⁴¹.

Поділ у першій половині XIX ст. зберігав значення торгівельно-промислового району¹⁴². Автор короткого нариса про Київ, опублікованого у «Киевских губернских ведомостях» 1850 року, охарактеризував місцевість так: «На Подоле пристань, огромнейший рынок, разнообразные лавки, главный складочный магазин вообще всех хозяйственных потребностей, оптовая торговля, наконец, здесь капиталы, главная движущая сила»¹⁴³.

Ще з XVIII ст. тут розташовувались шинки, які належали місту і здавались міщанам в оренду¹⁴⁴. У місцевості з'явилися перші київські заводи, щоправда, на початку 1800-х значну частку надходжень до міської скарбниці продовжували складати традиційні види торгівлі, як-от винні відкупи, а також податки і оренда¹⁴⁵. Станом на 1817 р. на Подолі розташовувалось 136 кам'яних і 7 дерев'яних торгівельних лавок, 6 кам'яних трактирів і 2 дерев'яних «питейних домів», а також шкіряний, каретний та дзвонарний заводи і торгові лазні¹⁴⁶. Значна частина крамниць знаходилась у Гостиному дворі. Наприклад, 1848 р. там перебував магазин братів Смородінових, які продавали тканини та предмети гардеробу¹⁴⁷. Навіть навпроти, у приміщенні монастиря, розмістилась кондитерська Стефана Бекерса¹⁴⁸.

¹⁴¹ Месяцеслов с росписью чиновных особ или общий штат Российской империи на лето от Рождества Христова 1832, часть 2. Санкт-Петербург, 1832. С. 291; Месяцеслов с росписью чиновных особ или общий штат Российской империи на лето от Рождества Христова 1836, часть 2. Санкт-Петербург, 1836. С. 308.

¹⁴² Київ. Провідник. За ред. Ф. Ернста. Київ, 1930. С. 76.

¹⁴³ Киев. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 1850. №47. С. 374.

¹⁴⁴ Молчановский Н. Киевское городское управление в 1786 г. (по протоколам заседаний городской думы). *Киевская старина.* 1889. С. 390.

¹⁴⁵ Ілюстрована історія Києва. Київ, 2012. С. 165.

¹⁴⁶ Берлинский М. Краткое описание Киева. С. 122.

¹⁴⁷ Частные извещения. Часть неофициальная. *Киевские губернские ведомости.* 1848. №14. С. 146.

¹⁴⁸ Там само. 1854. №52. С. 216.

Досить часто під торгівельні ряди здавали приміщення місцеві мешканці. Вчитель Микола Богатинов, який провів дитинство у будинку своєї тітки, що розташовувався за Братським монастирем, пригадував: «Дом наш часто отдавался внаймы [...] Всего чаще оставались незанятыми пять каменных лавок; но, кажется, они-то и составляли доходную статью тетушки моей [...] почему в одной из них помещался склад готовой для продажи мебели из заведения ее мужа».¹⁴⁹ Місцеві купці також охоче віддавали в оренду будинки, що розташовувались на Подолі. Так, магазин державної фаянсової Межигірської фабрики, який знаходився по Олександрівській вулиці, поряд із кондитерською Якубовського, розмістився у будинку купця Терехова¹⁵⁰. Контора морського і річкового страхового агентства відкрилась 1848 р. у будинку купця 1-ї гільдії Чернішева¹⁵¹. У тому ж домі розташовувалась контора Должикова¹⁵². Так само у помешканні, що належало купцю Болкунову, знаходилась винна лавка купця Кундеревича¹⁵³.

На дніпровській набережній, неподалік від бурси, розташовувався рибний базар. Біля фонтану «Самсон» вели дрібну торгівлю, переважно розраховану на паломників, а на місці старого приміщення магістрату знаходилась барахолка, на якій продавали старі речі¹⁵⁴. Однак найпомітнішими центрами торгівлі на Подолі були ярмарки, що відбувались тричі на рік: взимку (15 січня – 1 лютого) – на Водохреща, на день Святої Трійці – Троїцький, а з 15 червня по 1 липня – Літній¹⁵⁵.

¹⁴⁹ Воспоминания Н.Д. Богатинова. *Русский архив*. 1899. №2. С. 287.

¹⁵⁰ Объявления. *Киевские губернские ведомости*. Часть официальная. 1848. №23. С. 102.

¹⁵¹ Частные извещения. *Киевские губернские ведомости*. Часть неофициальная. 1848. №44. С. 106.

¹⁵² Частные извещения. *Киевские губернские ведомости*. Часть неофициальная. 1854. №17. С. 115-116.

¹⁵³ Частные извещения. *Киевские губернские ведомости*. Часть неофициальная. 1854. №29. С. 191.

¹⁵⁴ Воспоминания Н.Д. Богатинова. С. 208, 226

¹⁵⁵ Закревский Н. Описание Киева. Т.1. Москва, 1868. С. 146.

На 1816 р. у місті функціонувало 15 ремісничих цехів, а протягом 1835–1836 рр. – 16¹⁵⁶. Після короткочасного відновлення колишніх прав київський магістрат здобув новозасновану на місці колишнього Межигірського монастиря фаянсову фабрику, яка почала функціонувати з 1801 р. 1822 р. її передано у державне відання, а наприкінці 1850-х почали віддавати в оренду різним купцям¹⁵⁷. У листопаді 1855 р. купець Андрій-Анс Глезер почав клопотатися про створення на його ділянці першого київського парового млина, що і запрацював за два роки у новій триповерховій будівлі¹⁵⁸. На початку 1860-х рр. вся нерухомість Подільської частини оцінювалась сумою, що складала 2 555 370 руб., і серед усіх шести частин Києва вище коштувала нерухомість Старокиївської частини разом з Лук'янівським кварталом – 3 459 235 руб.¹⁵⁹

Переважна кількість мешканців Подолу належала до міщан. Така ситуація загалом типова для Києва: у статистичному огляді 1859 р. серед 36 110 чоловіків і 26 905 жінок-городян було 10 293 і 10 027 міщан та міщанок відповідно¹⁶⁰. У середині 1840-х міщанам і цеховим ремісникам-подолянам належало 269 будинків¹⁶¹. Соціальний зріз Подолу яскраво простежується на прикладі метричних книг. Так, з 29 дітей, які з'явилися на світ 1804 р., згідно з метричною книгою церкви Миколи Набережного, 13 народились у сім'ях київських міщан. Для порівняння, за той самий рік 4 рази хрестили дітей кріпаків, 3 – військових, по 2 – чиновників і купців, і один раз – позашлюбну дитину вдови-служниці. При цьому «восприемниками» (хрещеними батьками) міщани виступили 13 разів. Слід зауважити, що 9 з них походили з інших приходів, тож мешкали у різних

¹⁵⁶ Кохан О.О. Економічне та правове становище київського міщанства у 1782 – 1870 : дис. канд. іст. наук: 07.00.01/ Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2021. С. 78.

¹⁵⁷ Київ. Провідник. За ред. Ф. Ернста. Київ, 1930. С. 80.

¹⁵⁸ Рибаків М. Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва. Київ, 1997. С. 46.

¹⁵⁹ Сементовский Н. Киев, его святыня, древности, достопамятности и сведения, необходимые для читателей и путешественников. Киев, 1864. С. 204.

¹⁶⁰ Сборник статистических сведений о Киевской губернии за 1859 год. Киев, 1861. С. 29, 33.

¹⁶¹ Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. С. 347.

частинах Подолу. Серед хрещених виявились парафіяни Преображенського, Духівського, Введенського, Добромиколаївського та Борисо-Глібського приходів, а з Воскресенського та Соборно-Успенського походило навіть по двоє¹⁶².

Подібна ситуація простежується і за метричними книгами інших церков. Так, у записах пароха храму святих Костянтина і Єлени більшість із батьків дітей, народжених 1805 р., належала до київських міщан. Через чисельність цієї групи священик навіть став вживати скорочення «к. м.», і ця аббревіатура є єдиною серед усіх інших соціально-професійних категорій, зафіксованих у джерелі. Серед «восприемников» фігурують щонайменше 20 міщан, проте їх могло бути й більше, оскільки у книзі не вказується соціальний статус жінок-хрещених, лише їхні імена¹⁶³.

Записи пізнішого часу також характеризують переважну частку міщанства серед подільської людності. Наприклад, у метричній книзі Києво-Подільської Соборної Успенської церкви 10 із 17-ти записів про народження за 1825 рік стосуються дітей київських міщан, і в 9 випадках також міщани стали хрещеними батьками¹⁶⁴. У значно детальнішій метричній книзі Києво-Йордансько-Дмитрівської церкви за той самий рік найчастіше у записах фігурують також київські міщани: у 34 випадках хрещення з-поміж 77 (на другому і третьому місцях опинились 11 згаданих рядових солдатів та 10 «дворовых людей»). Серед «восприемников» міщан виявилось навіть більше – 43, тоді як другою за чисельністю стала група рядових солдатів з 7 згадками¹⁶⁵.

Майновий статус численної групи подільських міщан набував різних значень. Більшість мешкала у дерев'яних будинках, що переважно їхня вартість

¹⁶² ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1012. Спр. 1238а. Арк. 2 – 4 зв.

¹⁶³ Там само. Арк. 23 зв.

¹⁶⁴ Там само. Спр. 1541. Арк. 6 – 6 зв.

¹⁶⁵ ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1012. Спр. 1541. Арк. 10 – 15 зв.

складала від 20 до 100 руб¹⁶⁶. Так, дім Василя Воробйова, який, за описом оцінщика Григорія Рогуцького, був дерев'яним, мав три вікна, дощату стелю та був перекритий дранню, коштував 25 руб.¹⁶⁷ Втім, траплялись і винятки. Так, наприклад, міщанин Костяков був власником двоповерхового кам'яного будинку під залізним дахом, який розташовувався по Андріївській вулиці¹⁶⁸. Київський міщанин Трохим Голіков, аби виплатити борг, виставив на продаж дерев'яний будинок із флігелем та землею у Подільській частині, які були оцінені на суму 250 руб. і приносили 69 руб. річного прибутку¹⁶⁹.

Подоляни подекуди виявлялись досить заможними людьми, що помітно зі скарг на викрадене майно. З лавки купця Василя Смородинова витягнули товарів на 18 руб. 3 коп.¹⁷⁰ З кімнати, яку знімала поміщиця Целестіна Ілоцька, винесли 40 руб.¹⁷¹ У купця Вакуленка вкрали золотий годинник вартістю 80 руб. і різні речі на суму 101 руб.¹⁷² А міщанин Степан Майоренко уклав перелік викрадених речей і грошей на суму аж 250 руб. 25 коп. (див. додаток 2).

Розмаїтим був і етнічний склад місцевого населення. Торгівля приваблювала мешканців віддалених місцевостей. Ще наприкінці XVIII ст. у подільському рибальському цеху частка київських міщан складала близько 40%, тоді як «польських вихідців» нараховувалось 32%¹⁷³. На 1845 р. кияни превалювали у виробництві їжі та одягу, тоді як будівництвом у місті майже цілком опікувалися немісцеві¹⁷⁴. Можливо, цими «немісцевими» були вихідці з інших регіонів, які перебралися після останнього поділу Речі Посполитої. Таким мігрантом став,

¹⁶⁶ Кохан О.О. Економічне та правове становище київського міщанства у 1782 – 1870. С. 69-70.

¹⁶⁷ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 119.

¹⁶⁸ Местные известия. Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная. 1848. №46. С. 120.

¹⁶⁹ Вызов к торгам. Киевские губернские ведомости. Часть официальная. 1848. №51. С. 227.

¹⁷⁰ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7709. Арк. 19.

¹⁷¹ Там само. Арк. 54.

¹⁷² Там само. Арк. 121-121 зв.

¹⁷³ Лазаревська К. Київські цехи в другій половині XVIII та на початку XIX віку. *Київ та його околиця в історії і пам'ятках*/ під ред. М. Грушевського. Київ, 1926. С. 285.

¹⁷⁴ Hamm M.F. Kiev: A Portrait, 1800-1917. Princeton, 1993. P. 89.

наприклад, Василь Воробйов, батьком якого був рязанець, який разом із сином перебрався на Правобережжя. Сім'я переїздила з місця на місце, аж поки не осіла у Вінниці, де Воробйов-молодший записався у міщани. Біографія чоловіка цікава ще й з огляду на те, що на початку XIX ст. він входив до цеху кушнірів і платив податки вже у Києві, залишаючись вінницьким міщанином (і саме з такою вказівкою на соціальний статус його записано у всіх документах справи). При цьому сам Воробйов сам буцімто не володів нерухомістю у місті: будинок на Печерську належав його дружині, Парасці¹⁷⁵.

Ще у середині XVIII ст. Поділ став осередком перебування німецьких переселенців. Близько 1765 р. виникла перша євангелічна громада, а 1795 р. тут постала дерев'яна кірха святої Катерини. Хоча після пожежі 1811 р. поселенці облюбували Липки¹⁷⁶, проте певна частина продовжувала селитись на Подолі. Так, про спілкування з німкенями, які мешкали у одному будинку з його сім'єю, пригадував Микола Богатінов¹⁷⁷. Запровадження «смуги постійної єврейської» осілості, що до неї включено Київську губернію, легалізувало проживання євреїв у Києві наприкінці XVIII ст., а після переведення контрактного ярмарку їхнє число почало різко зростати¹⁷⁸. Пінхас Тетієвський 1817 р. прибув до міста, оскільки тут функціонував «главный суд в гражданском департаменте», до якого звернувся зі своїм питанням і отримав дозвіл на перебування у Києві до вирішення справи, хоча і не мав паспорту для пересування¹⁷⁹.

1827 р. постійне проживання заборонено, проте єврейські купці 1-ї та 2-ї гільдій, які приїздили на ярмарки, отримали дозвіл залишатись у місті на період до шести місяців, а інші євреї, що прибували збути товар чи поповнити провіант, могли проводити у Києві проїздом до трьох днів. Залишатись їм належало тільки

¹⁷⁵ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 273. Арк. 111 зв., 114, 143.

¹⁷⁶ Гирич І. Німці в Києві. *Пам'ятки України*. 1993. №1-6. С. 17-18.

¹⁷⁷ Воспоминания Н.Д. Богатинова. *Русский архив*. 1899. №2. С. 289.

¹⁷⁸ Меїр Н. Євреї в Києві, 1859-1914. Київ, 2016. С. 42.

¹⁷⁹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 271. Арк. 30-30 зв.

у двох закладах, які розташовувались на Подолі та у Либідській частині відповідно. У середині XIX ст. кількість євреїв, які відвідували місто, сягала 40 000 на рік¹⁸⁰. Втім, 1830 р. купці та міщани скаржились київському військовому губернатору Борису Княжніну на те, що, попри заборону, євреї продовжують мешкати у місті¹⁸¹.

Скупчення людей та капіталів у торгівельному центрі Подолі зумовлювало періодичні конфлікти і створювало зручні умови для злочинної діяльності. Найбільш поширеними порушеннями у Києві першої половини XIX ст. виявлялись переміщення людей без дозволів (паспортів), а також крадіжки. Так, за даними, наведеними цивільним губернатором Іваном Фундуклеєм, за 1834-1844 рр. у місті зафіксовано 4 779 випадків затримання «за бродяжничество и фальшивые виды», а на другому місці опинилось 988 епізодів крадіжок¹⁸². У загальному списку «необыкновенных более или менее исключительных происшествий по городу Киеву» за 1845 р. найчастішими виявились крадіжки з приватних будинків, яких нарахували 92, тоді як друге місце розділили по 18 епізодів утоплення киян та загибелі від інших різних нещасних випадків¹⁸³. З-поміж 168 повідомлень про переступи, опублікованих у «Киевских губернских ведомостях» за період 1838-1859 рр., 78 стосувались крадіжок, а 64 – людей без документів чи з фальшивими паперами (див. додаток).

Зауважимо, що при цьому 10 крадіжок з 59, зафіксованих у списку надзвичайних подій за 1849 р., стались саме у Подільській частині. За кількістю випадків місцевість поступилась тільки Старокиївській (15) і Либідській (11) частинам. Щоправда, на першому місці аналогічного списку вже наступного року

¹⁸⁰ Hamm M.F. *Kiev: A Portrait, 1800-1917*. P. 120; Фундуклей И. *Статистическое описание Киевской губернии*. С. 261.

¹⁸¹ Мердер А. Мелочи из архивов юго-западного края. Ходатайство киевских граждан о выселении из Киева евреев (1830). *Киевская старина*. 1901. LXXV. С. 13.

¹⁸² Фундуклей И. *Статистическое описание Киевской губернии*. С. 394.

¹⁸³ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 17.

опинилась саме Подільська частина з 13-ма крадіжками з 50-и згаданих¹⁸⁴. Якщо взяти до уваги, що переліки можуть бути неповними, оскільки у них фігурують лише помітні суми викраденого¹⁸⁵, то кількість незгаданих дрібніших майнових злочинів у першій половині XIX ст. на Подолі могла бути досить високою.

На повідомлення про подібні порушення закону натрапляємо на шпальтах «Киевских губернских ведомостей». У дописі від 1842 р. йдеться про те, що у Подільській частині затримано чоловіка без документів з ймовірно краденими речами при ньому, який назвався селянином Григорієм Марченком. 1855 р. у священика Йорданської церкви Іллі Сухобрусова викрадено коня вартістю 150 руб.¹⁸⁶ Того ж року трапилось ще дві події. Так, поліція повідомила про солдата Василя Васильєва, якого зупинили у Подільській частині після можливої крадіжки¹⁸⁷. Також чоловік, якого найняв купець Тимофій Дегтярьов, чий будинок розташовувався неподалік від Кирилівської площі, викрав коня¹⁸⁸.

Позаяк із повідомленнями до газети могли звертатись самі місцеві мешканці, а їхня структура не була усталеною, то подекуди у пресі не уточнювалось, у якій саме міській частині відбулась подія – натомість будинок локалізувався за власником. Так, наприклад, 1850 р. опубліковано повідомлення про крадіжку у березні попереднього року з лавки купця 3-ї гільдії Власа Григор'єва, а 1855 р. – про речі та гроші, винесені з будинку міщанина Прокопія Вишнякова¹⁸⁹. Частина із цих приміщень могла також розташовуватись на Подолі. Переліки

¹⁸⁴ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7709. Арк. 1 – 269 зв.; Спр. 8032. Арк. 1 – 142.

¹⁸⁵ Красінько О. Кримінальне слідство поліції Києва у першій половині XIX ст. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2023. Вип. 6. С. 39.

¹⁸⁶ Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная. Объявления и извещения губернского начальства*. 1855. №16. С. 72.

¹⁸⁷ О вызове хозяина. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная. Объявления и извещения губернского начальства*. 1855. №17. С. 76.

¹⁸⁸ Об отыскании человека с лошадыю. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная. Объявления и извещения губернского начальства*. 1855. №26. С. 120.

¹⁸⁹ О воровстве у купца Григорьева из лавки денег и товара. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная*. 1850. №50. С. 129; Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная*. 1855. №1. С. 4.

«надзвичайних випадків» за 1849-1850 рр. підтверджують цю думку: наприклад, мешканці Подільської частини повідомляли про крадіжки з домів київської громадянки Конопліної, купця Давидова, купця Богомазова і міщанки Параски Рупинської, лавки купця Василя Смородинова, комори квартири купця Терехова, квартири статського радника Чеховича чи лавок під домом поміщика Березовського¹⁹⁰. При цьому найчастіше скаржились не незаконне привласнення майна саме міщани (див. додаток 1).

Про локалізацію потенційно неспокійних місць Подолу можна поміркувати, відштовхуючись від звіту київського коменданта 1810 р. Нарікаючи на те, що поліцейська структура міста не відповідає його потребам, офіцер пропонував покращення організації, яке зокрема полягало у новому розташуванні місць чергування нижчих поліцейських чиновників – «будок». На думку коменданта, на Подолі належало розмістити 9 будок: на Хрещатицькій горі навпроти пам'ятника магдебурзькому праву; біля церкви Різдва Христового; біля Покровської церкви; близько Гостиного двору; при Воскресенській церкві; біля храму Миколи Притиска; на Сінній; біля кам'яного будинку купця Риза; на березі при бурсі¹⁹¹.

Як бачимо, 4 з 9 будок пропонувалось розташувати біля церков. З одного боку, храми були зручними способами локалізації й орієнтування у просторі (тим паче, що деякі з них розташовувались на шляху до інших частин міста), що полегшувало швидке реагування поліцейських. З іншого – публічними просторами, потенційно придатними для обкрадання у натовпі, за якими варто було уважно наглядати. Водночас, церкви відвідували численні пілігрими, які стікались до Києва як «другого Єрусалима». Хоча прочан насамперед приваблювали Києво-Печерська лавра, Михайлівський та Софіївський

¹⁹⁰ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7709. Арк. 9; арк. 19; арк. 24; арк. 54; арк. 121; арк. 139, арк. 244; спр. 8131. Арк. 68.

¹⁹¹ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 9. Арк. 15 зв.

монастирі, проте у путівниках, генеалогія яких сягає кінця XVIII ст., фіксувались згадки про храми різних частин міста, зокрема й Подолу¹⁹². Той факт, що у переліках за 1849-1850-й рр. церкви як місце злочину майже не згадуються, може пояснюватись тим, що у звіти потрапили тільки помітні випадки¹⁹³, тоді як у церквах могли здійснювати дрібніші крадіжки. Такими самими потенційними локаціями порушення спокою могли бути і Гостиний двір, і бурса, де проживали студенти Києво-Могилянської академії, у яких подекуди виникали конфлікти з містянами.

Однією з найбільших можливостей незаконного збагачення були ярмарки. Атмосферу найвідомішого з них передав дописувач «Киевских губернских ведомостей»: «Контракты учреждены давно, и это есть съезд помещиков всего западного края. Здесь продаются, покупаются, отдаются на аренды имения, совершаются всевозможные сделки, а пользуясь этим случаем, купцы из разных городов привозят товары, и Подол делается средоточием этого шумного периодического съезда»¹⁹⁴.

1845 р. на Водохрещенському (контрактовому) ярмарку продано товарів на суму 219 457 руб., а виторг на Троїцькому ярмарку склав 10 987 руб.¹⁹⁵ 1849 р. на контракти привезено товарів на суму 1 059 510 руб., а продано на 511 418 руб. Це значення ще більше зросло наступного року, коли товарів привезено на 1 561 768 руб., продано – на 830 400 руб., і укладено домовленостей на 1 650 728 руб. При цьому під час ярмарків відбувалось інтенсивне переміщення населення: так, 1849 р. контракти відвідали 1 296 чиновників і дворян, понад

¹⁹² Диса К. Путівники для паломників до Києва середини XIX ст.: закладення канону? *Наукові записки НаУКМА*. 2015. Т. 169: Історичні науки. С. 24-26.

¹⁹³ Красінько О. Кримінальне слідство поліції Києва у першій половині XIX ст. С. 39.

¹⁹⁴ Киев. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная. Русская и иностранная словесность*. 1850. №48. С. 381.

¹⁹⁵ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 6.

4 000 селян і вільнонайманих людей, 95 іноземців та 1 568 євреїв¹⁹⁶. Особи, які приїздили до Києва, об'єднувалися у групи і винаймали будинки для спільного проживання, позаяк винаймання окремих квартир чи кімнат у цей період року коштував особливо дорого¹⁹⁷.

На фоні події такого масштабу не дивною виглядає скарга низки купців 1833 р. на крадіжку їхніх товарів із Контрактового дому. Усього обікрали 13 лавок на суму 3 139 руб. 40 коп., а також викрали шматок англійського сукна з магазину на дому на 293 руб. 75 коп. Загалом постраждали 14 торговців, серед яких були як місцеві, так і гості, як-от татарин Мухамед Рюхін чи житомирський міщанин Йосиф Мот¹⁹⁸. Торгівельні місця також виступали осередками розваг, зокрема нелегальних, як-от азартних ігор, які процвітали у першій половині ХІХ ст.¹⁹⁹ Київ був великим центром картярства. Михайло Чайковський писав у спогадах, що у місті «в то время шла большая игра», адже «по 1000 рублей ставилось на карту, а ревизские души переходили из рук в руки точно рублевики»²⁰⁰. Сам поліцмейстер Федір Дуров, затятий гравець, охоче згоджувався на компанію польських шляхтичів, які приїздили на контракти²⁰¹. Практикували у місті й інші незаконні розваги, як-от «кулачний бій», який організувала низка київських міщан 1815 р.²⁰²

Кількість злочинів проти особи у Києві першої половини ХІХ ст. натомість залишалась порівняно невисокою. За декаду 1834–1844 рр. за вбивство у місті

¹⁹⁶ О Крещенской ярмарке, бывшей в 1850 году. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная. Русская и иностранная словесность.* 1850. №8. С. 57, 59.

¹⁹⁷ Иконников В. Киев в 1654 – 1856 гг. Киев, 1907. С. 348.

¹⁹⁸ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 1258. Арк. 12 – 13.

¹⁹⁹ Ковтун Е. История правового регулирования азартных игр в России. Москва, 2009. С. 40.

²⁰⁰ Записки Михаила Чайковского (Садык-паши). *Киевская старина.* 1891. Т. XXXII. С. 263-264.

²⁰¹ Готовцева А., Киянская О. Генерал Эртель и полковник Трубецкой: к истории служебной деятельности руководителя Северного общества. *Декабристы в Україні: дослідження й матеріали.* Том. 7/ упоряд. Г. Казьмирчук, Ю. Латиш. Київ, 2012. С. 90.

²⁰² ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 236. Арк. 6.

затримано тільки 17 людей²⁰³. У відомості «описи и рода преступлений» за 1845 р. згадано лише 3 вбивства (для порівняння: випадків самогубств зафіксовано 8, а підкидання дітей – 5). Два із них у документі коротко описані: у першому епізоді унтер-офіцер Антон Жолтоусов випадково застрелив себе під час проведення навчань, у другому – селянка Настасія Дубровська «задавила при родах» новонароджену дитину. Про третій випадок зроблено ремарку «неизвестно», однак при цьому жодний із епізодів у документі не внесений до категорії «умышленные» позбавлення життя²⁰⁴. При цьому побойі, зокрема ті, що ставали підставою для кримінального провадження, у вищезгаданих статистичних підбірках не фіксувались. А от у переліку «надзвичайних випадків» за 1849 та 1850 рр. такі згадки присутні, зокрема щодо Подільської частини, у якій дружина Степана Кішевського після того, як він її побив, передчасно народила мертву дитину²⁰⁵.

Хоча реальне число вбивств, вочевидь, була вищою, аніж зафіксовано владними документами, проте переважна кількість крадіжок у переліку злочинів здається загальноімперським трендом. Так, у період 1827 – 1846 рр. до Сибіру за вбивства заслано 11 552 чоловіка і 2 979 жінок, тоді як аналогічні показники «за воровство и мошенничество» склали 35 416 і 5 244 відповідно²⁰⁶. Зменшення кількості злочинів проти особи порівняно із майновими переступами стало виразною тенденцією у Європі початку модерної доби загалом. За підрахунками Мануеля Айснера, у першій половині XVIII ст. рівень вбивств складав 5,5 на 1 000 осіб, тоді як у другій половині століття цей показник опустився до 3,8, а у

²⁰³ Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. С. 394.

²⁰⁴ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 12, арк. 17.

²⁰⁵ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 8131. Арк. 31.

²⁰⁶ Анучин Е. Исследования о проценте сосланных в Сибирь в период 1827-1846 гг. Санкт-Петербург, 1873. С. 19, 20.

XIX ст. впав ще нижче – до 2,9²⁰⁷. Втім, у Подільській частині між 1803 та 1859 рр. все ж фіксувались злочини проти особи, характер яких детальніше буде оглянуто у наступному розділі.

2.2. Поліцейське управління Подільської частини

Імперські реформи зачепили не лише територіальну, але і владну структуру. З кінця XV ст. Київ мав право самоврядування, закріплене привілеями. Керівним органом міста був магістрат, до компетенції якого входили судова функція, контроль за торгівлею та промислами, фінансова політика і розподіл оподаткування міщан, нагляд за діяльністю цехів і відносинами між ними, стан забудови, благоустрій міста, оборона і пожежна безпека. Також саме магістрат репрезентував інтереси міщан поза ним і захищав їхні права перед іншими соціальними групами²⁰⁸.

1785 р. відбулась реформа управління, започаткована жалуваною грамотою містам. Поряд із магістратом створювалась мережа органів міської влади: дві думи – одна загальна, а інша шестигласна²⁰⁹. Згідно з міським положенням, всіх міських жителів поділено на шість категорій: власників нерухомості, купців трьох гільдій, цехових ремісників, іногородніх та іноземних мешканців, іменитих городян та посадських людей. Міські мешканці зазначених шести груп володіли правом обирати міського голову, членів магістрату, бургомістрів, ратманів, суддів словесного суду і гласних обох дум – щоправда, за умови майнового цензу у розмірі не менш як 50 руб. річного прибутку. Передбачалося, що внаслідок реформи магістрат перетвориться винятково на судову установу, тоді як

²⁰⁷ McMahon R. *Histories of Interpersonal Violence in Europe and North America, 1700 – Present. The History of Crime and Criminal Justice/* ed. P. Knepper and A. Johanssen. New York, 2016. P. 151-152.

²⁰⁸ Кохан О. Порівняння становища київського міщанства до і після ліквідації магдебурзького права у кінці XVIII – середині XIX ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. Вип. 47. С. 69-70.

²⁰⁹ Шандра В. Від ліквідації залишків магдебурзького права до самоврядування за російським зразком (кінець XVIII – початок 1860-х років). *Від мурів до бульварів: творення модерного міста в Україні*. Київ, 2019. С. 52.

господарчі та адміністративні функції перейдуть до думи²¹⁰. Водночас, створено ремісничу управу, яка опікувалась справами цехів²¹¹.

У визначеній законодавством площині станові міські органи мали досить обмежену компетенцію. Податковою справою мали опікуватись казенні палати. Думи перебували під контролем намісників (а пізніше – генерал-губернаторів) і губернаторів²¹². На момент створення управи благочиння у Києві установою мав керувати городничий, який підпорядковувався коменданту Печерської фортеці²¹³. Однак у руслі реформ початку ХІХ ст. військове та поліцейське управління розмежували, тож фактичне управління поліцейськими органами і вирішення пов'язаних із цим питань, зокрема фінансування, покладалися на цивільного губернатора і очолюване ним губернське правління. Загальний нагляд над поліцією здійснював генерал-губернатор за допомогою канцелярії²¹⁴. Матеріальне утримання міських поліцій, зокрема і київської, належало організувати за рахунок міських прибутків²¹⁵.

При визначенні кількості поліцейських урядовців основну роль відігравали демографічні показники, а не криміногенна ситуація чи потреба охорони важливих об'єктів. Саме на чисельність мешканців взувала влада, затверджуючи поділ міста на частини і квартали. Кількість поліцейських

²¹⁰ Кохан О. Порівняння становища київського міщанства до і після ліквідації магдебурзького права у кінці ХVІІІ – середині ХІХ ст. С. 70-71.

²¹¹ Шандра В. Міщанські органи станового самоврядування в Україні (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). Київ, 2016. С. 17.

²¹² Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець ХVІІІ – перша половина ХІХ ст.). Тернопіль, 2007. С. 115.

²¹³ Устав благочиния или полицейский (1782). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание.* Санкт-Петербург, 1830. Т.21. С. 462.

²¹⁴ О подведомстве полиции местному гражданскому начальству и военным лицам, коим вверено гражданское управление в губернии (1801). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание.* Санкт-Петербург, 1830. Т.26. С. 619; Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець ХVІІІ – перша половина ХІХ ст.). С. 386-387.

²¹⁵ О средствах к исправлению полиции в городах (1803). *Полное собрание законов Российской Империи. Первое собрание.* Санкт-Петербург, 1830. Т. 27. С. 947.

урядовців у них визначалась розписами однаково, тож влада реагувала на зростання населення шляхом запровадження нового територіального плану чи збільшеного штату, а не введення додаткових посад в окремо взятих частинах.

Розпис штатів не відповідав реальному темпу розширення міста. Указом від 1808 р. у Києві передбачена присутність поліцмейстера (посаду якого введено замість городничого 1799 р.), для потреб якого слід було утримувати канцелярію. У кожній із чотирьох частин міста несли службу пристав і два кварталні наглядачі²¹⁶ Інші посади у книзі штатів не згадувались. Однак комендант Печерської фортеці, який інспектував стан київської поліції 1810 р., скаржився, що оновлені затвердження штатів ускладнюють функціонування органів порядку, а не покращують. Так, за розписом 1799 р., «когда в Киеве было несоразмерно менее народа, меньше занятий и трудов чиновникам», на утримання тільки поліцейських службовців відводилось 15 500 руб. Натомість актами від 1804 р. та 1806 р. визначено, що забезпечення складало тільки 8 716 руб, «в то время, когда жители и знатность особ умножились в городе, чрезвычайные занятия и всякие вещи требуют быть в современном ее [поліції – О.К.] виде»²¹⁷. При цьому 1808 р. витрати на утримання поліцмейстера, приставів та кварталних наглядачів затверджено у розмірі всього 3 840 руб²¹⁸.

Кількість поліцейських службовців виявлялась достатньо малою порівняно із числом місцевих мешканців. Згідно зі звітом за 1810 р., поліцейську службу у Києві несли поліцмейстер, 2 ратманів, секретар («по штату не положенный»), 4 пристави, 8 кварталних наглядачів і писар. 4 брандмейстери, які мали

²¹⁶ Высочайше утвержденный штат города Владимира с присовокуплением предыдущих штатов полиции в нижеозначенных городах (1808). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание. Книга штатов*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 44. С. 99; О бытии в Киеве полицмейстера (1799). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 25. С. 542.

²¹⁷ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 9. Арк. 9 зв. – 10.

²¹⁸ Высочайше утвержденный штат города Владимира с присовокуплением предыдущих штатов полиции в нижеозначенных городах (1808). С. 99.

опікуватись пожежною безпекою, на думку коменданта, «существуют в одном названии», оскільки були обрані магістратом із числа міщан, які не вміють користуватися інструментами для гасіння пожеж²¹⁹.

Такий штат мав забезпечувати порядок у місті, де, за даними коменданта, мешкало близько 22 000 міщан і до 600 людей духовного звання, навчалось до 1000 студентів духовної академії, а також перебував значний військовий контингент: 10 генералів, 97 штаб-офіцерів, 368 офіцерів і близько 6 500 нижніх чинів²²⁰. Комендант також зауважив, що у Києві розташовуються важливі об'єкти, зокрема воєнні, як-от арсенал, лабораторія, артилерійський двір та комісаріатське депо, а ще проходить Водохрещенський ярмарок, на який з'їжджаються польські шляхтичі, що «обращают так же попечительное внимание и надзор полиции»²²¹.

Після затвердження поділу Києва на шість частин, штат поліції, зафіксований в «Статистическом описании Киевской губернии» за авторством цивільного губернатора Івана Фундуклея, виглядав наступним чином. 1846 р. поліцейська команда налічувала 2-х поліцмейстерів (старшого і молодшого), 2-х приставів «по судебной и уголовной части», 2-х ратманів, 6 «частних» приставів, 20 квартальних наглядачів, 5 наглядачів застав, наглядача тюремного замку із помічником та 350 нижніх поліцейських служителів (серед них 117 членів пожежної команди). Однак на момент укладання опису у пікові літні місяці кількість населення Києва могла доходити до 104 тис., коли до міста стікались богомольці, сезонні робітники та військові²²².

²¹⁹ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 9. Арк. 4.

²²⁰ Там само. Арк. 3-3 зв. Зауважимо, що студентів насправді могло бути понад тисячу (навіть понад 1400): Титов Ф., прот. Императорская Киевская духовная академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615-1915): историческая записка. Київ, 2003. С. 298.

²²¹ Там само. Арк. 3 зв.

²²² Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. Санкт-Петербург, 1852. С. 356, 397.

У доповідній записці 1848 р. генерал-губернатору Бібікову Фундуклей доводив потребу збільшення штату поліції, апелюючи до того, що за останнє десятиліття населення міста помітно виросло, як і темпи будівництва, що вплинуло на документообіг²²³. Однак міністр внутрішніх справ відповів відмовою на прохання цивільного губернатора, аргументуючи її тим, що новий штат поліції Києва перебуває у розробці²²⁴, хоча затверджено зміни тільки 1854 р. На думку Олени Самойленко, особовий склад київської поліції на той момент складав 312 чиновників (серед яких 17 займались канцелярською роботою) і залишався майже незмінним до 1875 р. Відтак, вже 1859 р. генерал-губернатор Іларіон Васильчиков запропонував план реорганізації поліції, який, втім, не було втілено у життя через брак коштів²²⁵. Між тим, на 1856 р. населення Києва складало 55, 9 тис. людей, а на 1863 р. – понад 68 тис. осіб²²⁶.

Навіть затверджених штатами чиновників подекуди бракувало. Так, ревізія 1847 р. продемонструвала вакантність частини поліцейських посад. Не вистачало 2 квартальних наглядачів, 23 унтер-офіцерів, 8 рядових, а 25 нижніх чинів, «оказавшихся неспособными», потрібно було замінити²²⁷. Кадрові перетворення часто відбувались всередині самої поліції. Так, Іван Фомич Пясецький, який був приставом Подільської частини у 1842-1844 рр., обійняв цю посаду після досвіду у Старокиївській частині (і 1841 р. суміщав нагляд за обома), а потім перейшов до Либідської, помінявшись місцями із Дмитром Юхимовичем Черепановим²²⁸. 1858 р. колезького секретаря Сташевського призначено квартальним наглядачем

²²³ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7447. Арк. 1 зв.

²²⁴ Там само. Арк. 22.

²²⁵ Самойленко Е. Киевская городская полиция в середине XIX – начале XX вв. Киев, 2000. С. 25.

²²⁶ Павленко Ю. Нарис історії Києва. Київ, 2004. С. 245, 262.

²²⁷ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7092. Арк. 1 зв.

²²⁸ Месяцеслов на лето от Рождества Христова 1840, часть 2. С. 303-304; Месяцеслов на лето от Рождества Христова 1841, часть 2. С. 191; Месяцеслов на лето от Рождества Христова 1842, часть 2. С. 191; Адрес-календарь, или общий штат Российской империи на 1843 год. С. 193; Адрес-календарь, или общий штат Российской империи на 1844 год. С. 164; Адрес-календарь, или общий штат Российской империи на 1845 год. С. 78.

Подільської частини на місце Ілляшевича, який тимчасово став приставом карних справ. Також і звільнений квартальний наглядач Лисовецький залишився серед канцеляристів поліції²²⁹.

Функціонування поліції ускладнювалось як недостатнім фінансовим утримуванням, так і значною завантаженістю. У звіті коменданта 1810 р. йшлося про те, що на всі чотири частини Києва припадає тільки 72 нічних сторожі, або нахт-вахтери, причому 40 із цих людей використовуються як кур'єри поліцмейстером, «частними» приставами і квартальними наглядачами. Однак і решта 32 осіб не тільки несуть свою безпосередню патрульну службу у будках, але також «рассылаются для отыскания и взыскания разных людей, по требованиям начальственным и по сношениям других мест, так же для призыва людей в части к следствиям по долговым претензиям и по просьбам к ответам»²³⁰.

Так само завантаженими численними обов'язками виявлялись і пристави, змушені по черзі «присутствовать» у поліції, та квартальні наглядачі, зобов'язані займатись «разборами между частными людьми, прекращать ссоры, наблюдать за чистотой, препровождать команды [...] расставляют оные по квартирам [...] быть при публичных церемониях [...] и сообщать жителей по разным случаям»²³¹. Нарікаючи на значну кількість функцій чиновників, Іван Фундуклей пропонував частково зменшити обсяг роботи поліцейських за рахунок введення спеціалізованих посад, як-от нового пристава виконавчих справ²³², а також двох квартальних наглядачів – ексекатора при поліції та скарбника²³³.

(Не)ефективність поліції висвітлює звітність про опрацювання справ. «Киевские губернские ведомости» повідомляли, що на початку серпня 1843 р. у

²²⁹ Об определении, перемещении и увольнении чиновников. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1858. №39. С. 213.

²³⁰ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 9. Арк. 5.

²³¹ Там само. Арк. 5 зв. – 6.

²³² ЦДАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7447. Арк. 2 зв.

²³³ Там само. Арк. 3.

віданні київської поліції перебувало 1 726 невіршених справ, а протягом місяця надійшло ще 2 828. У результаті, наприкінці серпня невіршеними все ще залишались 1 890 епізодів²³⁴. Та сама ситуація повторилась у вересні, який почався для чиновників із 1 890 справами, що залишилися із попереднього місяця, протягом вересня додалось 2 716 нових, а на жовтень невіршеними залишилися 2 058²³⁵. Коли наприкінці 1850-х у газеті почали публікувати переліки справ, які поліція оголошувала закритими за давністю, з'ясувалось, що таких нараховувались десятки. Наприклад, 1859 р. київська поліція повідомила про припинення ходу одразу 45 старих справ²³⁶. При цьому з'ясувалось, що деякі із випадків формально тягнулись більш як двадцять років, як-от грошова претензія, з якою міщанин Михайло Шведов звернувся до білицького купця Федора Бородавкіна ще 1833 р.²³⁷

Намагаючись вирішити нагальні потреби, поліцейське керівництво подекуди вдавалось до самостійних пошуків ресурсів. Так, 1832 р. генерал-губернатор звернувся до очільника округу внутрішньої сторожі із зауваженням, що за штатом поліція та пожежна команди мають складатися із 289 людей, однак серед поліцейських наявні тільки 62, а пожежні відсутні. З огляду на це керманіч прохав виділити з батальйону 227 людей «хорошей нравственности, доброго поведения и расторопных»²³⁸.

Спроба перебрати кадри з військового підрозділу у контексті Російської імперії виглядала приреченою на невдачу, адже поліція вважалась цивільною службою, а «в понятиях того времени гражданская служба вообще не

²³⁴ Ведомость о ходе дел уездных присутственных мест Киевской губернии в течение августа месяца 1843 года. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1843.

²³⁵ Ведомость о ходе дел уездных присутственных мест Киевской губернии в течение сентября месяца 1843 года. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1843.

²³⁶ О прекращении дел. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1859. №10. С. 64-65.

²³⁷ О прекращении дел. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1858. №24. С. 122.

²³⁸ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 1256. Арк. 1-1 зв.

пользовалась особенным сочувствием»²³⁹. Відтак, не дивною виглядає реакція окружного генерала, який відмовив, апелюючи до того, що у самому батальйоні бракує людей²⁴⁰. Відмову підтвердили і з воєнного міністерства, підкресливши, що «нижние чины гарнизонных батальонов не могут быть назначены в служительские должности гражданского ведомства». Щоправда, міністр розпорядився виділити для поліцейських потреб 24 унтер-офіцери та 136 рядових з резервів дивізій піхотних корпусів²⁴¹. Однак кандидати, за ремаркою київського поліцмейстера, виявились «к полицейской службе неспособны, ибо кроме того, что слабы и дряхлы, некоторые из них имеют слабое зрение, удушье и ломоту в костях, один полоумный и два умерли»²⁴². Найменш із кадровим поповненням пощастило саме Подільській частині, до якої прибуло аж 9 «неспособных». Серед них виявились, наприклад, Максим Єфремов з простреленою правою ногою, Влас Свистун з вогнепальним пораненням і слабким зором, Прокопій Бердишевич, «одержимый водяною болезнью», та Семен Томазов, який страждав на лихоманку²⁴³.

Київська поліція вступала у конфлікти з іншими інституціями на підставі статусу та з'ясування меж юрисдикції. 1815 р. цехмейстер Сава Коляда поскаржився до магістрату на образі, яку завдав підпоручик київського гарнізонного батальйону Антон Сахновський продавчині риби Катерині Юрченковій, якій заплатив менше, ніж вона розраховувала, а у відповідь на прохання вдарив так, «что кровь ротом и носом пошла». Після цього Сахновський встигнув заручитися підтримкою пристава Годебського, що, як і інші поліцейські чиновники, брав рибу, не плативши, чим утискав місцевих торговців. Київський

²³⁹ Цит. за. Зайончковский П. Правительственный аппарат самодержавия России в XIX в. Москва, 1978. С. 28.

²⁴⁰ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 1256. Арк. 6.

²⁴¹ Там само. Арк. 17 зв, арк. 20.

²⁴² Там само. Арк. 35.

²⁴³ Там само. Арк. 36 зв.

поліцмейстер зробив зауваження Коляді, підкресливши, що за статтею 125 уставу благочиння, якщо пристав завдав образи цехмейстеру, то слід було не скаржитись у магістрат, а звертатися до самого поліцмейстера²⁴⁴.

Подібно ситуація склалась 1825 р., коли 23 представники цеху різників колективно звернулись до магістрату зі скаргою на систематичні утиски з боку пристава Марковського. Скаржники наполягали на тому, що пристав застосовував несправедливі покарання: вдарив колишнього цехмейстера Федора Семенченка, а також наказав заарештувати низку людей, а частину ще й прикувати до колоди, як-от продавця Андрія Бардадіменка. При цьому Марковський буцімто використав службове становище для збагачення: спершу вилучив нібито зіпсовану яловичину і наказав забивати менше корів для того, щоб уникнути погіршення санітарно-гігієнічного стану міста, а потім звинуватив різників у тому, що тепер місту не вистачає м'яса²⁴⁵. Магістрат у цьому випадку зміг тільки звернутися до губернського правління з проханням «произвести надлежащее следствие»²⁴⁶.

Ще один епізод відбувся 1837 р. Тоді Правління IV округу шляхів сполучення і публічних будівель звернулось до генерал-губернатора із повідомленням про те, що купці та міщани-євреї, які використовували сполучення Дніпром і прибували на пристань, скаржаться на київську поліцію (певно – чиновників Подільської частини). Службовці перешкоджали торговцям причалюватись і вивантажувати товари, а також вимагали від них білети на вантажі та паспорти від усіх пасажирів. Така гостра увага могла бути зумовлена скандалом, який стався за півроку до цього епізоду: тоді поліцмейстера Черняєва звільнили за незаконну видачу паспорту євреїці²⁴⁷. Конфлікт завершився тим, що

²⁴⁴ ДАК. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 196. Арк. 2-2 зв., арк. 6.

²⁴⁵ ДАК. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 346. Арк. 1-1 зв.

²⁴⁶ Там само. Арк. 5-5 зв.

²⁴⁷ Див. детальніше у нашому попередньому дослідженні: Красінко О. Професійна діяльність поліції Києва у 1803 – 1859 рр. Київ, 2022. С. 57.

поліції зроблено зауваження на підставі того, що за уставом Правління євреї мають право робити в місті закупки, а до сфери повноважень сторожі порядку входить тільки нагляд за ними²⁴⁸.

Взаємини київської поліції та магістрату не завжди виявлялись конфліктними. Так, коли 1821 р. внаслідок скарги міщанина Владислава Кравченка почалось слідство щодо зловживань магістрату, то губернське правління призначило комісію, до складу якої ввійшов і тодішній поліцмейстер Федір Дуров. Розслідування виявилось досить обмеженим за розмахом і акуратністю, а губернське правління погодилося визнати магістратський звіт. Відтак, продовження слідства відбулося саме внаслідок наполегливості Кравченка, який нарікав на упушення та неясності Дурова і стряпчого Бакалова²⁴⁹. Водночас, магістрат подекуди також конкурував із іншими інституціями за сфери повноважень у місті: так, і після реформи 1786 р. він продовжив займатись господарською діяльністю і збирати сплати з винних відкупів та користування землею, що спричинило боротьбу з казенною палатою²⁵⁰. Зрештою, подекуди саме поліцейські чиновники виступали ображеною стороною у взаєминах із містянами, як-от 1831 р., коли київський міщанин Калиновський у п'яному вигляді влаштував «необычный крик», а коли з'явився пристав Подільської частини, то «произносил разные на пристава ругательства»²⁵¹.

У підсумку відзначимо, що адміністративно-територіальний поділ міст у Російській імперії здійснювався з огляду на економічно-демографічні показники. Наприкінці XVIII ст. помітною увагою влади користувався Поділ як найбільш

²⁴⁸ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 2380. Арк. 3.

²⁴⁹ Каманин И. Последние годы самоуправления Киева по магдебургскому праву. *Киевская старина*. 1888. Т. XXI. С. 144, 146, 150.

²⁵⁰ Шандра В. Від ліквідації залишків магдебурзького права до самоврядування за російським зразком (кінець XVIII – початок 1860-х років). *Від мурів до бульварів: творення модерного міста в Україні*. Київ, 2019. С. 52.

²⁵¹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 452. Арк. 3 зв.

заселена місцевість Києва, проте після пожежі 1811 р. та початку інтенсивної розбудови укріплень вагомий статус перебрав Печерськ. Поділ залишався торгівельним центром міста, де проходили важливі сезонні події, зокрема Водохрещенський ярмарок. Скупчення людей і капіталів у місцевості сприяли значному рівню майнових злочинів.

Водночас, уявлення про заселеність міста і реальна кількість населення у випадку Києва суттєво відрізнялись, зокрема через значний рівень сезонних переміщень. Кількість поліцейських чиновників була низькою відносно до числа місцевих мешканців, а робота службовців виявлялась ускладненою через широке коло обов'язків і кадрові проблеми. Позаяк поліцейська служба у Російській імперії належала до цивільної, то сприймалась як менш соціально престижна, а також менш оплачуваною. Міська поліція та інші органи управління, як-от магістрат, вступали у конфлікти між собою у питаннях меж юрисдикції та забезпечення.

3. Організація слідства

3.1. Кримінальне законодавство

Протягом XVIII ст. у Російській імперії було прийнято низку законодавчих рішень, що стосувались кримінального судочинства. Через їхню розрізненість неодноразово збирали комісії для загальної кодифікації²⁵². Втім, попри численні спроби, чинні акти не було систематизовано. Положення, що регулювали карну сферу, постулювались окремими постановами (інструкціями, уставами, «учреждениями» тощо); з них деякі з них зберігали вплив на початку XIX ст.²⁵³ 1803 р. організовано чергову комісію зі складання законів. За десять років комісія підготувала проєкт кримінального кодексу, який, однак, було відкладено, зокрема через персональну опалу основного ідейного натхненника, графа Михайла Сперанського. Частково він намагався удосконалити юридичні питання, дотичні до кримінального правосуддя, на своєму новому місці служби у Сибіру; зокрема підготував «Устав о ссыльных». Втім, цей акт покликаний вдосконалити правила і умови перебування засланих на місці й не стосувався безпосередньо підстав для покарання²⁵⁴.

Проєкт кримінального кодексу Сперанського вплинув на опублікований 1832 р. 15-й том «Свода законов Российской империи», присвячений кримінальному законодавству. У першій редакції текст складався з двох частин, у першій з яких характеризувались самі злочини та передбачені за них покарання, а у другій – порядок судочинства. Однак документ систематизував видані раніше законів, а не ревізував їх. Так, до кожної статті у томі прикладались покликання на давніші акти (наприклад, накази, «Воинский артикул» чи «Устав

²⁵² Есипов В. Очерк русского уголовного права. Часть общая. Варшава, 1894. С. 41; Таганцев Н. Русское уголовное право. Часть общая: лекции. Санкт-Петербург, 1902. С. 200.

²⁵³ Солнцев Г. Российское уголовное право. Ярославль, 1907. С. 5-7; Краткое обозрение хода работ и предположений по составлению нового кодекса законов о наказаниях. Санкт-Петербург, 1846. С. 18-19.

²⁵⁴ Саломон А. Ссылка в Сибирь: очерк ее истории и современного положения. Санкт-Петербург, 1900. С. 17, 19.

благочиния»)²⁵⁵, тож до нього виникли серйозні зауваження. Так, йшлося про те, що у ньому бракувало визначення та послідовності окремих покарань, а також траплялась невизначеність санкції загалом. Тому майже одразу після публікації «Свода» почались спроби реорганізації законодавства. 1845 р. санкціоновано проєкт «Уложения о наказаниях уголовных и исправительных» з постановою ввести його у дію на всій території імперії з наступного року²⁵⁶.

«Уложение» складалось із 12-ти розділів, які стосувались різних видів злочинів і пояснювали передбачені покарання. Так, наприклад, винного в умисному вбивстві належало засудити до 12-15 років каторжних робіт на руднику, а якщо засуджений підпадав під тілесні покарання, то ще й побиття канчуками та клеймування²⁵⁷. «Уложение» було включено до 15-го тому третього видання «Свода» у 1857 р. – там він склав першу частину кримінального законодавства²⁵⁸. Натомість друга частина, яка стосувалась судочинства, залишалась без змін.

У зв'язку з активними процесами ліквідації правових норм колишньої Гетьманщини наприкінці XVIII ст., на українські терени поширилось загальноімперське законодавство, однак із запровадженням намісництв зберігалась чинність Литовського статуту й інших джерел місцевого права. З поновленням традиційного судоустрою 1796 р. місцеве право додатково підтверджено, проте й імперську систему формально не було скасовано, що призводило до різночитань²⁵⁹. Водночас, поточне законодавство і судова практика демонструють, що у Російській імперії активно використовувались

²⁵⁵ Див. наприклад: О сообществе в преступлениях. *Свод законов Российской империи. Законы уголовные*. Т. XV. Санкт-Петербург, 1833. С. 6.

²⁵⁶ Таганцев Н. Русское уголовное право. С. 206, 208, 210, 216-217.

²⁵⁷ О преступлениях против жизни, здоровья, свободы и чести разных лиц. *Уложение о наказаниях уголовных и исправительных*. Санкт-Петербург, 1845. С. 743-744.

²⁵⁸ Таганцев Н. Русское уголовное право. С. 217.

²⁵⁹ Малишев О. Законодавчі заходи імператора Павла I з питань судівництва на українських землях (1796-1801 рр.). *Правова держава*. Київ, 2013. Вип. 24. С. 48.

правові норми польсько-литовської доби при укладанні власних збірок²⁶⁰. При здійсненні судочинства міські магістрати подекуди використовували збірники німецького права, а для полегшення роботи місцевих судових та адміністративних органів, які не мали достатньої кількості «правових книг», 1811 р. опубліковано переклад Литовського статуту російською. Втім, із часом джерела місцевого права поступово витіснялися на другорядне місце²⁶¹.

У другій чверті XIX ст. здійснено спробу підготувати «Свод местных законов западных губерний», подібний за структурою до «Свода законов Российской империи», проте ідею його введення у використання відкинули через Листопадове повстання²⁶². При цьому видано акт «О присвоении всем присутственным местам и должностным лицам в западных губерниях тех наименований, какие существуют в великороссийских губерниях». Згідно із законом, відбулись зміни зокрема і в судовій системі: так, повітові земські суди ставали повітовими, а гродські ліквідувалися. Нагляд за діяльністю місцевих судів мали здійснювати генерал-губернатори й губернатори²⁶³. Щоправда, процесуальні норми Литовського статуту в судочинстві на Правобережжі продовжували діяти²⁶⁴. Однак ще з кінця XVIII ст. при розгляді кримінальних справ місцеві суди дедалі частіше застосовували загальноімперське законодавство. З 1821 р. норми місцевого кримінального права використовували лише у тих випадках, коли бракувало відповідної санкції у державних актах. За

²⁶⁰ Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). С. 328.

²⁶¹ Там само. С. 328-329.

²⁶² Мишко Д. Перший Литовський статут і його історичне значення. *Історичні джерела та їх використання*/ ред. І. Бутич, Ф. Шевченко, А. Катренко. Київ, 1969. Вип. 4. С. 23.

²⁶³ О присвоении всем присутственным местам и должностным лицам в западных губерниях тех наименований, какие существуют в великороссийских губерниях (1831). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Т.6. С. 160.

²⁶⁴ О распространении силы и действия российских гражданских законов на все западные возвращенные от Польши области (1840). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Т. 15. С. 443.

сім років пункти Литовського статуту визнано недійсними для цілої низки переступів, як-от переховування селян-утікачів²⁶⁵.

Загальноімперське законодавство повністю заступило місцеве 1840 р.²⁶⁶ Ініціатором такого рішення зокрема виступив зокрема генерал-губернатор Бібіков, а спогади про процес введення залишив Петро Селецький, який писав про 1830-і: «Шел тогда вопрос об уничтожении в Малороссии действия Литовского статута. Отец мой был уездным предводителем дворянства и поручил мне составить записку о несвоевременности устаревшего законодательства и о замене его, по инициативе дворянства, Сводом законов»²⁶⁷.

3.2. Процедура кримінального слідства

Порядок кримінального судочинства у першій половині – середині ХІХ ст. складався з трьох етапів: слідства, суду й виконання. Слідство здійснювала поліція, як і суд з дрібних питань. Попереднє слідство починалось за наявності визначених приводів, як-от повідомлення свідка про ознаки злочину, скарги постраждалого, доносу, звернення судових чиновників, явки з повинною чи власного почину поліції. Метою було встановлення предмету злочину, для чого застосовувались допити, особисті огляди, експертиза, виклик чи затримання підозрюваного і подальші допити. Після цього починалось формальне слідство, значення якого полягало у зборі всіх доказів, що стосувались справи. Такими доказами зокрема вважались письмові свідчення, особистий огляд і показання свідків, а перед допитом свідок проходив очну ставку з підозрюваним. По завершенню слідства матеріали справи належало надіслати до суду²⁶⁸.

²⁶⁵ Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець ХVІІІ – перша половина ХІХ ст.). С. 332.

²⁶⁶ О распространении силы и действия российских гражданских законов на все западные возвращенные от Польши области (1840). С. 443.

²⁶⁷ Записки Петра Дмитриевича Селецкого. *Киевская старина*. 1884. VIII. С. 292.

²⁶⁸ Фойницкий И. Курс уголовного судопроизводства. Т.1. Санкт-Петербург, 1912. С. 34-35.

Такого ж порядку дотримувалась при розслідуванні кримінальних справ київська поліція. Слідство здебільшого починалось зі звернення місцевих мешканців, зазвичай самих постраждалих чи їхніх родичів або знайомих. Наприклад, про крадіжку зі свого будинку повідомив сам колезький секретар Степан Майоренко, так само вчинив і статський радник Чехович²⁶⁹. Заяву про спробу селянки Марфи Цибенкової накласти на себе руки подав її власник, титулярний радник Кирило Скородинський²⁷⁰. Жінки також звертались до поліції. Так, справа про втоплення міщанина Фоми Орленка розпочалась із повідомлення його дружини, Олександри Григорівни²⁷¹. А викрадення речей з будинку купця Давидова, де вона знімає квартиру, задекларувала Подільській частині поміщиця Целестина Ілоцька²⁷².

Водночас, про порушення свідчили також поліцейські та небайдужі. Наприклад, із рапортом про знайдені у чигиринського міщанина Пінхаса Тетієвського сплавлені монети, що могло бути вказівкою на фальшування, звернувся поліцейський службовець, наглядач 1-го кварталу 3-ї частини Маєвський²⁷³. Спробу вдертися до будинку купця Чернова виявив нахтвахтер Андрій Слободанюк²⁷⁴. А про утримування людини без документів, утікача із Царства Польського, місцевим мешканцем Никифором Домарацьким повідомив місцевий майстер-швець Терентій Городніцький²⁷⁵. Прикметно, що для початку справи не вимагалось «залізних доказів»: Маєвський зупинив Тетієвського «по сумнію» і знайшов у нього незвично сплавлені дві монети, а Олександра

²⁶⁹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 5; ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Арк. 139.

²⁷⁰ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298. Арк. 4.

²⁷¹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 273. Арк. 3.

²⁷² ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7709. Арк. 54.

²⁷³ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 271. Арк. 4.

²⁷⁴ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7709. Арк. 265.

²⁷⁵ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 289. Арк. 1, арк. 3.

Орленко взагалі тільки засумнівалась у тому, що загибель її чоловіка дійсно була нещасним випадком²⁷⁶.

Розслідування здійснювалось за територіальним принципом: доручали його чиновникам тієї поліцейської частини, у якій трапився переступ²⁷⁷. Наступним кроком ставала кваліфікація справи. Для цього постраждалого або тіло жертви оглядали, аби з'ясувати, чи дійсно йшлося про злочин, а не нещасний випадок. Медичний висновок мав вагоме значення, тож відмова від огляду свідчила про спробу обману, а отже, могла слугувати підставою для закриття справи²⁷⁸.

У практиці медичного засвідчування спостерігається просування централізованого нагляду над процедурою. У XVIII ст. прошарок медиків був досить нечисленним, зокрема мало було дипломованих лікарів порівняно із цирульниками і «народними цілителями»²⁷⁹. Урядове втручання у лікувальні практики на українських теренах почалось 1797 р. зі створенням лікарських губернських управ. Коло обов'язків управ було досить широким і передбачало зокрема керування всіма медичними закладами й аптеками губернії, завідування міськими і повітовими лікарями, нагляд за дотриманням чистоти і станом запасів їжі, участь у судовому слідстві, а також перевірка компетентності місцевих практиків²⁸⁰. Цирульники, які входили до цехів, вважались кваліфікованими працівниками і не підлягали перевірці, однак від 1817 р. лікарські управи намагались перебрати керівництво ними від ремісничих управ²⁸¹.

З ініціативи імперської влади виникали й постійні медичні заклади. У другій половині XVIII ст. в Києві відкрито першу публічну лікарню, якою став військовий шпиталь. Точний рік його заснування невідомий, ймовірно, це

²⁷⁶ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 271. Арк. 4; Спр. 273. Арк. 3.

²⁷⁷ Красінко О. Кримінальне слідство поліції Києва у першій половині XIX ст. С. 39.

²⁷⁸ Там само. С. 41.

²⁷⁹ Плещкий С. Лікування населення Гетьманщини у XVIII ст. Київ, 2016. С. 50, 52, 75.

²⁸⁰ Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). С. 236.

²⁸¹ Верхратський С., Заблудовський П. Історія медицини. Київ, 1991. С. 261.

сталось у 1768 р.²⁸². Першу соматичну²⁸³ лікарню на 20 ліжок – Кирилівську – у Києві відкрито 1803 р., а 1811 р. у місті розташовувались дві клініки та акушергауз зі штатною акушеркою і «віспоцепієм»²⁸⁴. Окрім них, у першій половині XIX ст. функціонували лікарні Києво-Печерської лаври, медичні заклади Приказу громадської опіки, а з 1841 р. – клініки медичного факультету університету святого Володимира (терапевтична, хірургічна, акушерська та поліклініка)²⁸⁵. Урядовий вплив на сферу охорони здоров'я спостерігається на прикладі місця практики лікарів: на 1850 р. за офіційними даними у Київській губернії нараховувалось 94 медики, серед яких 26 перебували на державній службі, 6 – при маєтках з правом державної служби, 3 ветеринарів, 36 утримували приватні аптеки, а ще по одній належали приказу громадської опіки та державі²⁸⁶.

Огляд постраждалих під час кримінального слідства також доручався лікарям, які перебували на державній службі. Для цього поліцейські чиновники, зокрема і Подільської частини міста, звертались із запитом до медика, який ухвалював свій висновок у письмовій формі і завіряв підписом. Медичне засвідчення виявлялось необхідним у випадках, що стосувались насильницької смерті чи травм. У 1815 р. штаб-лікар надвірний радник Семен Розліч оглядав губерньського секретаря Богданова, який ствердив, що на нього напали²⁸⁷. У 1821 р. на запит службовців 3-ї частини штаб-лікар Агафонов оглянув Марфу

²⁸² Бойчак М., Лякіна Р. До історії київського військового шпиталю у XVIII ст. Військово-історичний альманах. 2001. №1. С. 34-35.

²⁸³ Соматична лікарня – заклад, призначений для пацієнтів, які страждають на соматичні («тілесні») захворювання, на протигагу душевнохворим.

²⁸⁴ Верхратський С., Заблудовський П. Історія медицини. С. 262.

²⁸⁵ Губицький Л., Мельник Г. Київська губернія в умовах епідемій кінця XVIII – середини XIX ст. *Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії. Тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ, 2021. С. 137.; Общий отчет, представленный Его Императорскому Величеству по Министерству народного просвещения за 1848 год. *Киевские губерньские ведомости. Часть неофициальная*. 1849. №32. С. 254.

²⁸⁶ Губицький Л., Мельник Г. Київська губернія в умовах епідемій кінця XVIII – середини XIX ст. С. 137.

²⁸⁷ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 236. Арк. 5.

Цибенкову, яка виступила постраждалою у справі про побиття, і підтвердив, що дійсно помітив ознаки побоїв²⁸⁸. 1849 р. на Дніпрі потонув учень 2-ї гімназії Поречинський. Про випадок повідомлено лікарю для проведення розтину, а також інспектору 2-ї київської гімназії для «откомандирования чиновника»²⁸⁹. Хоча у записі мова йшла про повідомлення лікарю Подільської частини, проте, вірогідно, у першій чверті XIX ст. прикріплення певних спеціалістів до поліцейської частини не практикувалось. Це припущення підтверджує той факт, що огляд під час слідства поліцейських 2-ї частини міста (тобто Старого Києва), виконав той самий Семен Розліч, який займався оглядом Богданова для 3-ї (Подільської) частини²⁹⁰. Висновки медиків були радше описовими і не містили специфічної професійної лексики. Наприклад, штаб-лікар Агафонов відписав, що «[...] правая лядвея и спина избиты, распухшие и покрыты багровыми пятнами»²⁹¹. Семен Розліч зробив висновок, що «по осмотру [Богданова] оказались боевые сине-багроватые знаки с опухолью на носе, под правым и левым глазами, на шее и спине»²⁹².

Основним етапом ведення слідства було розпитування підозрюваних і свідків. До формуляру допиту входили особисті свідчення, як-от повне ім'я, вік, соціальний та сімейний статус, місце проживання, грамотність. Так, наприклад, Пінхас Тетієвський, якого затримали 1819 р. за підозрою у фальшуванні грошей, повідомив, що йому 43 роки, він одружений із Трейною (вірогідно, так службовець записав ім'я, як-от Ріна чи Фріма) і має трьох дітей: Абуха, Елю і Рухлю 14-ти, 12-ти і 6-ти років відповідно. Сім'я належить до міщан і живе з

²⁸⁸ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 298. Арк. 9.

²⁸⁹ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7709. Арк. 155-155 зв.

²⁹⁰ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 236. Арк. 5.

²⁹¹ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 298. Арк. 9. Лядвея – архаїчне слово на позначення стегна.

²⁹² ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 236. Арк. 5.

торгівлі у власному будинку в Чигирині. Документ підписав сам Тетієвський, який на початку допиту вказав, що «грамоте по-еврейски умеет»²⁹³.

Фігурант-міщанин сам вказав на свідків. Він повідомив, що на подільському базарі купив мідний лом у Романа Тимошенка, а там виявилися також підозрілі дві сплавлені між собою монети номіналом п'ять копійок. Тимошенка розпитали, і він підтвердив, що дійсно продав мідні предмети, однак не звернув уваги на монети, які постраждали у пожежі 1811 р. У ситуації відсутності твердих доказів вагому роль відіграла репутація, тож залучили ще низку свідків, сусідів, яким належало висловити свою думку про Тимошенка, що могло посприяти оцінці його показань. Чиновники звернулись до міщан Кліма Журавльова, Сави Андрющенка, Івана Старостенка, Івана Ропуцького, Устима Власенка і Григорія Цепковського. Журавльов засвідчив, що Тимошенка знає з давнього часу і ніяких його поганих якостей, пияцтва чи вад не помітив²⁹⁴.

Подібною схема залучення свідків була і в інших випадках. У 1817 р. Олександра Орленко звернулась до Подільської частини із повідомленням про те, що 13 червня її чоловік пішов до майстра чоботарського цеху Никифора Чирви і більше не повернувся додому. На наступний день жінка почула від Чирви про те, що він з Орленком та іншими людьми, зокрема його сестрами, вирушили на прогулянку Дніпром на човні, але по дорозі додому Хома Орленко випав за борт і потонув. Жінка підозрювала, «не происходило ли между ними какой-либо ссоры и не было ли чрез то на жизнь его покушения»²⁹⁵. У відповідь на запит поліція допитала людей, які брали участь у поїздки, серед них самого Никифора Чирву, Тимофія і Хому Боглаєнків, рідну сестру Чирви Анну та двоюрідну Мотрону, Ігната Орленка, Захарія Кравченка та Мирона Меліменка²⁹⁶.

²⁹³ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 271. Арк. 6-6 зв.

²⁹⁴ Там само. Арк. 29-29 зв., арк. 32, арк. 33 зв.-34.

²⁹⁵ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 273. Арк. 3.

²⁹⁶ Там само. Арк. 6 – 9.

Свідки одностайно наголосили на тому, що Хома Орленко випав за борт випадково, а допомогти йому не змогли через темряву і загальний нетверезий стан компанії після вечора, проведеного за карафкою вина. Тож поліцейські допитали ще десятьох людей, які засвідчили добру репутацію учасників гулянки. Так, київський міщанин Микола Людоговський поручився за Тимофія Боглаєнка, що «в худых поступках и пьянстве его не замечал», як і п'ятеро інших свідків. Записи про них коротші, ніж звичні формуляри допитів, і містять лише досить скупі примітки. Свідками виступили люди середнього віку, серед них також бачимо двох жінок. Іванові Сніженку за записом було 25 років, Яну Паскієвичу – 28, Олександрі Бондаревській – 30, а Василисі Куличці – 32. Пояснень, чому обрано саме їх, у документі не наведено, як і детальних вказівок на соціальний статус, окрім того, що всі вищезгадані є київськими міщанами, а Бондаревська – вдова²⁹⁷.

З огляду на те, що у межах розслідування звернулись не до знаних подолян чи урядників магістрату, можна припустити, що засвідчувати добропорядність Боглаєнка мали не стільки «чесні люди», скільки його безпосередні сусіди чи знайомі. Прикметно, що серед них опинився Паскієвич: хоча у тексті його ім'я вказали як Іван, проте свої свідчення він підписав «Jan Paskiewicz», що вказує на його приналежність до польських мешканців Подолу²⁹⁸. Така сама ситуація спостерігається у випадку сім'ї Чирв, добропорядність яких засвідчили наступні люди: губернський секретар Дмитро Тацавінов 50 років, дворянин Іван Ковець – 52, київський міщанин Петро Борщевський – 45, міщанка Олена Глущенкова – 36, Горпина Войтенкова – 48, Харитина Чернявська – 35, Григорій Малафєєв – 18, Степан Угліцький – 50, Дем'ян Щелуцін – 32 і Федір Михайловський – 50²⁹⁹.

²⁹⁷ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 273. Арк. 12.

²⁹⁸ Там само. Арк. 12 зв.

²⁹⁹ Там само. Арк. 12-13 зв.

У 1821 р. кріпачка Марфа Цибенкова намагалась повіситись, а після порятунку пояснила свій вчинок тим, що з неї знущалися³⁰⁰. За повідомленням власника, Кирила Скородинського, розпочато кримінальну справу, а під час слідства жінка засвідчила, що її жорстоко било подружжя Янковських³⁰¹, яким Скородинський її заставив за заборговані гроші. «Против показания» Цибенкової поліцейські допитали як Федора Янковського, так і Параску³⁰². Після цього також опитали свідка спроби самогубства Петра Заболева³⁰³.

Хоча у протоколах допитів репліки чиновників не вказані, проте свідки, вочевидь, відповідали на запитання, які їм ставили поліцейські службовці, що простежується за допомогою схожих фраз. Наприклад, під час розслідування крадіжки у Степана Майоренка службовці цікавились долею речей та участю у їхньому викраденні, тож у допиті міщанина Воробйова занотовано: «Когда оные и прочие вещи похищены и кем, не знает, и сам оных не воровал и участия в том не имел»³⁰⁴. На подібні формулювання натрапляємо у протоколі розпитування міщанина Прокопія Борисова³⁰⁵, а також Миколи Шишкова, у якого цікавились про Осипа Воталіанова. Шишков резюмував, що того не знає, речей від нього не отримував, до самого допиту штрафів не мав і не був судимим, про крадіїв «и прочих злодеев», а також про їхні місцеперебування «не сведущ»³⁰⁶. Також коли Петро Заболев свідчив у справі Марфи Цибенкової, то детально переповів порядок подій дня її невдалого суїциду, проте зауважив, що йому невідомо, що могло спричинити спробу самогубства³⁰⁷. Про причину, вочевидь, питав пристав, оскільки підсудна пояснила свій вчинок знущаннями і побоями.

³⁰⁰ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298. Арк. 2-2 зв.

³⁰¹ Там само. Арк. 7 зв.

³⁰² Там само. Арк. 11, арк. 17-17 зв.

³⁰³ Там само. Арк. 22.

³⁰⁴ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 17.

³⁰⁵ Там само. Арк. 19 зв.

³⁰⁶ Там само. Арк. 79.

³⁰⁷ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298. Арк. 22.

Повідомлення, із яких починались розслідування, письменні подоляни записували самостійно, також і свідки розписувались під своїми показаннями. У тих випадках, коли свідчили неграмотні, то за них «руку прикладали» чиновники, наприклад, канцелярист 14-го класу Снігіревський. Саме він підписав повідомлення Марфи Цибенкової, а також занотував свідчення фігурантів багатьох справ, як-от Федора Янковського чи Петра Заболєва³⁰⁸.

Не всі кримінальні справи були розлогими і потребували залучення багатьох свідків. Судячи з повідомлень «Киевских губернских ведомостей», випадки пересування без документів були чисельними, а рішення про долю волоцюг – однотипними (див. додаток 1). У 1822 р. судили єврея Герца Подлубного за самовільну відлучку з місця проживання і перебування у Києві без «письмового виду». Оскільки більше ні в яких «вредных и противозаконных» вчинках Подлубного не звинувачували, то магістрат виніс швидке рішення зарахувати підсудного до сплати податку в будь-який кагал Київської губернії на вибір і повідомити про це казенну палату³⁰⁹.

У питаннях кримінального слідства владні інституції взаємодіяли між собою. Наприклад, оскільки Роман Тимошенко мешкав не в Подільській частині, а Старокиївській, то чиновники звернулись із запитом до колег про організацію обшуку в його помешканні для пошуку подібних сплавлених монет. Обшук дійсно провели, проте монет не знайшли, про що й відзвітував квартальний наглядач Старокиївської частини³¹⁰. Водночас, подекуди саме комунікація між поліцейськими частинами призводила до якісних змін справ. У 1817 р. Степан Майоренко звернувся до Подільської частини із повідомленням про те, що в його будинку, який знаходиться біля церкви св. Миколи Набережного, вночі відірвано

³⁰⁸ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298. Арк. 8, арк. 11.

³⁰⁹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 308. Арк. 2.

³¹⁰ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 271. Арк. 14.

вікно і винесено речей та грошей на суму 150 руб. 25 коп.³¹¹ Було укладено реєстр викрадених пожитків (див. додаток 2).

У цей час, 8 травня, колезький секретар Богуш повідомив поліції, що минулого місяця зі стайні його будинку викрадено низку речей, зокрема хомути. Кучер Богуша впізнав ці речі у солдата Софійського піхотного полку, якого разом із кількома іншими почали допитувати службовці 4-ї частини (Плоскої). Під час пошуків затримали Осипа Воталіанова і Аврама Нікітенка. Останній вказав на міщанина Воробйова, у будинку якого буцімто зберігались викрадені у Степана Майоренка речі³¹². З огляду на це свідчення було допитано Василя Воробйова та Прокопа Борисова, який гостював у домі міщанина разом із Іваном Лозинським, а потім членів сім'ї Воробйова – дружину Параску, невістку Акилину і сина Петра³¹³.

Взаємодія виявлялась також у практиці присутності представника від стану, якщо справа розглядалась іншою інституцією. Так, позаяк Нікітенко був дезертиром, то при його допиті у Подільській частині був присутнім «депутат с воинской стороны», підпоручик внутрішнього гарнізону Саханський³¹⁴. Саханського також запросили на обшук будинку міщанки Добровольської³¹⁵. У межах справи про крадіжки описано будинок міщанина Воробйова, для чого запросили оцінщика Григорія Рогуцького³¹⁶. Також установи обмінювались інформацією, що стосувалась слідства. Наприклад, для з'ясування обставин побиття Марфи Цибенкової подано запит у київський повітовий земський суд, який визначив, що за матеріалами останньої ревізії 1816 р. Цибенкова дійсно записана за Кирилом Скородинським³¹⁷. Зрештою, інколи справу одного

³¹¹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 5.

³¹² Там само. Арк. 11.

³¹³ Там само. Арк. 16, арк. 19, арк. 105-105 зв.

³¹⁴ Там само. Арк. 9.

³¹⁵ Там само. Арк. 87.

³¹⁶ Там само. Арк. 119.

³¹⁷ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298. Арк. 27.

звинуваченого розглядали декілька частин: так, оскільки Осипа Воталіанова, підозрюваного у крадіжці речей мешканця Подільської частини, паралельно стали перевіряти на причетність до викрадення одягу у жительок Старого Києва, то його перевели з-під арешту у третій частині до другої³¹⁸.

Допити були не єдиним інструментом поліцейського слідства. Матеріальні докази отримували за допомогою обшуків. Вище згадано про обшук у помешканні Романа Тимошенка³¹⁹. Знайдені сплавлені копійки, подібні до вилучених у Тетієвського, могли би свідчити про те, що Тимошенко займається фальшуванням грошових знаків. Втім, трус цього не показав. А от у будинку міщанина Воробйова за вказівкою Аврама Нікітенка знайдено речі Степана Майоренка: у дворі викопано шинель, а у скрині – заховані червінці³²⁰.

Під час кримінального слідства також використовували приведення до присяги та очні ставки. Присяга контролювала правдивість свідчень під час допитів, і за її порушення наставала відповідальність. Присягати мушили свідки, як-от київський міщанин Петро Заболєв, який прояснював обставини справи Марфи Цибенкової. Присягу приймали різні ієреї, тож припускаємо, що кликали священика парафії, у якій розгорталась справа чи до якої належав свідок. У випадку із Заболєвим його присягу прийняв о. Симеон Павловський (щоправда, в документі не вказано, при якій церкві він служив)³²¹. А от у справі про загибель Хоми Орленка до присяги свідків приводив саме священик Києво-Подільської Введенської церкви Олексій Краснолюдський³²². Під час клятви також мав бути присутній квартальний наглядач Подільської частини. Водночас, присяга подекуди ставала складовою вирішення справи. Так, міщани, з якими вирушив у подорож Хома Орленко, не були визнані винними у його загибелі, проте у

³¹⁸ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 90.

³¹⁹ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 271. Арк. 14.

³²⁰ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 14.

³²¹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298. Арк. 21-21 зв.

³²² ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 273. Арк. 11.

підсумку слідства за рішенням магістрату мусили укласти присягу, що надалі утримуватимуться від пияцтва. Приводив до неї ієрей Корнилій Корнеєв³²³.

Ще одним методом перевірки свідчень були очні ставки. Їх, як і присяги, використовували ще з ранньомодерного часу. Сторони конфлікту зводили разом у тих випадках, якщо пояснення суперечили одне одному³²⁴. Очну ставку влаштували, наприклад, міщанці Агафії Добровольській та Осипу Воталіанову, щоб з'ясувати, чи останній викрав речі у Настасії Огієнської та Єфимії Петриченкової, а потім продав їх першій, що Добровольська заперечувала³²⁵.

Для контролю над переміщеннями учасників справи застосували словесні портрети і підписку про невийзд. Словесний портрет було укладено, наприклад, для Василя Воробйова і Прокопа Борисова. Цей документ виглядав як надрукована на гербовому папері форма зі стандартним змістом: «Объявитель сего отпущен в разные российские города для собственных нужд и промысла от нижеописанного числа впредь на один год». У форму належало вписати конкретні дані, тобто дату, а також прикмети свідка слідства на випадок розшуку. Так, у документі вказано зріст Воробйова, колір волосся на голові, бровах і вусах – світло-русий із невеликою сивиною, колір очей – сірий, форма носа – «умеренный», колір шкіри – смаглява, а також вік – п'ятдесят сім років³²⁶. Як бачимо, форма дозволяла мешканцям виїздити за межі міста, проте у разі порушення умов їх мали би розшукати. Як працювала така система, видно вже з матеріалів цієї справи, оскільки підозрілі гості будинку Воробйова, де знайдено викрадені речі, Іван Лозинський і Прокопій Борисов, зникли, тож лист із їхніми прикметами надіслано до Старокиївської частини. Борисова за цими прикметами розшукали, а Лозинський щезнув ще на початку розслідування³²⁷.

³²³ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 273. Арк. 48-49.

³²⁴ Пашук А. Суд і судочинство на Лівобережній Україні (1648-1782). Львів, 1967. С. 118.

³²⁵ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 90-91.

³²⁶ Там само. Арк. 18.

³²⁷ Там само. Арк. 58, арк. 59.

Іншим подібним засобом контролю над пересуванням була віддача на поруки. Так вчинили у випадку порушника громадського спокою міщанина Калиновського у 1831 р. – його зобов'язувались утримувати від пияцтва, буйства та інших незаконних вчинків Трифон Митніков і Григорій Дема³²⁸. Натомість підписка про невиїзд, на яку погодився Никифор Домарацький під час слідства у справі утікача Антона Королевича, забороняла міщанину покидати межі Києва і зобов'язувала за першим викликом з'явитись у магістрат³²⁹.

Кримінальне слідство окреслює соціальний портрет населення Подільської частини, зокрема «групи ризику», заангажовані у злочинну діяльність. Так, питання, чому квартальний наглядач виявив таку помітну увагу до Пінхаса Мордкіна Тетієвського і знайденої у нього монети пояснюється тим фактом, що фальшивомонетництво у другій третині XIX ст. було поширеним на території Київської губернії, а лідерство серед фальшивомонетників обіймали євреї³³⁰. 1850 р. випадок використання фальшивих грошових знаків зафіксовано знову у Подільській частині міста: тоді Міхель Янкелевич Ноткін спробував розмінити асигнації, серед яких виявилась одна несправжня купюра номіналом, еквівалентним 50 руб. сріблом. Ноткіна, як і Тетієвського, обшукали, але інструментів вироблення грошей не виявили³³¹. Фальшиві кредитні білети зразка 1855 р. виявлено у Йехеля Зборського, який орендував кімнату по вул. Спаській³³². Вірогідно, те, що євреям дозволено було зупинятися якраз на Подолі, зумовлювало вищу вірогідність фіксації випадків фальшування грошей саме у цій частині міста. В описі правопорушень, що трапились у Києві 1845 р., обидва

³²⁸ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 452. Арк. 7.

³²⁹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 289. Арк. 10.

³³⁰ Бойко-Гагарін А.С. Фальшивомонетництво на українських землях (1795-1917 рр.): дис. д-ра іст. наук: 07.00.06/ ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав, 2021. С. 158, С. 7, 160.

³³¹ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 8131. Арк. 32-32 зв.

³³² Бойко-Гагарін А.С. Фальшивомонетництво на українських землях (1795-1917 рр.). С. 259.

епізоди зафіксовано у Подільській частині, де затримано селянина з фальшивим рублем і чотирьох міщан з 12 несправжніми півімперіалами³³³.

Подібною «групою ризику» виявились військові і дезертири. Нижчі звання в імператорській армії XIX ст. часто були погано забезпечені харчами й одягом. Тяжкі умови служби та бойові втрати призводили до того, що до визначених 25 років мало хто дослужував³³⁴. Солдати часто коїли порушення, зокрема і в Подільській частині. Наприклад, 1849 р. унтер-офіцер Андрій Слободанюк затримав біля магазину Чернова на Олександрівській вулиці солдата, який при допиті назвався рядовим 1-ї роти місцевого гарнізонного батальйону Григорієм Грушиним. Грушин повідомив, що він разом із рядовим того ж батальйону Артемом Мухановим і десяцьким Двірцевої частини Василем Козленченком виламали двері магазину, розібрали конторку і викрали 15 руб.³³⁵ Коли вночі з квартири купця 2-ї гільдії Вакуленка у будинку купця Богомазова відірвали вікно і викрали золотий годинник, постраждалий звинуватив у злочині солдата Івана Бочарова³³⁶. Ще більше, ніж солдати, до переступів схилялись утікачі з армії, яким бракувало легальних способів заробітку. Подібно вчинили Осип Воталіанов та Аврам Нікітенко. Нікітенко до всього виявився рецидивістом: до вступу на службу він був ковалем, проте вчинив крадіжку, а київський магістрат вирішив віддати його у рекрути³³⁷.

У вже згаданій справі Степана Майоренка 1817 року бачимо натяки на ще один аспект міського життя: світ організованої кримінальної злочинності. Під час розслідування Аврам Нікітенко ствердив, що коли тільки прийшов до Києва, то заробляв на життя поденною працею. Одного разу на ночівлі біля Золотоверхо-

³³³ ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 21. Арк. 12-12 зв.

³³⁴ Скрипник А. Дезертирство в російському війську на початку XIX ст.: причини і наслідки проблеми. *Військово-науковий вісник*. 2022. Вип. 37. С 242-243.

³³⁵ ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7709. Арк. 265.

³³⁶ Там само. Арк. 121-121 зв.

³³⁷ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 9.

Михайлівського монастиря, де опинився, вдаючи із себе богомольця, він познайомився із двома людьми. Ті дали йому шапку, пояс і сорочку, а також мали при собі мішок із невідомим вмістом. Незнайомці порадили перешити шапку і пообіцяли ще чекмен³³⁸, якщо співрозмовник погодився би заховати згаданий мішок або на Печерському базарі, або на пустому хуторі Свечина на Звіринці, а якщо у тих місцях не вийшло би, то біля стаєнь у будинку міщанина Воробйова. Довідавшись про згадані місця переховування речей, Аврам розповів про них Воталіанову, і вони вирішили разом обшукати їх, а знайдене продати. Проте при спробі дістатися будинку візник впізнав у дезертирів Нікітенка та Воталінова викрадене майно Фоми Богуша, і невдалих шукачів скарбів затримали³³⁹.

Попри те, що Воробйов під час допитів заперечував свою причетність до будь-яких незаконних оборудок, у підсумку слідства його все ж заарештовано. Якщо взяти до уваги наявність кримінального минулого, а саме те, що раніше він вже був засуджений за «поимку воровских вещей» і покараний сорока ударами канчуком, то Воробйов здається ймовірною фігурою скупника краденого. Хоча будинок міщанина розташовувався у 1-й частині³⁴⁰, тобто на Печерську, однак саме у ньому розшукали викрадене майно подільського мешканця Степана Майоренка, що означає, що збут викраденого не локалізувався у одній частині міста, а охоплював декілька. Прикметно, що чоловік після поділу Речі Посполитої із сім'єю перебрався до Вінниці, де записався у вінницькі міщани, й у цьому статусі залишався станом на 1819 р.³⁴¹ Міжрегіональні зв'язки могли стати одним із чинником успішного збуту краденого достатньо далеко від місця злочину.

Як бачимо, повідомлення мешканців Подільської частини під час слідства перевірялись, а до свідків і підозрюваних застосовували різні форми контролю:

³³⁸ Верхній чоловічий одяг, зазвичай виготовлявся із сукна

³³⁹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 10-10 зв.

³⁴⁰ Там само. Арк. 143.

³⁴¹ Там само. Арк. 16, арк. 17.

від вимоги присяги, порушення якої каралось, до заборони виїздити, щоб попередити втечу. Попри це, опитувані в усних відповідях намагались показати себе у кращому світлі. Наприклад, міщанин Воробйов, у будинку якого знайшли крадені речі, виправдовувався тим, що прийняв у своєму помешканні знайомого Борисова з його товаришем, якого сам не знав. Воробйов, бажаючи створити враження слухняності перед законом, навіть підкреслив, що запитав у прибулих документи, однак ті відповіли, що ще не завірили паспорти у поліцейській частині через брак часу³⁴². Зрештою, вже затриманий Воробйов звернувся до магістрату із прошенієм, у якому наголошував, що не може виплатити компенсацію постраждалим, бо не має достатніх статків для цього, і хоча мешкає у будинку в 1-й частині, проте помешкання належить його дружині Парасці, а значна його частина ще й закладена³⁴³. Федір Янковський заперечив, що тілесно карав Марфу Цибенкову, і натомість підкреслив непристойну поведінку скаржниці: мовляв, жінка пиячила, а на заклики молитися відповіла, що краще молитиметься чорту³⁴⁴.

Не всі кримінальні справи завершувались обвинувачувальним вироком. Деяких порушників київський магістрат передавав для суду в інші інстанції, як-от військових. Так, внаслідок розслідування довгої справи про крадіжку у Степана Майоренка, Хоми Богуша, Настасії Огієнської та Єфимії Петриченкової підозрюваних солдатів-утікачів Аврама Нікітенка і Осипа Воталіанова передано у розпорядження київського коменданта, генерал-майора Аракчєєва³⁴⁵. В інших випадках спостерігаємо застосування різних за суворістю дисциплінарних покарань.

За влаштовану незаконну розвагу – «кулачний бій», у якому постраждав губерньський секретар Влас Богданов, – міщан Власенка, Приходченка,

³⁴² ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 16 зв. - 17.

³⁴³ Там само. Арк. 143.

³⁴⁴ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298. Арк. 7 зв., арк. 13.

³⁴⁵ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272. Арк. 103.

Киприяненко, двох Якименків, Литвиненка, Кузьменка, Ходосовського, Куценка, Андреєва, Ковалевського, Киселевського, Костенка, Силіченка, Кириченка, Пироженка та Герасименка засуджено до сплати штрафу на користь постраждалого, а у випадку, якщо хтось із них виявиться неплатоспроможним, цю особу належало покарати двадцятьма ударами канчуком. Решта учасників бійки, Семен Голіченко та Опанас Бринза, як неповнолітні цій екзекуції не підлягали, проте за магістратським рішенням провчити їх мали батьки чи майстри. Зрештою, сам Влас Богданов мав принести присягу, що він не мав наміру брати участь у «кулачному бою» для розваги і постраждав випадково. У випадку відмови його вимогу слід було залишити без задоволення, а кривдників звільнити – також під присягою, що у майбутньому ті не займатимуться організованими бійками³⁴⁶.

Приятелів Хоми Орленка також відпустили після присяги, що вони утримуватимуться від пияцтва³⁴⁷. Никифора Домарацького покарано за утримування Антона Королевича стягуванням 2 руб. пені, а також інших коштів за використаний під час ведення справи гербовий папір³⁴⁸. Марфу Цибенкову передано у духовне відомство для церковного покаяння з рішенням про подальшу передачу власнику, Кирилу Скородинському³⁴⁹.

Серед кримінальних випадків, що відбулись у Подільській частині міста у першій половині XIX ст., спостерігаємо не лише крадіжки та пересування без документів, але й інші злочини проти особи. Однак у «Киевских губернских ведомостях» за двадцять років публікацій між 1838 і 1859 повідомлень про них майже немає. Можна припустити, що таких відомостей уникали з етичних міркувань. Проте 1845 р. у газеті розмістили оголошення про розшук київського міщанина Михайла Сакева, якого підозрювали у розбещенні семирічної дівчинки

³⁴⁶ ДАК. Ф.1. Оп.1. Спр. 236. Арк. 42.

³⁴⁷ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 273. Арк. 48-49.

³⁴⁸ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 289. Арк. 21.

³⁴⁹ ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298. Арк. 65.

Параски Стельмахової, тобто не лише сповістили про статевий переступ, але й назвали імена фігурантів³⁵⁰. При цьому повідомлення про події по Київській губернії досить часто стосувались насильницьких смертей і містили потенційно шокуючу інформацію, як-от про знайдений у лісі в Чигиринському повіті «тлеющий скелет»³⁵¹. Подекуди у них прямо йшлося про знайдених саме вбитих людей³⁵².

Вагомим чинником саме такого підбору матеріалів видається роль «Киевских губернских ведомостей» як єдиного місцевого київського владного друкованого органу. В офіційному відділі, де розташовували повідомлення і про надзвичайні випадки, публікували урядові розпорядження, рішення щодо утвердження у дворянстві та переміщення чиновників, повідомлення про проведення торгів, відкупів та продажів, виклики до установ тощо³⁵³. Ці повідомлення мали суто утилітарну мету офіційного поінформування. Таку ж мету губернське правління переслідувало і у випадку публікацій про надзвичайні випадки. На це вказує сам формат текстів: у сповіщеннях про затриманих без документів людей наводились прикмети порушників, аби власники чи родичі могли опізнати їх. Так, у дописі про волоцюг від 1848 р. йшлося про затриману глухоніму жінку, якій на вигляд 60 років, зросту мала 2 аршини, волосся – темно-русе, очі – сірі, шкіра чиста (тобто без слідів віспи чи інших шрамів)³⁵⁴.

Так само детальними були описи викрадених речей, очевидно, для упізнання власниками. Наприклад, у 1843 р. опубліковано згадку про речі, які селянин Захарій Вовченко і кантоніст Григорій Верьовка стягнули з возу, що стояв у дворі Покровської церкви, а саме суконний жіночий халат темно-синього кольору на

³⁵⁰ Прибавление к № 29-му Киевских губернских ведомостей официальной части. *Киевские губернские ведомости*. 1845. №29. Лист 1.

³⁵¹ О найденном скелете. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная*. 1848. №47. С. 210.

³⁵² Извещения. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная*. 1848. №44. С. 244.

³⁵³ Объявление. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная*. 1844. №50.

³⁵⁴ Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная*. 1848. №3. С. 18.

підкладці і жіночу шийну кашемірову червону хустку. Закінчувався допис закликком до власників, якщо такі впізнають свої пожитки, звернутися за ними до київської поліції³⁵⁵.

Натомість повідомлень про інші різновиди злочинів бракувало, що вказує на те, що потреба в інформуванні про них була низькою. Припущення про те, що винних у київських злочинах активніше розшукували за допомогою газет інших губерній, не підтвердилось. Так, наприклад, як і в київському виданні, у «Подольских губернских ведомостях» регулярно публікували оповіщення про надзвичайні випадки. Наприклад, 1839 р. надруковані повідомлення про вбивство, що скоїли у Балтському повіті; розшук мозирською поліцією Йосела Давидова, якого підозрювали у переплавленні мідної монети; а також низки міщан з міста Ковров, яких звинувачували у розтраті коштів³⁵⁶. Правління Київської губернії також надсилало запити про розшук: наприклад, дворянина Антона Юревича, якого не змогли розшукати за місцем проживання, а також утікачів, як-от Юхима Горовенка (Харченка), який зник з-під конвою, чи Владислава Гордона, студента, якого наказано заарештувати за спілкування з арештантами Київської фортеці³⁵⁷ – учасниками Листопадового повстання. Однак в офіційному виданні Подільської губернії також не трапляються публікації про злочини проти особи, скоєні на території Києва. Подібною є ситуація з газетою Чернігівської губернії, але оскільки кількість збережених випусків є вкрай незначною, то висновки щодо «Подольских губернских ведомостей» видаються достовірнішими.

³⁵⁵ Об отыскании владельцев. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1843. №41. С. 1216.

³⁵⁶ Смертоубийство. *Прибавление к Подольским губернским ведомостям. Часть неофициальная.* 1839. №1. С. 5; По сообщениям других градских правлений. *Подольские губернские ведомости.* 1839. №3. С. 28; Об отыскании разных лиц. *Подольские губернские ведомости. Часть официальная.* 1839. №20. С. 172.

³⁵⁷ По сообщениям других градских правлений. *Подольские губернские ведомости. Часть официальная.* 1839. №5. С. 47; Об отыскании разных лиц. *Подольские губернские ведомости. Часть официальная.* 1839. №20. С. 172.

Аналіз порушень, які розслідувала Подільська частина, дає змогу висновувати, що переступи були подіями локального рівня: хоча у деяких випадках поліцейським доводилося вступати у листування із чиновниками інших частин, інституцій та навіть кількох інших міст, проте слідство здебільшого не потребувало широкого оповіщення з метою пошуку. Кримінальні справи у Подільській частині розв'язувались за допомогою опитування свідків та обшуку їхніх помешкань. Відтак, можна припустити, що переважання кількості повідомлень про затриманих без документів людей і крадіжки – це складова інформаційної політики губернського правління і місцевих мешканців. Оповіщення у газеті були розраховані на увагу ширшої аудиторії, що могло сприяти розпізнаванню людей або речей. Натомість кримінальні справи, що стосувались злочинів проти особи, здебільшого означали участь вужчого кола місцевих, а слідство проводилось за допомогою листування поліцейської частини.

У підсумку відзначимо, що у Подільській частині у першій половині – середині ХІХ ст. провадили кримінальне слідство щодо переступів різного характеру, як-то пересування без документів, порушення спокою і образ, побиття, фальшування монет, крадіжки тощо. Розслідування здійснювалось за процедурою, яка передбачала обов'язкові кроки. Якщо справа стосувалась тілесних ушкоджень, то обов'язковим етапом був медичний огляд, який провадив лікар на державній службі. Відповідно до повідомлення скаржника чи службовця частини починалось опитування свідків. Для перевірки даних і контролю над фігурантами справи застосовували різні методи, як-от приведення до присяги, очну ставку, укладання словесних портретів чи згоди на невиїзд. Свідки могли використовувати свої показання для того, щоб показати себе у кращому світлі, й намагались уникнути санкцій. Хоча на шпальтах «Киевских губернских ведомостей» публікували повідомлення про деякі переступи, як-от крадіжки чи незаконне переміщення людей, що відбулись у Києві, проте широкого

оповіщення про злочини проти особи не було, оскільки розслідування здійснювалось локально.

Висновки

Академічне вивчення історії злочинності та кримінального правосуддя почалось наприкінці XIX – на початку XX ст. Перші дослідники поділяли позитивістський підхід до історіописання та зосереджувались на змінах інституцій, розглядаючи їх як процес прогресу. У другій половині XX ст. постала нова течія, умовно названа «state monopolization thesis». В її основі лежала інтерпретація кримінального судочинства як владного контролю держави над населенням, що посилювався у модерну добу. Від 1980-х рр. почалась ревізія цього підходу, що вилилась у декілька течій: як дослідження різних соціо професійних груп та їхніх стратегій поведінки, так і формування дискурсу злочинності та ролі різних медіа у цьому процесі.

В історіографії злочинності та кримінальної юстиції Російської імперії також відбулося зміщення акцентів. Наукове вивчення цих феноменів почалось із діяльності правників та статистиків наприкінці XIX – на початку XX ст. У радянській історіографії більшою увагою послуговувались політичні, а не кримінальні процеси. Сучасні дослідники звертались як до інституційного вивчення поліції та судочинства, так і до ролі злочину як маркера суспільних процесів.

Адміністративна структура Києва у першій половині XIX ст. залежала від економічно-демографічних показників. Поділ привертав помітну увагу уряду, проте важливіший статус згодом перебрав Печерськ. Поділ залишався важливим торговельним центром, а тому локацією підвищеної мобільності населення. Місцеві мешканці переважно належали до міщанства, хоча їхній майновий статус різнився. Етнічний склад місцевої людності також був різноманітним, зокрема на території Подолу розташовувалась німецька громада, сюди також часто приїздили єврейські торговці. Скупчення людей і значних капіталів створювало зручні умови для злочинної діяльності, зокрема майнових переступів.

Потенційно неспокійними місцями були торгівельні ряди та ярмарки, а також публічні простори, як-от церкви.

Як і адміністративно-територіальний поділ, кількість поліцейських чиновників у місті загалом та окремих частинах, як-от Подільській, зокрема визначалась за демографічними показниками, а не криміногенною активністю. Розподіл чиновників виявлявся рівним у всіх частинах, безвідносно до випадків порушень. Втім, уявлення про заселеність міста і реальна кількість населення у випадку Києва суттєво відрізнялись, зокрема через значний рівень сезонних переміщень. Відтак, число поліцейських службовців відносно місцевих мешканців було незначним, а робота ускладненою через широке коло повноважень, завантаженість, недостатнє забезпечення і кадрові проблеми. Поліцейські Подільської частини подекуди вступала у конфронтацію із іншими інституціями, зокрема магістратом, у питаннях меж юрисдикції та статусу. Однак взаємодія не завжди виявлялась конфліктною, а магістрат та поліція співпрацювали, як-от у питаннях кримінального слідства.

У зв'язку з активними процесами ліквідації правових норм колишньої Гетьманщини, на українські терени поширилось загальноімперське законодавство, однак на Правобережжі зберігалась чинність Литовського статуту й інших джерел місцевого права. З поновленням традиційного судоустрою 1796 р. місцеве право додатково підтверджено, проте імперську систему формально не було скасовано, що призводило до різночитань. У першій половині XIX ст. кримінальне законодавство Російської імперії намагались кодифікувати, що сприяло укладенню спершу «Свода законів» 1832 р., а пізніше – «Устава о наказаниях уголовных и исправительных» 1845 р. При розгляді кримінальних справ з кінця XVIII ст. намагались частіше використовувати імперське законодавство.

Кримінальне слідство у Подільській частині провадила поліція. Справа починалась зі звернення, найчастіше – самої постраждалої особи чи її родичів або

знайомих, проте інколи зі службового обов'язку звертались самі поліцейські чиновники чи інші місцеві мешканці. У випадку, якщо питання стосувалось тілесних ушкоджень чи смерті, необхідним був огляд медика. Уряд намагався взяти під централізований контроль медичну службу, тож лікарський огляд проводили спеціалісти, які перебували на державній службі.

Основною частиною слідства було опитування свідків. Протокол допиту був стандартизованим і передбачав занотовування особистих даних, як-от імені, віку, віросповідання, соціального та сімейного статусу тощо. Показання слід було завіряти підписом, а у випадку неписьменності опитуваного цей обов'язок перебирала інша людина, зокрема поліцейський канцелярський служитель. Окрім опитування, поліція використовувала інші методи слідства, як-от обшук та очні ставки, а для перевірки свідчень та контролю за переміщеннями застосовували приведення до присяги, укладання словесного портрету та підписки про невиїзд. У межах слідства службовці Подільської частини співпрацювали із іншими інституціями, до яких подавали запити, а також із іншими частинами Києва. Опитувані містяни намагались показати себе у кращому світлі у своїх показаннях, апелюючи до своєї законослухняності. Аналіз розслідувань показує, які соціальні «групи ризику», пов'язані із тими чи іншими переступами, найчастіше потрапляли у поле зору поліції. Зокрема євреї часто фігурували у справах про фальшування грошей. Звинуваченими часто ставали також солдати й дезертири.

Складовою розслідування могло бути розміщення повідомлень про порушення у газеті «Киевские губернские ведомости». Такі оповіщення слугували саме утилітарній меті і не сприймались як розважальний контент. Публікації здійснювали з метою оповіщення широкої аудиторії на випадок опізнання, тож стосувались викраденого майна, людей без документів чи утікачів. Однак повідомлення про злочини проти особи у київській пресі не

фіксуються, оскільки такі справи здебільшого були локалізовані і розв'язувались без широкого інформування, тільки за допомогою поліцейського листування.

Список використаних джерел і літератури

1. Джерела

Неопубліковані (архівні документи)

1. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 196 (Справа про завдання образи приставом рибальському цехмейстеру Коляді, 1815)
2. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 236 (Справа про київських міщан Федора Власенка, Дорофія Приходченка, Василя Куприяненка, Тимофія Якименка, Наума Литвиненка, Миколу Якименка, Михайла Кузьменка, Івана Ходосовського, Івана Куценка, Омеляна Андрєєва, Степана Голіченка, Романа Ковалевського, Микиту Киселевського, Данила Кобченка, Івана Селіченка, Івана Кириченка, Опанаса Бринзу, Василя Пироженка та Івана Єремєєнка за проведення кулачного бою і завдання губернському секретарю Власу Богданову образи, 1819)
3. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 271 (Справа про фальшиву мідну монету, куплену Пінкасом Тетієвським у Романа Тимошенка, 1818)
4. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 272 (Справа про крадіжку грошей і речей у київського міщанина Степана Майоренка, 1819)
5. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 273 (Справа про київського міщанина Хому Орленка, який потонув у Дніпрі, 1819)
6. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 289 (Справа про київського міщанина Кузьму Домарацького за перетримання у себе біглого польського підданого Антона Королевича, 1821)
7. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 298 (Справа про завдання побоїв Марфі Цибенковій Федором Янковським, 1821)
8. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 308 (Справа про бродяжництво єврея Герца Підлубного, 1822)

9. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 346 (Справа за проханням спільноти звання м'ясного 23-х людей про завдану їм 4-ї частини приставом Марковським образи і утисків у торгівлі, 1825)
10. ДАК. Ф.1. Оп. 1. Спр. 452 (Листування про київського міщанина Калиновського за завдання приставу Новіковичу лайкою образи, 1831)
11. ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 9 (Проект реформи про посилення поліції та короткий опис м. Києва, 1810)
12. ДАК. Ф. 237. Оп. 2. Спр. 21 (Статистичні відомості про кількість населення, фабрик, заводів, посівної землі, про ціни на продукти та грошові обороти на ярмарках у м. Києві, 1845)
13. ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 1. Спр. 1238а (Метрична книга церкви св. Миколи Набережного на Подолі у м. Києві, 1804-1821)
14. ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1. Спр. 1238б (Метрична книга церкви св. Костянтина і Єлени на Подолі у м. Києві, 1804-1810)
15. ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1. Спр. 1541 (Метрична книга церков м. Києва, 1825)
16. ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 1256 (Справа про укомплектування і посилення київської міської поліції, 1832)
17. ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 1258 (Справа про крадіжки, що відбулися по м. Києву у 1832 р., 1832).
18. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 2380 (Справа за повідомленням головного управління шляхів сполучення і публічних будівель про порушення статуту київською міською поліцією, яка забороняє єврейським купцям завантаження і вивантаження суден на київській пристані, 1837)
19. ЦДІАК України. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7092 (Кошториси на утримування поліцейських і пожежних команд в містах Київської губ. на 1848 р.)
20. ЦДІАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 7709 (Рапорти київського земського суду і міської поліції про пожежі, падіж скоту, смертні та ін. випадки по м. Києву і Київському повіту, 1849)

21. ЦДАК. Ф. 442. Оп. 1. Спр. 8131 (Рапорти київського земського суду і міської поліції про пожежі, самогубства, смертні та ін. випадки по м. Києву і Київському п., 1850)

1.2. Опубліковані

1. Адрес-календарь, или общий штат Российской империи на 1843 год. В 2-х ч. Санкт-Петербург: Императорская Академия наук, 1843. 282 с.
2. Адрес-календарь, или общий штат Российской империи на 1844 год. В 2-х ч. Санкт-Петербург: Императорская Академия наук, 1844. 235 с.
3. Адрес-календарь, или общий штат Российской империи на 1845 год. В 2-х ч. Санкт-Петербург: Императорская Академия наук, 1845. 238 с.
4. Воспоминания Н.Д. Богатинова. *Русский архив*. 1899. №2. С. 281-319.
5. Высочайше утвержденный штат киевской городской полиции (1854). К №28685. *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Санкт-Петербург, 1855. Т. 29: Часть 2. Штаты и таблицы. С. 174.
6. Высочайше утвержденный штат полиции города Владимира с присовокуплением предыдущих штатов полиции в нижеозначенных городах. *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 44: Книга штатов. Штаты по гражданской части (1801-1808). С. 98-102.
7. Географическое описание города Киева, сочиненное киевского гарнизона поручиком Василием Ивановичем Новгородцевым. *Географічні описи Києва та Київського намісництва, 1775-1786*. Київ: Наукова думка, 1989. С. 5-242.
8. Записки Михаила Чайковского (Садык-паши). *Киевская старина*. 1891. Т. XXXII. С. 255-268.
9. Записки Петра Дмитриевича Селецкого. *Киевская старина*. 1884. VIII. С. 300-349.

10. Мердер А. Мелочи из архивов юго-западного края. Ходатайство киевских граждан о выселении из Киева евреев (1830). *Киевская старина*. 1901. LXXV.
11. Месяцеслов с росписью чиновных особ или общий штат Российской империи на лето от Рождества Христова 1840, часть 2. Санкт-Петербург, 1840. 445 с.
12. Месяцеслов с росписью чиновных особ или общий штат Российской империи на лето от Рождества Христова 1841, часть 2. Санкт-Петербург, 1841. 279 с.
13. Месяцеслов с росписью чиновных особ или общий штат Российской империи на лето от Рождества Христова 1842, часть 2. Санкт-Петербург, 1842. 279 с.
14. О подведомстве полиции местному гражданскому начальству и военным лицам, коим вверено гражданское управление в губернии (1801). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т.26. С. 619-620.
15. О прибавке к пяти частям города Киева еще шестой части. (1834). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 9. Часть 2. С. 65.
16. О приведении в надлежащее исполнение высочайше утвержденного штата полиции города Киева (1799). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание*. Санкт-Петербург, 1830. Т. 44: Книга штатов. Штаты по гражданской части (1715-1800). С. 337-342.
17. О присвоении всем присутственным местам и должностным лицам в западных губерниях тех наименований, какие существуют в великороссийских губерниях (1831). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание*. Санкт-Петербург, 1832. Т.6. Ч.2. С. 159-160.

18. О разделении города Киева на части и кварталы (1790). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание.* Санкт-Петербург, 1830. Т.23. С. 137-138.
19. О распространении силы и действия российских гражданских законов на все западные возвращенные от Польши области (1840). *Полное собрание законов Российской империи. Второе собрание.* Санкт-Петербург, 1841. Т. 15. С. 443-445.
20. О средствах к исправлению полиции в городах (1803). *Полное собрание законов Российской Империи. Первое собрание.* Санкт-Петербург, 1830. Т. 27. С. 947-954.
21. Об утверждении штата полиции города Киева (1786). К №16.335. *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание.* Санкт-Петербург, 1830. Т. 44. Штаты по гражданской части (1715-1800). С. 190-191.
22. Сборник статистических сведений о Киевской губернии за 1859 год. Киев: в типографии губернского управления, 1861. 281 с.
23. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Санкт-Петербург, Типография II Собственной Е.И.В. канцелярии, 1845. 922 с.
24. Устав благочиния или полицейский (1782). *Полное собрание законов Российской империи. Первое собрание.* Санкт-Петербург, 1830. Т. 21. С. 462-488.
25. Фундуклей И. Статистическое описание Киевской губернии. Санкт-Петербург: в Типографии Министерства Внутренних дел, 1852. 549 с.

1.3. Періодика

1. Бродяга. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 апреля 1855. №16. С. 72.

2. Бродяга. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 6 августа 1855. №32. С. 144.
3. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1 октября 1855. №40. С. 190.
4. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 10 ноября 1856. №43. С. 262.
5. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 15 октября 1856. №41. С. 237.
6. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 17 ноября 1856. №46. С. 266.
7. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 19 мая 1856. №20. С. 105.
8. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 19 февраля 1855. №8. С. 36.
9. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 июня 1856. №22. С. 116.
10. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 20 августа 1855. №34. С. 153.
11. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 20 октября 1856. №42. С. 243.
12. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 января 1856. №3. С. 16.
13. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 23 июня 1856. №25. С. 133-134.
14. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 24 ноября 1856. №47. С. 270.
15. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 25 июня 1855. №26. С. 119.

16. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 26 мая 1856. №21. С. 110.
17. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 28 июля 1856. №30. С. 169.
18. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 29 сентября 1856. №39. С. 225.
19. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 30 июня 1856. №26. С. 141.
20. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 августа 1856. №31. С. 177.
21. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 июня 1855. №23. С. 106.
22. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 6 октября 1856. №40. С. 231.
23. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 7 ноября 1847. №45. С. 303.
24. Бродяги. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 9 июня 1856. №23. С. 120.
25. Ведомость о ходе дел уездных присутственных мест Киевской губернии в течение августа-месяца 1843 года. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 15 октября 1843. №42.
26. Ведомость о ходе дел уездных присутственных мест Киевской губернии в течение сентября-месяца 1843 года. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 29 октября 1843. №44.
27. К торгам. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 28 декабря 1848. №51. С. 227.
28. Киев. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 25 ноября 1850. №47. С. 371-374.

29. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1 января 1855. №1. С. 4.
30. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 10 ноября 1856. №45. С. 261.
31. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 10 января 1859. №2. С. 11-12.
32. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 14 июля 1856. №28. С. 153.
33. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 14 января 1856. №2. С. 10.
34. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 15 января 1855. №3. С. 12.
35. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 декабря 1850. №50. С. 231.
36. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 июня 1856. №24. С. 127.
37. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 18 августа 1856. №33. С. 189.
38. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 19 марта 1855. №12. С. 54.
39. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 июля 1855. №27. С. 123.
40. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 мая 1859. №18. С. 116.
41. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 20 августа 1855. №34. С. 153.
42. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 июля 1856. №29. С. 160.

43. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 февраля 1859. №8. С. 50.
44. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 26 декабря 1859. №52. С. 374.
45. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 26 марта 1855. №13. С. 59.
46. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 26 февраля 1855. №9. С. 42.
47. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 27 июня 1859. №26. С. 167.
48. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 27 октября 1856. №43. С. 246.
49. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 30 апреля 1855. №18. С. 80.
50. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 30 июля 1855. №31. С. 140.
51. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 31 мая 1858. №22. С. 117.
52. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 6 августа 1855. №32. С. 144.
53. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 6 октября 1856. №40. С. 230.
54. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 9 июня 1856. №23. С. 122.
55. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 9 марта 1857. №10. С. 54-55.
56. Кража. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 7 января 1856. №1. С. 4.

57. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 10 декабря 1855. №50. С. 245.
58. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 10 марта 1856. №10. С. 50.
59. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 11 июля 1859. №28. С. 181.
60. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 12 ноября 1855. №46. С. 222-223.
61. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 апреля 1855. №16. С. 72.
62. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 марта 1857. №11. С. 61.
63. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 18 июня 1855. №25. С. 116.
64. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 19 ноября 1855. №47. С. 230.
65. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 19 февраля 1855. №8. С. 36.
66. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 мая 1855. №21. С. 93-94.
67. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 января 1856. №3. С. 15 – 16.
68. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 23 ноября 1857. №47. С. 285.
69. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 24 декабря 1855. №52. С. 254.
70. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 24 марта 1856. №12. С. 60.

71. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 26 мая 1856. №21. С. 109-110.
72. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 29 июня 1857. №26. С. 139.
73. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 29 октября 1855. №44. С. 211-212.
74. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 3 декабря 1855. №49. С. 241.
75. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 30 июня 1856. №26. С. 140.
76. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 февраля 1856. №5. С. 28.
77. Кражи. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 19 октября 1857. №42. С. 227.
78. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 10 октября 1857. №42. С. 227.
79. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 11 января 1858. №2. С. 6.
80. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 13 августа 1859. №33. С. 219-220.
81. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 14 июля 1856. №28. С. 153.
82. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 14 декабря 1857. №50. С. 302-303.
83. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 14 июня 1858. №24. С. 121-122.
84. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 15 июня 1857. №24. С. 125-126.

85. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 15 февраля 1858. №7. С. 31.
86. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 15 декабря 1858. №50. С. 293.
87. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 ноября 1857. №46. С. 279.
88. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 августа 1858. №33. С. 182.
89. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 17 мая 1858. №20. С. 92-93.
90. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 18 августа 1839. №33. С. 1139.
91. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 апреля 1849. №14. С. 77-78.
92. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 мая 1859. №18. С. 116.
93. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 20 ноября 1842. №47. С. 2654-2655.
94. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 сентября 1857. №38. С. 203-204.
95. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 декабря 1857. №51. С. 369.
96. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 24 августа 1857. №34. С. 182-183.
97. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 26 января 1857. №4. С. 25.
98. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 27 сентября 1858. №39. С. 216.

99. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 29 ноября 1858. №48. С. 280.
100. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 3 мая 1858. №18. С. 83-84.
101. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 30 ноября 1857. №48. С. 289-290.
102. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 июля 1853. №27. С. 126.
103. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 мая 1857. №18. С. 92.
104. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 октября 1858. №40. С. 220-221.
105. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 января 1858. №1. С. 4.
106. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 5 августа 1857. №31. С. 164-165.
107. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 5 января 1857. №1. С. 5.
108. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 5 января 1859. №1. С. 5.
109. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 6 декабря 1858. №49. С. 287.
110. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 7 декабря 1857. №49. С. 295-296.
111. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 8 июня 1857. №23. С. 116-117.
112. О бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 8 марта 1858. №10. С. 44.

113. О бродяге, поступившем в кантонисты. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 10 марта 1856. №10. С. 52.
114. О бродяге. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 11 июля 1859. №28. С. 181.
115. О бродяге. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 22 февраля 1858. №8. С. 35.
116. О бродяге. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 31 мая 1858. №22. С. 107.
117. О воровстве вещей. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 23 июня 1851. №25. С. 104.
118. О воровстве у купца Григорьева из лавки денег и товара. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 29 июля 1850. №30. С. 129-130.
119. О краже отпускной. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 13 сентября 1858. №37. С. 202.
120. О Крещенской ярмарке, бывшей в 1850 году. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 25 февраля 1850. №8. С. 57-60.
121. О Крещенской ярмарке. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 9 мая 1859. №19. С. 145-146.
122. О мертвых телах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1 августа 1853. №31. С. 157.
123. О мертвых телах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 29 августа 1853. №35. С. 174.
124. О мертвых телах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 12 сентября 1853. №37. С. 182.
125. О мертвых телах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 24 октября 1853. №43. С. 212.

126. О найденном мертвом теле. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 27 июня 1853. №26. С. 130.
127. О найденном скелете. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 20 ноября 1848. №47. С. 210.
128. О подкидыше. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 22 октября 1855. №43. С. 207.
129. О пойманных бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 28 июля 1844. №31. С. 512.
130. О пойманных бродягах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 14 января 1850. №2. С. 12.
131. О потере билета и паспортов. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 6 февраля 1842. №6. С. 348.
132. О потере документов. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 5 августа 1838. №31. С. 1038-1039.
133. О потере документов. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 августа 1840. №31. С. 1234.
134. О потере документов. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 7 апреля 1844. №15. С. 232.
135. О потере свидетельства. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 января 1842. №3. С. 167.
136. О похищении паспортов. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 сентября 1838. №33. С. 1250-1251.
137. О похищенном документе. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 22 ноября 1840. №47. С. 1264.
138. О похищенном паспорте. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 сентября 1838. №37.
139. О похищенном паспорте. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 17 ноября 1839. №46. С. 1785.

140. О похищенных документах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1 декабря 1839. №48. С. 1945.
141. О прекращении дел. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 7 марта 1859. №10. С. 64-65.
142. О прекращении дел. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 14 июня 1858. №24. С. 122-124.
143. О разыскании лошади. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 9 марта 1857. №10. С. 55.
144. О разыскании похитителя. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 31 мая 1858. №22. С. 106.
145. О сделанном выговоре. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 15 марта 1840. №11. С. 363.
146. О скоропостижно умершем неизвестном человеке. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 5 августа 1850. №51. С. 135.
147. О скоропостижно умерших людях. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 июля 1844. №30. С. 493.
148. О скоропостижно умерших. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 22 октября 1855. №43. С. 207.
149. О уворованном паспорте. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 10 ноября 1844. №46.
150. О уворованных вещах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 3 декабря 1843. №49. С. 1426.
151. О уворованных лошадях. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 12 ноября 1843. №46. С. 1337.
152. Об арестанте. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 25 августа 1856. №34. С. 193.

153. Об определении, перемещении и увольнении чиновников. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 27 сентября 1858. №39. С. 211-212.
154. Об отобранной у арестанта лошади. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 15 мая 1842. №20. С. 1121.
155. Об отобранной у арестанта серебряной ложке. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 29 мая 1842. №22. С. 1276.
156. Об отобранных вещах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 23 сентября 1842. №39. С. 2389.
157. Об отобранных у арестанта Зайцева деньгах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 9 февраля 1852. №6. С. 32.
158. Об отобранных у вора баранах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 мая 1845. №18. С. 283.
159. Об отобранных у вора вещах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 20 октября 1844. №43. С. 829.
160. Об отыскании владельцев к разным найденным вещам. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1 октября 1843. №40. С. 1188.
161. Об отыскании владельцев. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 3 октября 1843. №41. С. 1216.
162. Об отыскании лошади. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 18 августа 1856. №33. С. 189.
163. Об отыскании разных лиц. *Подольские губернские ведомости. Часть официальная.* 20 мая 1839. №20. С. 171-173.
164. Об отыскании хозяев. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 3 июня 1854. №23. С. 112.
165. Об отыскании хозяина к лошади. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 сентября 1857. №38. С. 204.

166. Об отыскании хозяина. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 27 октября 1856. №43. С. 246.
167. Об отыскании человека с лошадыю. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 23 июня 1855. №26. С. 120.
168. Об уведенной кобылице. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 марта 1857. №9. С. 46.
169. Об уведенных лошадях. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 14 января 1856. №2. С. 9.
170. Об уворованной шубе. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 июня 1852. №25. С. 174.
171. Об уворованных вещах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1 апреля 1850. №13. С. 54.
172. Об уворованных вещах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 3 июня 1850. №22. С. 92.
173. Об уворованных вещах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 21 июля 1851. №29. С. 122.
174. Об уворованных письменных видах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 декабря 1850. №50. С. 231.
175. Об украденных вещах. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 13 декабря 1852. №50. С. 264.
176. Об утопшем неизвестном человеке. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 16 октября 1842. №42. С. 2523.
177. Общий отчет, представленный Его Императорскому Величеству по Министерству народного просвещения за 1848 год. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 6 августа 1849. №32. С. 253-255.
178. Объявление. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1844. №50.

179. Объявления. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 2 июня 1848. №23. С. 102-103.
180. По сообщениям других градских правлений. *Подольские губернские ведомости.* 21 января 1839. №3. С. 27-29.
181. По сообщениям других градских правлений. *Подольские губернские ведомости. Часть официальная.* 4 февраля 1839. №5. С. 47-48.
182. Прибавление к № 29-му Киевских губернских ведомостей. Официальной части. 20-го июля 1845 года. С. 1.
183. Прибавление к № 34-му Киевских губернских ведомостей. Официальной части. 24-го августа 1845 года. С. 1.
184. Смертоубийство. *Прибавление к Подольским губернским ведомостям. Часть неофициальная.* 1 января 1839. №1. С. 5.
185. Частное извещение. *Киевские губернские ведомости. Часть официальная.* 1 сентября 1839. №35. С. 81-82.
186. Частные извещения. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 3 апреля 1848. С. 146.
187. Частные извещения. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 30 октября 1848. №44. С. 105-106.
188. Частные извещения. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 13 ноября 1848. №46. С. 119-120.
189. Частные извещения. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 11 марта 1850. №10. С. 79-80.
190. Частные извещения. *Киевские губернские ведомости. Часть неофициальная.* 17 июля 1854. №29. С. 191.

2. Література

2.1. Монографії та збірки статей

1. Андреевский И. Полицейское право. Т. 1. Полиция безопасности. Санкт-Петербург: типография В.В. Пратц, 1874. 648 с.
2. Анучин Е. Материалы для уголовной статистики России. Исследования о проценте ссылаемых в Сибирь. Ч.1. Тобольск: Тобольской губернии статистический комитет, 1866. 235 с.
3. Бандурка О. Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. – 1917 р.). Харків: Золота миля, 2012. 615 с.
4. Бармак М. Формування владних інституцій Російської імперії на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.). Тернопіль: Астон, 2007. 512 с.
5. Белявский Н. Полицейское право (административное право). Петроград: Типография товарищества "Екатерингофское Печатное Дело", 1915. 407 с.
6. Берлинський М. Історія міста Києва. Київ: Наукова думка, 1991. 320 с.
7. Берлинский М. Краткое описание Киева. Репринт. Изд. Київ: Час, 1991. 204 с.
8. Борисов А., Малыгин А., Мулукаев Р. Полиция Российской империи. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2015. 320 с.
9. Верхратський С., Заблудовський П. Історія медицини. Київ: Вища школа, 1991. 431 с.
10. Волошин Ю. Козаки і посполиті: міська спільнота Полтави другої половини XVIII ст. Київ: К.І.С, 2016. 356 с.
11. Гернет М. История царской тюрьмы. В пяти томах. Том 1. 1762-1725. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1960.

12. Голикова Н. Политические процессы при Петре I. Москва: Издательство Московского университета, 1957. 337 с.
13. Гуров А. Профессиональная преступность: прошлое и современность. Москва: Юридическая литература, 1990. 442 с.
14. Дерюжинский В. Полицейское право. Санкт-Петербург: Сенатская типография, 1911. 550 с.
15. Елистратов А. Основные начала административного права. *Российское полицейское (административное) право. Конец XIX – начало XX века. Хрестоматия.* Воронеж Издательство Воронежского государственного университета, 1999. С. 371 – 609.
16. Ерошкин Н. История государственных учреждений дореволюционной России. Москва: Высшая школа, 1983. 352 с.
17. Есипов В. Очерк русского уголовного права. Часть общая. Варшава: Типография Варшавского учебного округа, 1894. 419 с.
18. Зайончковский П. Правительственный аппарат в самодержавной России в XIX в. Москва: Мысль, 1978. 288 с.
19. Закревский Н. Описание Киева. Том второй. Москва В. Тип. В. Грачева и К°, 1868. 495 с.
20. Ивановский В. Учебник административного права. *Полицейское право. Право внутреннего управления. Российское полицейское (административное) право. Конец XIX – начало XX века. Хрестоматия.* Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 1999. С. 285 – 370.
21. Иконников В. Киев в 1654–1855. Исторический очерк. Киев: Типография Императорского Университета Св. Владимира, Акционерного общества печати и издательского дела Н.Т. Корчак-Новицкого, 1904. 355 с.

22. Ковтун Е. История правового регулирования азартных игр в России. Москва: ИПЦ «Маска», 2009. 240 с.
23. Коллманн Н. Преступление и наказание в России раннего Нового времени. Москва, 2016.
24. Краткое обозрение хода работ и предположений по составлению нового кодекса законов о наказаниях. Санкт-Петербург: Типография 2-го Отделения Собственной Е.И.В. канцелярии, 1846. 146 с.
25. Маслійчук В. Дітозгубництво на Лівобережній та Слобідській Україні у другій половині XVIII ст. Харків: Харківський приватний музей міської садиби, 2008. 128 с.
26. Меїр Н. Євреї в Києві, 1859-1914. Київ: Дух і Літера, 2016. 416 с.
27. Павленко Ю. Нарис історії Києва. Київ: Фенікс, 2004. 480 с.
28. Пашук А. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII-XVIII ст. (1648-1782). Львів: Видавництво Львівського університету, 1967. 180 с.
29. Плецький С. Лікування населення Гетьманщини у XVIII ст. Київ, 2016. 144 с.
30. Полибин М. Повторительный курс полицейского права. *Российское полицейское (административное) право. Конец XIX – начало XX века. Хрестоматия.* Воронеж Издательство Воронежского государственного университета, 1999. С. 241 – 284.
31. Попельницька О. Історична топографія київського Подолу XVII – початку XIX ст. Київ: Стилос, 2003. 304 с.
32. Рибаків М. Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва. Київ: Кий, 1997. 370 с.
33. Саломон А. Ссылка в Сибирь: очерк ее истории и современного положения. Санкт-Петербург: Типография Санкт-Петербургской тюрьмы, 1900. 408 с.

34. Самойленко Е. Киевская городская полиция в середине XIX – начале XX. Киев: София, 2000. 193 с.
35. Сементовский Н. Киев, его святыня, древности, достопамятности и сведения, необходимые для почитателей и путешественников. Киев, 1864.
36. Солнцев Г. Российское уголовное право. Ярославль, 1907. 218 с.
37. Таганцев Н. Русское уголовное право. Часть общая: лекции. Санкт-Петербург: Государственная типография, 1902. 815 с.
38. Тарасов И. Очерк науки полицейского права. Москва: Печатня С. П. Яковлева, 1897. 702 с.
39. Титов Ф., прот. Императорская Киевская духовная академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615-1915): историческая записка.
40. Шандра В. Міщанські органи станового самоврядування в Україні (кінець XVIII – початок XX ст.). Київ: Інститут історії України, 2016. 345 с.
41. Шеймин П. Учебник права внутреннего управления (полицейского права). Российское полицейское (административное) право. Конец XIX – начало XX века. Хрестоматия. Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета, 1999. С. 69 – 108.
42. Фойницкий И. Курс уголовного судопроизводства. Т.1. Санкт-Петербург: Типография т-ва «Общественная польза», 1912. 567 с.
43. Ярмиш О. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX – на початку XX ст. Харків: Консум, 2007. 284 с.
44. Abbott R. J. Policemen of the Tsar. Local Police in the Age of Upheaval. Budapest-Vienna-New York: CEU Press, 2022.
45. An Ungovernable People. The English and Their Law in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. Ed. by J. Brewer and J. Styles. New Jersey: Rutgers University Press, 1980. 400 p.

46. Bittner E. *The Functions of the Police in the Modern Society*. Maryland: National Institute of Justice, 1970. 122 p.
47. Daly J., Smele J., Melancon M. *Crime and Punishment in Russia. A Comparative History from Peter the Great to Vladimir Putin*. London-Oxford-New York-New Delhi-Sydney: Bloomsbury, 2018.
48. Emsley C. *The English Police. A Political and Social History*. New York: Routledge, 1996. 287 p.
49. Fosdick R.B. *European Police Systems*. New York: The Century Co, 1916.
50. Fuld L.F. *Police Administration. A critical study of Police Organisations in the United States and Abroad*. New York and London: Putnam's, 1909. 551 p.
51. Hamm M. *Kiev: A Portrait, 1800-1917*. New Jersey: Princeton University Press, 1996. 235 p.
52. King P. *Crime and Law in England, 1750-1840. Remaking Justice from the Margins*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 348 p.
53. McReynolds L. *Murder Most Russian. True Crime and Punishment in Late Imperial Russia*. Ithaca-London, 2013.
54. Pike L.O. *A History of Crime in England: Illustrating the Changes of the Laws*. London: Smith, Elder & Co, 1873. 539 p.
55. Radzinowicz L. *A History of English Criminal Law and its Administration since 1750. Vol. 1. The Movement for Reform, 1750-1833*. London: Stevens and Sons, 1948. 853 p.
56. Steedman C. *Policing the Victorian Community. The Formation of English Provincial Forces, 1856-80*. London and New York: Routledge, 2016. 267 p.
57. Stephen J.F. *A History of the Criminal Law of England. Vol.1*. London: Macmillan and Co, 1883. 576 p.
58. Ward R.M. *Print Culture, Crime and Justice in Eighteenth-Century London*. London-Oxford-New York-New Delhi-Sydney: Bloomsbury, 2014. 315 p.

2.2. Статті

1. Андреевский А. Открытие в Киеве Управы благочиния и первые проявления ее деятельности (1786). *Киевская старина*. 1893. Т. XLII. С. 418-425.
2. Бичковська Г., Горькова А., Філіпова Г. Історична місцевість «Нова забудова» в середині ХІХ – на початку ХХ ст. *Молодий вчений*. 2018. №11. С. 751-755.
3. Бойчак М., Лякіна Р. До історії київського військового шпиталю у ХVІІІ ст. *Військово-історичний альманах*. 2001. №1. С. 34-47.
4. Ващенко А. «Черниговские губернские ведомости» як джерело з історії місцевої влади: 1861-1889 рр. *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. 2009. Т. 19. С. 594-602.
5. Галь Б. Ніжинські поліцейські службовці кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ ст. *Ніжинська старовина*. 2013. Вип. 15. С. 29-46.
6. Галь Б. Організація окремої поліції в містах лівобережних губерній (1858-1863). *Сіверщина в історії України*. 2017. Вип. 10. С. 255-263.
7. Галь Б. Розслідування сексуальних девіацій у катеринославському благородному пансіоні К.І. Герна. *Дніпровська Сліо: Збірник статей, присвячений пам'яті професора Г.К. Швидько* / за ред. Б.О. Галя та ін. Дніпро: Герда, 2023. С. 168-192.
8. Гирич І. Німці в Києві. *Пам'ятки України*. 1993 р. №1-6. С. 17-19.
9. Горленко В. Киев в 1799 году. *Киевская старина*. 1885. Т. XI. С. 581-592.
10. Готовцева А., Киянская О. Генерал Эртель и полковник Трубецкой: к истории служебной деятельности руководителя Северного общества. *Декабристы в Украине: дослідження й матеріали*. Том. 7/ упоряд. Г. Казмирчук, Ю. Латиш. Київ, 2012. С. 87-107.
11. Губицький Л., Мельник Г. Київська губернія в умовах епідемій кінця ХVІІІ – середини ХІХ ст. *Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії. Тези*

- доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції*. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2021. С. 136-138.
12. Диса К. Путівники для паломників до Києва середини ХІХ ст.: закладення канону? *Наукові записки НаУКМА*. 2015. Т. 169: Історичні науки. С. 24-29.
 13. Есинов Г. Путешествие императрицы Екатерины II в южную Россию. *Киевская старина*. 1891. Т. XXXII. С. 101-121.
 14. Каманин И. Последние годы самоуправления Киева по магдебургскому праву. *Киевская старина*. 1888. Т. XXI. С. 140-168.
 15. Кохан О. Порівняння становища київського міщанства до і після ліквідації магдебурзького права у кінці ХVІІІ – середині ХІХ ст. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2017. Вип. 47. С. 66-71.
 16. Красінько О. Кримінальне слідство поліції Києва у першій половині ХІХ ст. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки*. 2023. Вип. 6. С. 36-44.
 17. Красінько О. Творення злочину: дослідження з історії поліції Лондона. *Місто: історія, культура, суспільство*. 2023. Вип. 14. С. 245-249.
 18. Лазаревська К. Київські цехи в другій половині ХVІІІ та на початку ХІХ віку. *Київ та його околиця в історії і пам'ятках*/ під ред. М. Грушевського. Київ: Державне видавництво України, 1926. С. 276-305.
 19. Лазаренко О. Козацький світ очима польського шляхтича. *Нові дослідження пам'яток козацької доби*. Київ, 2012. С. 223-227.
 20. Левицкий О. Тревожные годы. Очерк из общественной и политической жизни г. Киева и юго-западного края в 1811-1812 гг. *Киевская старина*. 1891. Т. XXXV. С. 1-21.
 21. Малишев О. Законодавчі заходи імператора Павла І з питань судівництва на українських землях (1796-1801 рр.). *Правова держава*. Київ, 2013. Вип. 24. С. 42-51.

22. Мишко Д. Перший Литовський статут і його історичне значення. *Історичні джерела та їх використання*/ ред. І. Бутич, Ф. Шевченко, А. Катренко. Київ: Наукова думка, 1969. Вип. 4. С. 14-24.
23. Молчановский Н. Киевское городское управление в 1786 г. (по протоколам заседаний городской думы). *Киевская старина*. 1889. Т. XXVI. С. 57-73.
24. Ніколайчук Д. Київський віце-губернатор (1860-ті – 1917 рр.): історико-політичний портрет. *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. 2018. №1. С. 61-73.
25. Потапенко С. Адрес-календарі як просопографічне джерело: кілька зауваг. *Генеалогічні записки*. Львів, 2016. Вип. 14. С. 48-52.
26. Серга Ж. З історії забудови Києва у XIX – початку XX століть (за документами Державного архіву м. Києва). *Архіви України*. 2011. №5. С. 68-77.
27. Сердюк І. «Дитяче» повсякдення в Гетьманщині XVIII ст. у документах про «дорослі» девіації. *Емінак*. 2019. №3. С. 68-75.
28. Скрипник А. Дезертирство в російському війську на початку XIX ст.: причини і наслідки проблеми. *Військово-науковий вісник*. 2022. Вип. 37. С. 238-257.
29. Сумцов Н. Губернские ведомости, как пособие при изучении русской истории и этнографии. *Киевская старина*. 1885. Т. XI. С. 391-399.
30. Тарновский Е. Движение преступности по окружным судам Европейской России. *Журнал Министерства юстиции*. 1905. Т.8. С. 43-81.
31. Тарновский Е. Изменение преступности в Англии за 1876-1895 годы. *Журнал Министерства юстиции*. 1897. Т.8. С. 63-68.
32. Тарновский Е. Изменение преступности во Франции с 1881 по 1901 год по различным группам департаментов. *Журнал Министерства юстиции*. 1904. Т.4. С. 1-35.

33. Тарновский Е. Преступность в Англии и Бельгии. *Журнал Министерства юстиции*. 1900. Т.10. С. 114-123.
34. Шандра В. Від ліквідації залишків магдебурзького права до самоврядування за російським зразком (кінець XVIII – початок 1860-х років). *Від мурів до бульварів: творення модерного міста в Україні*. Київ: Інститут історії України, 2019. С. 28-77.
35. Beattie J. The Pattern of Crime in England. *Past & Present*. 1974. № 62. P. 47-95.
36. Churchill D.C. Rethinking the State Monopolization Thesis: the Historiography of Policing and Criminal Justice in Nineteenth-Century England. *Crime, Histoire & Sociétés/Crime, History & Societies*. 2014. Vol. 18, №1. P. 131-152.
37. Devereaux S. From Sessions to Newspaper? Criminal Trial Reporting, the Nature of Crime, and the London Press, 1770-1800. *The London Journal*. 2007. Vol. 32, №1. P. 1-27.
38. Hay D. Property, Authority, and Criminal Law. *Albion's Fatal Tree: Crime and Society in Eighteenth-Century England*. New York: Pantheon Books, 1975.
39. Johansen A. «Public Appearances»: Police Rhetoric, Public Trust and «Police Scandal» in London and Berlin, 1880-1914. *Crime, History & Societies*. Vol. 15, №1. URL: <https://journals.openedition.org/chs/1242>.
40. King P. Newspaper Reporting and Attitudes to Crime and Justice in Late-Eighteenth- and Early-Nineteenth Century London. *Continuity and Change*. 2007. Vol. 22, №1. P/ 559-580.
41. Langbein J.H. Albion's Fatal Claws. *Past & Present*. 1983. № 98. P. 96-120.
42. Lawrence P. «Images of Poverty and Crime». Police Memoirs in England and France at the End of the Nineteenth Century. *Crime, History & Societies*. 2000. Vol. 4, №1. URL: <https://journals.openedition.org/chs//849>

43. Lawrence P. The Historiography of Crime and Criminal Justice. *The History of Crime and Criminal Justice/* ed. P. Knepper and A. Johanssen. New York: Oxford University Press, 2016. P. 34-58.
44. McMahon R. Histories of Interpersonal Violence in Europe and North America, 1700 – Present. *The History of Crime and Criminal Justice/* ed. P. Knepper and A. Johanssen. New York: Oxford University Press, 2016. P. 147-173.
45. Reith C. Preventive Principle of Police. *Criminal Law and Criminology*. 1943. Vol.34. Issue 3. P. 206 – 209.
46. Snell E. Discourses of Criminality in the Eighteenth-Century Press: the Presentation of Crime in the *Kentish Post*, 1711-1768. *Continuity and Change*. 2007. Vol. 22, №1. P. 13-47.
47. Spitzer S. The Rationalization of Crime Control in Capitalist Society. *Contemporary Crises*. 1979. №3. P. 187-206.
48. Storch R. The Policeman as Domestic Missionary: Urban Discipline and Popular Culture in Northern England, 1850-1880. *Journal of Social History*. 1976. Vol. 9, №4. P. 481-509.

2.3. Автореферати дисертацій

Самойленко О.О. Київська міська поліція в середині XIX – на початку XX ст. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01/ Інститут держави і права ім. В.М. Корецького при НАН України. Харків, 2000. 18 с.

3. Довідкові (бібліографічні) видання, енциклопедії, словники

1. Ілюстрована історія Києва. Київ: Фенікс, 2012. 424 с.
2. История Киева. Т.2. Киев периода позднего феодализма и капитализма/ гл. редкол. Ю.Ю. Кондуфор. Київ: Наукова думка, 1983. 462 с.
3. Київ. Провідник/ за ред. Ф. Ернста. Київ: Держтрест, 1930. 797 с.

4. Періодичні видання Києва (1835-1917): покажчик. Київ: Темпора, 2011. 1336 с.

4. Рукописи

4.1. Дисертації

1. Бойко-Гагарін А.С. Фальшивомонетництво на українських землях (1795-1917 рр.) : дис. д-ра іст. наук: 07.00.06/ ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав, 2021. 600 с.
2. Кохан О.О. Економічне та правове становище київського міщанства у 1782-1870 рр. : дис... канд. іст. наук: 07.00.01/ Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2021. 197 с.
3. Холод Ю.А. Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862-1905. Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01/ Національний університет внутрішніх справ МВС України. Харків, 2001. 19 с.
4. Чисніков В.М. Сискна поліція в Україні за часів Російської імперії (1880-1917 рр.): історико-правове дослідження. Дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01/ Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2017. 535 с.

Додатки

Додаток 1

Повідомлення про надзвичайні випадки у «Киевских губернских ведомостях» (1838-1859)

Рік	Подія
1838	Рядовий Київського внутрішнього гарнізонного батальйону з дворян Хома Станіславович Ржепницький використав чуже ім'я, розкрадав казенні речі та дав завідомо неправдиві свідчення
	За донесенням київської поліції, крадіжка у дворянина Федора Васильовича Копчинського чотирьох документів
	Підробка рядовим Андрієм Радолинським і крадіжка у рядового Фріца Федоровича Кріштопа білетів, за якими вони прибули до Києва
	Крадіжка у рядового Московського драгунського полку Семена Магутенка на Либідській площі торби із грошима на суму 5 руб. 50 к. міддю, одягом і документами
	Крадіжка у солдатської дружини Агафії Корнеєвої по дорозі у Київ торбини, у якій знаходились різні речі, а також паспорт
1839	Затримано волоцюгу Івана Андреева, чие показання про те, що його власником був поміщик Федорович, не підтвердилось
	Повідомлення поміщика, колезького асесора Кирила Івановича Танського про те, що 1833 р. його дружина Варвара, уроджена Лизогубова, перебуваючи у стані ментального розладу, втекла зі штабс-капітаном Прокопієм Глебовим
	Крадіжка у відставного солдата Омеляна Степановича Горенчука на березі Дніпра паспорта
	Крадіжка у калузького міщанина Маркеля Чуріка двох паспортів, різних речей і рубля грошей
1840	Пристав Либідської частини Харитонов вночі здійснив напад на будинок київського міщанина Івана Поповкіна
	Напад на відставного солдата Онуфрія Спіридонова поблизу Києва і крадіжка у нього паспорта про відставку
	Крадіжка у відставного солдата Олексія Болошина валізи з речами та паспорта
1841	Андрія Онуфрімова та Трохима Кобченка судили за конокрадство; Онуфрімова визнали невинним
1842	Повідомлення про те, що 1839 р. зі скрині Олександри Васильєвої вкрадено паспорт
	Затримано чоловіка без документів, який назвався кріпаком графа Толстого з Рязанської губернії, а при собі мав вкраденого коня

	Затримано чоловіка без документів, який назвався кріпаком поміщика Тарнавського, і підозрюється у крадіжці срібної ложки
	У Подільській частині затримано чоловіка без документів, який назвався Григорієм Марченком, селянином з Великих Дмитровичів. Підозрюється у крадіжці речей, що мав при собі
	Знайдено потопельника, виловленого з Дніпра
	З Лаврського гостинного дому до поліції потрапив німий чоловік без документів, якого для лікування відправили до Кирилівського закладу
1843	Повідомлення про затримання дезертира Одеського Єгерського полку Єгора Константинова, у якого конфіскували низку речей
	Крадіжка селянином Захарієм Вовченком та кантоністом Григорієм Верьовкою з возу, який зупинився у дворі Покровської церкви, різних речей
	Крадіжка коней у дяка Василя Яроцького та рядового Максима Вижелевського
	Крадіжка з будинку підполковниці Глинкіної одягу, а також рушниці, що належить мешканцю будинку, рядовому Григорію Кошнавенку
1844	Крадіжка указу про відставку у солдата Феодосія Петрова, який проживає у Києві
	Раптова смерть невідомого чоловіка
	Затримання дівчини на ім'я Анна без документів
	Затримання крадія з речами, що належать штабс-ротмістру Михайлову
	Крадіжка у дворянки Луїзи Гадебської паспорта
1845	Затриманий денщик штаб-лікаря Сахарова Захарій Костін з баранами, що, за його свідченнями, були ним викрадені біля університету святого Володимира
	Розшук кріпака поручика Покотілова Акіма Ніколаєва, який підозрюється у крадіжці у селянки Ірини Назаренкової речей і грошей на суму 20 руб. 60 коп.
	Розшук київського міщанина Михайла Сакева, який підозрюється у розбещенні семирічної дівчинки Прасков'ї Стельмахової
1846	-
1847	Затриманий доставлений з Василькова глухонімий, до якого викликають власника чи родичів
1848	-
1849	Затримані волоцюги Кіндрат (він же Семен Назаренко), Іван Кориба (він же Максим Долгов) та Єрмолай Борісов
1850	Затримана за перебування без документів Євдокія Етутюкова
	Крадіжка з квартири вчителя музики Алоїзія Паночіні
	Крадіжка з будинку, де мешкав орловський міщанин

	Крадіжка з будинку купця 3-ї гільдії Власа Григор'єва
	Раптова загибель селянина Івана Науменка біля будинку рядового Григорія Богуна
	Крадіжка у чиновниці 9-го класу Єлисавети Ломтевої коня
	Крадіжка у солдатки Марфи Журенкової білета
	Крадіжка «дворового человека» у генерал-майора Митрофана Деміда
1851	Розшукуються власники речей, відібраних в унтер-офіцерші Параски Орлової
	Розшукуються власники речей, відібраних у дезертира Семена Васильєва (він же Потап Войнов)
	Крадіжка у сина купця 3-ї гільдії Грешбера Іткіна, міщанина Лейби Роскеса і міщанина Абрама Ароновича речей
1852	Крадіжка дворовим хлопцем капітана Файнкорта Миколою Зайцевим невідомо у кого з кишені 70 руб. 70 коп.
	Крадіжка у почесного громадянина Андрія Бухтєєва єнотової шуби, що коштує 150 руб.
	Крадіжка у київського купця Миколи Жуковського одягу та матерії, а також 521 руб. готівкою
1853	Знайдений мертвий чоловік біля пам'ятника князю Володимиру
	Затримані волоцюги: Григорій Прокоф'єв, Катерина Моргунова, Іван, Михайло Пузенів, Дмитро і Костянтин
	Затриманий волоцюга Василь
	На Дніпрі знайдено 5 тіл потопельників
	На березі Дніпра знайдено тіло чоловіка
	Знайдено тіло потопельника, також на Печерському базарі знайдено хворого, який невдовзі помер
	Знайдено два тіла потопельників, також у Печерській частині померла невідома хвора жінка
1854	У волоцюги Олексія Іщука знайдено ймовірно крадені речі на 65 коп.
1855	Крадіжка з будинку міщанина Прокопія Вишнякова
	Крадіжка з квартири студента університету святого Володимира Едуарда Кулеші
	Крадіжка в ієромонаха Михайлівського монастиря Йосифа
	Затримані волоцюги: один назвався Порфирієм, інший німий
	Крадіжка у поміщиці Марфи Савіцької
	Крадіжка з сараю дворянки Катерини Францівни Стрелкової
	Крадіжка коней у надвірного радника Шумана
	Крадіжка з комірчини київської міщанки Тетяни Сиволапової
Крадіжка коня у священника Йорданської церкви Іллі Сухобрусова, пари коней у чиновника Кржижановського та козака Архипа	

Григоровича Зайцева, речей в унтер-офіцера Миколи Зверєва і колезького секретаря Павла Моцінського, товару у київської міщанки Єлизавети Нотної
Затримана жінка на ім'я Марія Тимофіївна без документів
Крадіжка з квартири студентів Свідерського, Фонтені та Струтинського
Крадіжка з комірчини капітана Білецького, квартири дворянина Мілевського, губернського секретаря Олександра Максимовича, студента Черниша, відставного підпоручика Кабанова
Затриманий волоцюга Григорій Мещеряков
Засуджені до перебування в робочому домі приказу суспільного нагляду за лжесвідчення волоцюги Ольга Федорова, Пилип Прокопійович Колесник та Прокопій
Крадіжка у надвірного радника Піліцина
Затримана волоцюга Авдотья Іванівна Степанова
Найнятий купцем Тимофієм Дегтярьовим чоловік викрав його коня
Крадіжка у міщанина Івана Брацлавського
Крадіжка з квартири відставного поручика Гуманського
У київському тюремному замку перебуває затриманий без документів хлопчик Іван Захарченко
Крадіжка в удови губернського секретаря Дар'ї Крижановської, яка квартирує на Солдатській слобідці
Затримані волоцюги-арештанти Іван Татарченко та Олексій Іванов
Крадіжка з квартири студента університету святого Володимира Василя Скакуна
Затримані волоцюги-арештанти Назарій Васильович Акуленко і Микита Ігнатійович Тимофєєв
Крадіжка в удови майора Фабіуса
Крадіжка у почесного громадянина Терлецького і з квартири Анастасії Галкіної
Крадіжка годинника у прапорщиків Володимирського ополчення Івана Бабкіна і Олексія Кальценкіна
Крадіжка з квартири солдатки Пелагеї Степанівни Вояновської та з лавки купця Щигельського
Крадіжка з бакалійної лавки купця 3-ї гільдії Григорія Крюкова і з квартири міщанина Козлова
Крадіжка в унтер-офіцера з дворян Андрія Степановича Мажарова, який квартирував у домі купчихи Чистякової
Біля будинку Крамалея знайдено підкинуту дитину

	На березі Дніпра знайдено важко хворого чоловіка, який невдовзі помер; у Подільській частині біля пам'ятника Володимиру знайдено тіло невідомої жінки
1856	Крадіжка з бакалійної лавки купця 3-ї гільдії Пехотного
	Крадіжка коня у титулярного радника Дорофія Піотровського
	Крадіжка у домі Германа у надвірного радника Біленкова різних речей
	Крадіжка у Прасков'ї Піроженкової жінкою, яка назвалась солдаткою Магдалиною
	Крадіжка у дрізненського міщанина Олександра Белова з кузні купця Черняшева саней
	Крадіжка у колезького реєстратора Івана Микитовича Антоненка атестата, крадіжка у студента медичного факультету Климентія Снежка шинелі
	Крадіжка у колезького асесора Мазюкевича при будинку дворянки Багіліної в Плоскій частині коня
	Крадіжка з комірчини Федора Соколова, який квартирує у Старокиївській частині; крадіжка з книжкового магазину Івана Літова, що знаходиться на Хрещатику в будинку генерала Чаплигіна
	Затриманий невідомий чоловік з фальшивим «письменним видом», який назвався Семеном Івановим, міщанином Віленської губернії, однак це твердження не підтвердилось
	Затриманий невідомий чоловік з фальшивим документом, який назвався Миколою
	Арештанта-волоцюгу Михайла Соколова переведено в арештантські роти на рік
	Волоцюгу Василя Нолкіна переведено до арештантських рот на рік
	Крадіжка речей поручика Петра Скородінського у Плоскій частині
	Крадіжка з будинку дворянина Григорія Кубліцького-Піотуха в Старокиївській частині
	Затримані чоловіки, обидва з фальшивими документами: один назвався Пилипом Івановичем Козловим, селянином Могилівської губернії, інший – Марком Івановичем Беловим
	Крадіжка годинника у відставного підполковника Зубковського, який квартирує у чиновниці Якубовської; крадіжка у купця 3-ї гільдії Івана Карпова з будинку купчихи Ахтиркіної
	Волоцюгу Василя Івановича Роденка передано в арештантські роти, а Прокопія Луценка – у робочий дім, після якого він буде засланий до Сибіру
	Волоцюги Олександр Брізгалов, Герасим Іванов та Кирило Маслобоев (він же Степан Кравчук) будуть переведені до арештантських рот, а Косьма Іванов – до робочого дому

	Крадіжка у київської міщанки Пелагеї Богданової коня, у поручика Федора Федоровича Кащеєва з готелю «Россия» – годинника
	Крадіжка у плац-ад'ютанта Вангелі з квартири у будинку купця Діковського годинника
	Волоцюги Микола Федорович Волков, Василь Сергійович Кошицький та Григорій Савелійович Захарченко переведені в арештантські роти
	Волоцюги Чумаченко та Петро Джиржарій (він же Кирилук) переведені в арештантські роти та робочий дім відповідно
	Крадіжка в унтер-офіцера київської інженерної команди Івана Тимофійовича Винограда
	Крадіжка коня, який належав малолітній Юзефі Конотоф'євій
	Арештанта Миколу Степанова переведено до арештантських рот
	Крадіжка у прикажчиків нерехтських купців Костянтина Хряпіна та Олександра Дьяконова
	Затримані волоцюги Юхим Нерушев і Павло Тимофеев
	Затримані волоцюги Василь, Адам і Йосиф Кардашевський
	Крадіжка у військового Іллі Семеновича Петрова указу про відставку
	Затриманий за крадіжку у богомольця арештант Прокопій Васильович Степаненко має при собі ймовірно викрадені речі
	Крадіжка шинелі з квартири губерньського секретаря Чолосовича
	Волоцюгу Петра Олексійовича Цуканова передано до суду за приховування походження, лжесвідчення та крадіжку
	Волоцюг Олександра Івановича Крилова та Ларіона Алексеєва судили за приховування походження
	Арештантку Мар'ю Василівну Федорову (вона ж Іванова та Федорченкова) переведено до робочого дому на 8 місяців
1857	Волоцюгу Митрофана Івановича Філіппова переведено до арештантських рот
	Затриманий чоловік без документів, який назвався Василем Хоменком: спершу втікачем з Віленського піхотного полку, а потім – селянином Таврійської губернії
	Крадіжка коня у селянина Кіндрата Тимошенка, який мешкає у будинку дворянина Андрія Биховського в Плоскій частині
	Крадіжка у Києво-Печерській лаврі у сина купця 2-ї гільдії Григорія Рибанова
	Крадіжка коня з возом у брусилівського міщанина Аврума Шмулійовича Смертенка
	Крадіжка пари коней у відставного колезького асесора Степана Єремеева

Затриманий без документів хлопець, який назвався Іваном Григоровичем Кириченком
Затримані без документів: Єгор Петрович Вирижніков і Аврам Кондратенко, якого передано до арештантських рот
Затриманий волоцюга, який назвався Іваном Юхимовичем Соколовим
Волоцюгу Тараса Харченка (він же Дунін) переведено до арештантських рот
Крадіжка годинника у селянина поміщиці Каменської Андрія Ковальчука
Волоцюги Микита Мазуренко (він же Руденко), Іван Семенович Григорович, Федір Омельченко, Гаврило Пугаченко (він же Кузьма Хлібник), Йосиф Адамов та Микола Колесніченко передані у відомство Київського гарнізонного батальйону, а Іван Кононов – в арештантські роти
Арештантку Єлизавету Резанову переведено до робочого дому
Волоцюгу Пелагею Дьяченкову переведено до робочого дому, а Івана Могдаренка та Іларіона Алексєєва – до арештантських рот
Напад і пограбування солдатом з двома невідомим людьми дворянина Адама Янсона на Лютеранській вулиці
Затриманий арештант Григорій Вернер, при якому був ймовірно крадений кінь
Волоцюгу Степана Кравцова (він же Кривенко) переведено до робочого дому, а Семена Грабенка – до арештантських рот
Крадіжка годинника у студента університету святого Володимира Степновського
Матвія Сімбуренка (він же Захарій Григор'єв), Юхима Нерушева, Семена Колесніченка, Романа «Непомнящего» (він же Архіпов та Федоренко) переведено до арештантських рот, Авер'яна Моїсєєнка – до відомства Київського гарнізонного батальйону, оскільки визнані придатним до військової служби
Крадіжка різних речей у київської купчихи 1-ї гільдії Бугасвої; крадіжка різних речей зі сховку колезького радника Носкова
Платона і Харитона Зінченка переведено до арештантських рот, Василя Верещаченка і Степана Михайленка (він же Салдин Пономаренка) – до відомства Київського гарнізонного батальйону, оскільки визнані придатними до військової служби
Арештантку-волоцюгу Авдотью Іванову переведено до арештантських рот
Волоцюг Кирила Лавренова (він же Пойденко) та Дмитра «Непомнящего» вирішено віддати на військову службу

	Арештанта Єгора Фетісова передано у відомство Київського гарнізонного батальйону
1858	Григорія Якименка (він же Іван Васильєв) переведено до арештантських рот
	Олексія Борисова, Дмитра Григоріченка та Степана Совенка переведено до арештантських рот
	Арештанта-волоцюгу Максима Небеснюка передано командирю Київського гарнізонного батальйону
	Арештантку-волоцюгу Марію Козакову переведено у робочий дім
	Івана «Непомнящего» переведено до арештантських рот
	Сидора Пушченка, його дружину Марію і дітей Федора та Дар'ю переведено до робочого дому; також Олександра Коваленка; Андрія Бохачова (він же Василь Якубасов), Івана Корнієнка, Григорія Коваленка, Леонтія «Непомнящего» (він же Михайло Григор'єв), Степана Терещенка (він же Чубуков), Сергія Іванова, Григорія (він же Йосиф) Гордієнка, Юхима Смолу, Григорія Федоровича Пінченка – в арештантські роти; Степана Лозового, Семена Перепалюка і Гаврила Германюка – у відомство Київського гарнізонного батальйону
	Крадіжка записної книги у дворянина случького повіту Ксаверія Йосифовича Уманського
	Крадіжка пари коней у селянина Журавленка чоловіком, який назвався Асоном Большаковим
	Івана Леонова переведено до відомства Київського гарнізонного батальйону
	Крадіжка з магазину київського міщанина Романа Котирла єнотової шуби, що коштує 150 руб.
	Никифора Матвєєва та Івана Іванова переведено в арештантські роти
	Степана Вітряка, Миколу Рубана, Івана Тесленка, Филимона Рудакова, Кузьму Тараненка, Петра Мойсєєва, Івана «Непомнящего» (він же Зінченко, Помазаненко і Вовченко) переведено до арештантських рот, глухонімого волоцюгу – до приказу суспільної опіки, Мойсея «Непомнящего» – у відомство Київського гарнізонного батальйону
	Василя Ісаєва і Давида Соломліна переведено в арештантські роти, а Миколу «Непомнящего» – в Київське рекрутське «присутствие»
	Івана Івановича Васильєва передано в рекрути, арештант Микита (він же Микола) Кравченко вступив на військову службу
Прокопія Желкутенка та Гаврила Семенова переведено в арештантські роти	
Анну Андріївну Сердюченко переведено в робочий дім, а Андрія «Непомнящего» – в арештантські роти	

	Євгенію Іванівну Задорєву (вона ж Верещенкова і Шуменкова) переведено в робочий дім
1859	Затриманий волоцюга, який назвався Василем Михайловичем Лоботовським
	Крадіжка у чиновника Станкевича чоловіком, який служив у нього під іменем дворянина Василя Квяткова, грошей та речей
	Крадіжка білета у рядового Василя Мойсейовича Мойсеєва
	Івана Осиповича Панченка, Івана Петровича Баранова, Івана Івановича Орлова, Івана (він же Ульянов) Васильєва переведено до київських виправних рот
	Крадіжка речей і паперів, зокрема атестату, у відставного колезького реєстратора Василя Мархіля
	Крадіжка у міщанина Калузької губернії Василя Герасімова в Києво-Печерській лаврі паспорта
	Затриманий волоцюга Іван Палієнко (він же Комніченко)
	Крадіжка у сина купця 1-ї гільдії Миколи Дегтярьова гітари, що коштує 100 руб.
	Михайло Александров, Іван Іванович Орлов, Василь Грішак (він же Павло Григориченко), Гаврило Новицький, Данило Сушицький, Василь Петров, Іван Мартинов, Іван Яковлєв переведені в арештантські роти
	Крадіжка у відставного рядового Корнія Денисовича Денисова під час сну біля Михайлівського монастиря різних речей, зокрема указу про відставку

